

VSEBINA

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO

Trg francoske revolucije 7,

1000 Ljubljana SLOVENIJA

tel. 01-200-27-11

faks: 01-200-27-34

E-pošta: ig@uni-lj.si

1.1. Splošne geografske značilnosti	6
1.2. Demografske razmere in razvoj	7
1.3. Gospodarska struktura območja in gospodarski razvoj	10
1.3.1. Splošno o gospodarski strukturi	10
1.3.2. Kmetijsvo, gozdarstvo, lov in ribolov	15
1.3.3. Industrija in obrt	17
1.3.4. Turizem	20

NALOGA

ANALIZE PROSTORSKIH MOŽNOSTI RAZVOJA OBMEJNIH OBMOČIJ S HRVAŠKO

1.4.1. Zaposlenost	26
1.4.2. Nezaposlenost	26
1.4.3. Čezmejne migracije delovne sile	29
1.5. Infrastruktura	31
1.5.1. Cestno omrežje	33
1.5.2. Železniško omrežje	33
1.5.3. Energetika	37
1.5.4. Majni prehodi	37
1.6. Izobraževanje in znanost	38
1.7. Okolje in prostorski razvoj	39

Izvajalec:

Inštitut za geografijo

Nosilec:

dr. Jernej Zupančič

Sodelavci:

mag. Dejan Cigale

Peter Repolusk

II. OCENA PREDNOSTI	42
2.1. Poglavitni trendi, procesi in problemi območnega območja	42
2.1.1. Procesi in trendi v območnem	44
2.1.2. Ključni problemi	49
2.2. SWOT analiza	51

Naročnik:

MINISTRSTVO ZA GOSPODARSTVO PODROČJE REGIONALNEGA RAZVOJA

Kotnikova 10

SI-1000 LJUBLJANA

III. ČEZMEJNO SODELOVANJE	66
3.1. Institucionalni okvir čezmejnega sodelovanja in povezovanja	66
3.2. Območje s čezmejnimi sodelovanjem in povezovanjem	67
3.3. Perspektive čezmejnega sodelovanja	68

IV. SPLOŠNE SKUPNE SMERNE PUNE

4.1. Splošne smernice za pospejevanje čezmejnega sodelovanja	76
4.2. Smernice za razvoj območja s čezmejnimi hrvaški meji	77
4.3. Vloga čezmejnega sodelovanja v regionalnem razvoju območnega območja	79

V. LITERATURA IN VIRI

Ljubljana, 15. november 2001

VSEBINA

I. OPIS OBMEJNEGA OBMOČJA OB SLOVENSKO HRVAŠKI MEJI

1.1. Splošne geografske značilnosti obmejnega območja	3
1.2. Demografske razmere in razvoj	6
1.3. Gospodarska struktura območja in gospodarski razvoj	10
1.3.1. Splošno o gospodarski strukturi	10
1.3.2. Kmetijstvo, gozdarstvo, lov in ribolov	15
1.3.3. Industrija in obrt	17
1.3.4. Turizem	20
1.3.5. Storitvene dejavnosti	25
1.4. Trg dela	26
1.4.1. Zaposlenost: razmere in trendi	26
1.4.2. Nezaposlenost	29
1.4.3. Čezmejne migracije delovne sile	31
1.5. Infrastruktura	33
1.5.1. Cestno omrežje	33
1.5.2. Železniško omrežje	36
1.5.3. Energetika	37
1.5.4. Mejni prehodi	37
1.6. Izobraževanje in znanost	38
1.7. Okolje in prostorski razvoj	39

II. OCENA PREDNOSTI IN SLABOSTI

2.1. Poglavitni trendi, procesi in problemi obmejnega območja	44
2.1.1. Procesi in trendi v obmejnem območju	44
2.1.2. Ključni problemi razvoja obmejnega območja	49
2.2. SWOT analiza prednosti in slabosti	51

III. ČEZMEJNO SODELOVANJE

3.1. Institucionalni okvir čezmejnega sodelovanja in povezovanja	66
3.2. Izkušnje s čezmejnimi sodelovanjem in povezovanjem	67
3.3. Perspektive čezmejnega sodelovanja	68

IV. SPLOŠNE SKUPNE USMERITVE

4.1. Splošne smernice za pospeševanje čezmejnega sodelovanja	76
4.2. Smernice za razvoj obmejnega območja ob slovensko hrvaški meji	77
4.3. Vloga čezmejnega sodelovanja v regionalnem razvoju obmejnega območja	79

V. LITERATURA IN VIRI	80
-----------------------	----

I. OPIS OBMEJNEGA OBMOČJA OB SLOVENSKO HRVAŠKI MEJI

1.1. Splošne geografske značilnosti obmejnega območja

Splošne značilnosti

Meja med Slovenijo in Hrvaško (ali bolje med slovenskimi in hrvaškimi zgodovinskimi pokrajinami) ni mlad fenomen, vsaj v večjem delu je razmejitev že stara. Tudi tam, kjer je iz kasnejših zgodovinskih obdobjih (19. in 20. stoletje), so se že zelo zgodaj ali celo pred ustalivitvijo mejne črte razvijale kulturne, verske in izobraževalne ustanove, ki so politično manj definiran prostor približevale bodisi Sloveniji bodisi Hrvaški. Karakter meje v zadnjih obdobjih (deželna, banovinska, republiška meja) pa je bil tak, da je omogočal nemotene stike med prebivalstvom na obeh straneh. Poleg prehodnosti so stike pogojevali tudi sorodni naravni pogoji za kmetovanje ter reliefno pogojene pomembne mednarodne poti, ki so na večih mestih sekale mejno črto.

Vse to je povzročilo, da so obmejna območja marsikje postajala gospodarsko in socialno podobna, pogosto medsebojno povezana ali celo prepletena. Nova politična funkcija meje po letu 1991 je zato vzpostavila ne le novo politično realnost, pač pa tudi vzpodbudila poglobljanje razvojnih in strukturnih razlik med sosednjimi slovenskimi in hrvaškimi pokrajinami.

Državna meja kot kreator nastanka obmejnih območij lahko igra vlogo ovire, filtra ali povezovanja prebivalstva dveh držav. V našem primeru je povezovalna vloga doživela največ sprememb, saj se območja in tudi obe državi na novo nastale pogoje v razmeroma kratkem času niso uspeli prilagoditi. Vloga filtra je značilna za odnose na meddržavnem nivoju zaradi nekaterih na novo nastalih političnih in gospodarskih razlik. Meja nastopa kot ovira zlasti na lokalnem nivoju tik ob meji, v številnih primerih zaradi neprilagojenosti prometne, komunalne in informacijske infrastrukture. Vključevanje Slovenije v Evropo bo zaradi uveljavljanja principov šengenske meje vzpostavilo še dodatne ovire čezmejnemu sodelovanju. Iskanje ustreznih oblik čezmejnega sodelovanja, tako na lokalnem kot regionalnem nivoju, ostaja odprto vprašanje in izziv.

Obseg območja

Obmejno območje med Slovenijo in Hrvaško je obsežno, saj leži vzdolž 670 km dolge državne meje (380 km suhozemne in 290 km rečne meje; morska in majši deli suhozemne meje še niso dokončno določeni), predvsem pa je v družbenogeografskem in naravnogeografskem oziru zelo raznoliko. Zato ga ne moremo imenovati regija, saj ne odgovarja niti gravitacijskim (nodalnim) niti homogenim kriterijem regionalizacije. Pač pa ga sestavlja več regij oziroma delov regij.

Slovensko obmejno območje s Hrvaško - regije s pripadajočimi upravnimi enotami:

- Obalno-kraška regija (Piran, Izola, Koper, Sežana);
- Notranjsko-kraška regija (Ilirska Bistrica, Cerknica);
- Jugovzhodnoslovenska regija (Ribnica, Kočevje, Črnomelj, Metlika, Novo mesto);
- Posavska regija (Krško, Brežice);
- Savinjska regija (Šmarje pri Jelšah);
- Podravska regija (Ptuj, Ormož);
- Pomurska regija (Ljutomer, Lendava).

Obmejno območje smo določili na osnovi meja upravnih enot (občin do leta 1994), ki se neposredno dotikajo državne meje. Izjema je občina Izola, ki na Hrvaško neposredno ne meji, pač pa kot prostorska enklava meji na občini Piran in Koper, ki sta obe obmejni. Upravne enote so po velikosti in številu prebivalstva veliko bolj homogene kot novonastale občine; nekatere upravne enote so ostale občine v nespremenjenem ali celo nekoliko povečanem obsegu (Koper, Izola, Piran, Ilirska Bistrica, Metlika, Brežice, Krško, Ormož), iz drugih se je izoblikoval več manjših občin (Sežana, Cerknica, Kočevje, Ribnica, Črnomelj, Novo mesto, Šmarje pri Jelšah, Ptuj, Ljutomer, Lendava).

Velikost in oblika upravnih enot povzročata, da so v obmejni pas vključeni tudi predeli, ki so od meje bolj oddaljeni in niso bili nikdar vključeni v intenzivno čezmejno komuniciranje (deli Sežane, Ribnice, Kočevja, Novega mesta, Ptuja). Nasprotno nekateri večji nakupni, zaposlitveni in izobraževalni centri (vsaj v preteklosti), ki so v urnem radiju dostopnosti, zaradi neobmejne lege niso vključeni (primeri Maribora, Murske Sobote in Celja).

Regionalna sestava

Slovensko obmejno območje zavzema tretjino površine države in četrtno njenega prebivalstva (tabela 1). Hrvaško obmejno območje, opredeljeno po istih principih razmejitve, je z državnega vidika prostorsko manjše, vključuje pa tretjino hrvaškega prebivalstva (vključuje tudi Zagreb in Reko). Slovenski obmejni pas s Hrvaško je tako večji od obmejnih pasov z drugimi državami teritorialno, prebivalstveno pa zaostaja za slovensko-avstrijskim. Hrvaški obmejni pas je prebivalstveno najmočnejši na območju države, površinsko pa zaostaja za hrvaško-bosanskim.

Tabela 1: Nekateri osnovni geografski podatki o slovenskem obmejnem območju s Hrvaško, upravne enote

Upravna enota	Površina v km ²	Število prebivalcev 1999	Gostota poselitve-preb/km ²	Število občin 2001	% površine države	% prebivalstva države
Brežice	268	24475	91	1	1,3	1,2
Cerknica	282	15555	55	3	1,4	0,8
Črnomelj	486	18763	39	2	2,4	0,9
Ilirska Bistrica	480	14461	30	1	2,4	0,7
Izola	28	14412	515	1	0,1	0,7
Kočevje	766	18909	25	3	3,8	1
Koper	271	47532	175	1	1,3	2,4
Krško	344	27804	81	1	1,7	1,4
Lendava	256	25207	98	7	1,3	1,3
Ljutomer	179	18692	104	4	0,9	0,9
Metlika	108	8197	76	1	0,5	0,4
Novo mesto	760	60575	80	6	3,7	3,1
Ormož	212	17758	84	1	1	0,9
Piran	45	17335	385	1	0,2	0,9
Ptuj	645	68990	107	15	3,2	3,5
Ribnica	256	12896	50	3	1,3	0,7
Sežana	698	23595	34	4	3,4	1,2
Šmarje pri Jelšah	400	31512	79	6	2	1,6
SKUPAJ	6484	466668	72	61	32	23,5
SLOVENIJA	20273	1983045	98	192	100	100

Viri:

Statistični letopis 2000, Statistični urad Republike Slovenije

Prebivalstvo Slovenije 1998, 1999, Rezultati raziskovanj, Statistični urad Republike Slovenije

Kot je bilo že prej omenjeno, je obmejno območje geografsko in zgodovinsko zelo heterogeno. Po naravnopokrajinskih značilnostih si v Sloveniji od zahoda proti vzhodu sledijo naravne makroregije sredozemski svet (submediteranska Slovenija), dinarski svet gorskih verig, hribovja ter vmesnih podolij ter ravninski in gričevnat panonski svet. Te makroenote se v smeri severozahod-jugovzhod nadaljujejo na Hrvaško. V tesni povezavi z naravnimi pogoji so kulturnogeografska območja (označuje jih predvsem tip poselitve ter tradicionalne kmečke gospodarske panoge) submediterana, gozdnatih osrednjih goratih in hribovitih območij z redko poselitvijo ter panonskega in subpanonskega območja z gosto poselitvijo in intenzivnim poljedelstvom.

Regije so notranje heterogene. Ker se obmejno območje vzdolž cele meje geografsko spreminja na krajše razdalje, tipi čezmejnih povezav in odnosov pa so različni celo na lokalnem nivoju, so opisi problematike včasih predstavljeni po območjih, ki so manjša ter kulturno in naravno bolj homogena:

- Slovenska Istra (Piran, Izola, Koper);
- Kras (Sežana);
- Brkini z Ilirsko Bistrico (Ilirska Bistrica);
- Cerkniško (Cerknica);

- Kočevsko-Ribniško območje (Ribnica, Kočevje);
- Bela Krajina (Črnomelj, Metlika);
- Novomeška pokrajina z Gorjanci (Novo mesto);
- Posavje (Krško, Brežice);
- Posotelje s Kozjanskim (Šmarje);
- Haloze (Ptuj - del);
- Prlekija (Ptuj - del, Ormož, Ljutomer);
- Prekmurje (Lendava).

1.2. Demografske razmere in razvoj

Obmejno območje je imelo v devetdesetih letih podoben demografski razvoj kot celotna država. Skupno prebivalstvo je v obeh primerih nekoliko nazadovalo (nizka rodnost in z njo povezana negativna naravna rast, migracije z območij nekdanje Jugoslavije so se znižale na četrtno nekdanje vrednosti). Značilno je tudi ostarevanje prebivalstva, število otrok (0-14 let) je nazadovalo, število starih 60 let ali več pa je naraslo tako absolutno kot v skupnem deležu (tabeli 2 in 3). Med regijami in znotraj njih so v demografskih procesih in strukturah razlike večje.

Tabela 2: Gibanje števila prebivalstva, starostna in spolna sestava obmejnega območja s Hrvaško, upravne enote leta 1999

Upravna enota	Rast/upadane št. prebivalcev 1991/1999	Srednja letna stopnja rasti pr. 1991-1999	% starih 0 do 14 let	% starih 60 in več let	Indeks staranja 1999	Indeks staranja 1991	% moških 1999
Brežice	-3,0	-0,4	15,6	21,8	139,9	104,9	49,0
Cerknica	2,0	0,2	18,2	21,8	119,5	96,2	49,3
Črnomelj	1,4	0,2	17,8	19,7	110,3	78,9	49,5
Ilirska Bistrica	-2,6	-0,3	14,2	21,7	153,0	104,9	49,3
Izola	1,0	0,1	14,4	19,3	133,9	74,2	49,3
Kočevje	-0,6	-0,1	16,0	19,9	124,8	75,6	49,2
Koper	2,2	0,3	14,5	19,7	135,8	85,1	49,0
Krško	-3,6	-0,5	17,5	19,3	110,2	81,6	49,5
Lendava	-4,7	-0,6	15,7	19,4	123,4	98,2	48,5
Ljutomer	-1,1	-0,1	16,5	19,3	116,6	89,6	48,7
Metlika	-0,5	-0,1	18,3	18,2	99,3	83,2	49,3
Novo mesto	1,4	0,2	19,2	16,9	88,1	61,6	49,1
Ormož	0,4	0,0	17,5	19,4	110,7	91,3	48,8
Piran	-0,7	-0,1	14,5	19,7	135,6	83,2	48,4
Ptuj	-1,1	-0,1	17,1	17,8	104,2	75,5	48,8
Ribnica	0,4	0,1	20,3	19,3	94,7	76,2	50,2
Sežana	-2,0	-0,3	14,2	22,8	160,7	113,8	49,6
Šmarje pri Jelšah	-2,0	-0,2	18,0	18,9	105,2	82,7	48,9
SKUPAJ	-0,7	-0,1	16,7	19,3	115,2	83,0	49,1
SLOVENIJA	-0,7	-0,1	16,6	18,8	113,0	78,7	48,7

Viri: Statistični letopis 1992, Statistični urad Republike Slovenije

Prebivalstvo Slovenije 1998, 1999, Rezultati raziskovanj, Statistični urad Republike Slovenije

Tabela 3: Komponente rasti prebivalstva (na 1000 prebivalcev) v obdobju 1995-1999 obmejnega območja s Hrvaško, upravne enote

Upravna enota	Živorajeni	Umrli	Naravna rast	Neto migracije znotraj Slovenije	Neto migracije s tujino	Neto migracije skupaj	Celotna rast	Celotna rodnot
Brežice	8,36	12,92	-4,56	1,98	1,19	3,17	-1,39	1,2
Cerknica	10,37	10,73	-0,36	2,77	0,99	3,77	3,41	1,5
Črnomelj	9,38	9,60	-0,22	0,29	0,95	1,24	1,01	1,3
Ilirska Bistrica	7,10	11,03	-3,93	-0,60	1,62	1,02	-2,91	1
Izola	7,44	7,95	-0,51	0,56	1,33	1,89	1,38	1
Kočevje	8,38	9,63	-1,25	-1,03	1,13	0,09	-1,16	1,1
Koper	7,69	8,46	-0,77	2,16	1,17	3,33	2,56	1
Krško	9,29	10,55	-1,27	-1,64	0,28	-1,35	-2,62	1,3
Lendava	8,43	12,76	-4,33	0,16	0,61	0,77	-3,56	1,2
Ljutomer	9,12	10,28	-1,16	0,50	0,27	0,77	-0,39	1,3
Metlika	11,07	10,28	0,79	2,42	1,73	4,14	4,93	1,5
Novo mesto	10,51	8,88	1,63	0,07	-0,16	-0,09	1,54	1,4
Ormož	9,89	11,50	-1,61	0,53	0,70	1,23	-0,38	1,4
Piran	7,66	8,93	-1,27	-1,63	1,24	-0,39	-1,67	1
Ptuj	8,98	10,17	-1,19	1,49	0,24	1,73	0,55	1,2
Ribnica	10,23	10,03	0,20	2,09	0,33	2,42	2,62	1,5
Sežana	7,56	11,85	-4,30	1,65	0,31	1,96	-2,34	1,1
Šmarje pri Jelšah	10,43	11,44	-1,01	0,09	1,59	1,68	0,67	1,4
SKUPAJ	9,02	10,25	-1,23	0,69	0,70	1,39	0,17	1,2

Viri:

Prebivalstvo Slovenije 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, Rezultati raziskovanj, Statistični urad Republike Slovenije

Obalno-kraška regija

Število prebivalcev na območju celotne regije narašča, izjema sta Piran (odselsevanje iz urbanih območij zaradi visokih gostot prebivalstva in rastočih cen stanovanj) in Sežana (negativna naravna rast). Celotna rodnot je zelo nizka (1,0), dosega le slabo polovico reproduktivne vrednosti fertilnega kontingenta prebivalstva. Za celotno območje so značilni procesi litoralizacije, ki se izkazujejo v priseljevanju prebivalstva od drugod, razen iz Slovenije še z območij bivše Jugoslavije pa tudi iz Italije. Migracije deloma kompenzirajo nizko rodnot, delež ostarelih pa hitro narašča. Za regijo je bilo že v preteklosti značilno močno priseljevanje, vedno nizka rodnot pa je vzrok, da nekdanja številčno prevladujoča populacija srednji let ostareva, vrednosti indeksa staranja je okrog 135. Značilna je visoka stopnja urbaniziranosti. Vloga Kopra kot regionalnega središča se bo v perspektivi povečala.

Za izobrazbeno in kvalifikacijsko strukturo prebivalstva je značilno, da je ugodna v obalnem urbanem kontinuumu in manjših zaposlitvenih središčih, zelo neugodna pa v

bolj odročnih, hribovitih in kraških predelih (Šavrini, Kras, Podgorski kras). Polarizacija v demografskem in gospodarskem razvoju med obalnim pasom in zaledjem je velika. Posebnost demografske sestave je italijanska narodna manjšina (približno 4 % prebivalstva Slovenske Istre). Zaradi migracij je visok delež neslovenskega prebivalstva (predvsem Hrvati, Srbi, Muslimani), kar zaradi stikov, sorodstev in mešanja prebivalstva vnaša v čezmejne stike nove dimenzije.

Območje je obmejno tudi z Italijo. Ima tudi vlogo prometnega koridorja v smeri Hrvaška Istra – Trst.

Notranjsko-kraška regija

Za regijo je značilna razlika med območji upravnih enot Cerknice in Ilirske Bistrice. Cerknica ima za slovenske razmere razmeroma visoko rodnost, Ilirska Bistrica pa podobno kot Obalnokraška regija zelo nizko. Za Cerknico je značilno priseljevanje prebivalstva z drugih območij Slovenije, predvsem iz Osrednjeslovenske regije, Ilirska Bistrica pa ima izrazito negativen migracijaski saldo z drugimi območji Slovenije, pač pa razmeroma visok koeficient priseljenih iz Hrvaške. Ilirskobistriško območje z Brkini sodi med demografsko najbolj rizična obmejna območja, predvsem zaradi odseljevanja in hitrega ostarevanja prebivalstva. Problematika je še posebej pereča v okolici Podgrada in na Brkinih.

Izobrazbena in kvalifikacijska struktura prebivalstva je v celotni regiji neugodna.

Jugovzhodna Slovenija

Regija je za slovenske razmere površinsko velika in demografsko heterogena. Rodnost je na Ribniškem, v Beli krajini in Novem mestu nekoliko nad državnim povprečjem, na Kočevskem pa je nizka. Pozitiven migracijski saldo je značilen za Belo krajino, na Kočevskem in v Novem mestu pa so migracije v zadnjih petih letih šibke. Starostna sestava je podobna tisti za celo državo, nižji indeks staranja ima le Novo mesto, kar je posledica močnih priseljevanj v preteklosti. Demografsko ogroženo je območje Pokolpja, še posebej na Kočevskem.

V Pokolpju in Metliki je visok delež priseljencev s Hrvaške. Močna čezmejna priseljevanja so za Metliko značilna še danes.

Za izobrazbeno sestavo je značilna koncentracija višje izobražene delovne sile v mestih, podeželje pa izrazito zaostaja za slovenskim povprečkom. Enako velja za ožje gravitacijsko zaledje Novega mesta.

Spodnje Posavje

Število prebivalstva je po letu 1991 nazadovalo za več kot 3 %. Za območje Krškega je v zadnjih letih značilno močno odseljevanje, v Brežicah pa so migracijski trendi pozitivni. Rodnost je podobna splošno slovenski. Priseljevane iz sosednje Hrvaške je še vedno močno v mestu Brežice in v obmejnih naseljih brežiške upravne enote. Visok je tudi delež narodnostno mešanih družin, kar skupaj z dvolastništvom krepi prekomejne stike prebivalstva. Gravitacijska vloga Zagreba je še vedno pomembna.

Izobrazbena in kvalifikacijska struktura prebivalstva se približuje slovenskemu povprečju

Savinjska regija

Obsega le upravo enoto Šmarje pri Jelšah (območji Posotelja in Kozjanskega), na področju katere se je izoblikovalo 6 občin. Regija je v devetdesetih letih izgubila 2 % prebivalstva, predvsem zaradi odseljevanj v prvi polovici obdobja. Rodnost je za slovenske razmere nadpovprečna, starostna sestava je razmeroma ugodna. Še vedno so močne imigracije iz sosednje Hrvaške, povezane z zaposlovanjem in mešanim poročanjem. Delež hrvaškega prebivalstva je med najvišjimi v Sloveniji na nivoju upravnih enot. Velika jezikovna in kulturna sorodnost s prebivalstvom Hrvaškega Zagorja, tesni čezmejni stiki prebivalstva in dvolastništvo, predvsem v Posotelju.

Izobrazbena in kvalifikacijska struktur je zlasti pri starejši srednji generaciji zelo nizka, bolj izobrazbeno prebivalstvo je koncentrirano v Šmarjah, Rogaški Slatini in Podčetrtku. Visok delež podeželskega prebivalstva.

Podravska regija

Število prebivalstva stagnira, rodnost in starostna sestava prebivalstva sta podobni vrednostim za celo državo. Depopulacija hribovitih (Haloze) in agrarnih območij ni več tako intenzivna. Značilno je priseljevanje prebivalstva, na območju Ptuja iz drugih delov Podravske regije, v Ormožu tudi iz sosednje Hrvaške, predvsem v naselji Ormož in Središče ob Dravi. Krepitev gravitacijske in demografske moči mesta Ptuj. Za večino območja je značilna zelo nizka stopnja urbaniziranosti. Poseben problem prebivalstvenega razvoja predstavlja nezadostna gravitacijska moč regionalnega središča Maribora.

Izobrazbena in kvalifikacijska sestava prebivalstva je še posebej na podeželju izrazito pod slovenskim povprečkom.

Pomurska regija

Vključuje južni del Prlekije in Prekmurja. Območje je v zadnjih desetih letih izgubilo 3 % prebivalstva, predvsem na račun negativne naravne rasti. Rodnost je podobna kot v celotni Sloveniji, pač pa precej nižja kot v večini drugih glede na stopnjo agrarnosti podobnih območjih Slovenije. Nizka stopnja rodnosti podeželskega prebivalstva je značilna za celotno Severovzhodno Slovenijo. Ostarevanje prebivalstva je opazno predvsem na območju Lendave. Imigracija je pozitivna, a razmeroma šibka. Priseljevanje iz Hrvaške je nekoliko močnejše na območju Lendave.

Značilen element prebivalstvene sestave upravne enote Lendava je madžarska narodna manjšina, ki predstavlja okrog 25 % prebivalstva. Negativne demografske tendence so pri madžarskem prebivalstvu še posebej izražene, zlasti ostarevanje podeželskega prebivalstva. Med Prlekijo in sosednjimi območji Medžimurja so številne jezikovne in kulturne sorodnosti.

Izobrazbena in kvalifikacijska sestava prebivalstva je predvsem na podeželju bistveno slabša od slovenskega povprečka.

1.3. Gospodarska struktura območja in gospodarski razvoj

1.3.1. Splošno o gospodarski strukturi

V okviru območij ob meji s Hrvaško so zajete pokrajine z zelo različnimi gospodarskimi značilnostmi. Tako imamo na eni strani predele, usmerjene v terciarne in/ali kvartarne dejavnosti, ki imajo pogosto tudi nadpovprečno razvito industrijo, na drugi strani pa - pogosto razmeroma zaostala - agrarna območja. Slednja po obsegu prevladujejo. Medtem ko je obalno območje Slovenske Istre nad povprečjem gospodarske razvitosti Slovenije, obsežna dinarska in subpanonska območja za tem povprečjem zaostajajo, na njih pa se pojavljajo le posamezni pomembnejši gospodarski centri. Po BDP-ju na prebivalca vsa obravnavana območja, z izjemo Obalno-kraške regije, zaostajajo za slovenskim povprečjem (Slovenija leta 1997 9163 \$ na preb.). Upravni enoti Ribnica in Kočevje sta bili l. 1997, za katero so prej omenjeni podatki, še v Osrednjeslovenski statistični regiji, vendar sta po BDP-ju na prebivalca zaostajali za osrednjimi deli regije. Čeprav podatki za statistične regije niso povsem reprezentativni za obravnavano območje¹, je iz njih vseeno zelo dobro razvidno dejstvo, da zaostajajo zlasti regije na severovzhodu in vzhodu obravnavanega območja (Pomurska, Podravska, Spodnjeposavska, a tudi Notranjsko-kraška, ki leži na zahodu). V pozitivnem smislu izstopa le Obalno-kraška regija.

Tabela 4: BDP po statističnih regijah l. 1997

Statistične regije	BDP na prebivalca (v USD)
Osrednjeslovenska	12125
Obalno-kraška	9438
Savinjska	8607
Jugovzhodna Slovenija	8502
Spodnjeposavska	7929
Notranjsko-kraška	7848
Podravska	7563
Pomurska	7112
Slovenija	9163

(Navedeni so le podatki za tiste statistične regije, ki segajo na obravnavano območje.)

Vir: GZS.

Uporaben kazalec profitabilnosti gospodarstva je tudi dodana vrednost na zaposlenega, ki ne kaže bistveno drugačne podobe, omeniti pa kaže vsaj eno pomembno izjemo. Po tem kazalcu je bil l. 1999 del regije Jugovzhodna Slovenija na drugem mestu takoj za Ljubljano, kar je predvsem posledica obstoja nekaj pomembnih in uspešnih velikih industrijskih obratov. V negativnem smislu izstopa Pomurje, kjer je precej delovno intenzivne industrije.

Tabela 5: Dodana vrednost po regijah območnih zbornic Gospodarske zbornice Slovenije (GZS) leta 1999

¹ Statistične regije v večini primerov zajemajo še nekatere občine, ki v okviru obravnavanega območja niso zajete.

Območna zbornica	Dodana vrednost na zaposlenega	
	Vrednost v EUR	Indeks ravni (SLO=100)
Ljubljana	23.820	118
Novo mesto	23.099	114
Koper	21.561	107
Posavje	17.862	88
Celje	17.378	86
Maribor	16.978	84
Postojna	16.577	82
Pomurje	14.289	71
SLOVENIJA	20.820	100,0

Vir: GZS (na podlagi podatkov Agencije za plačilni promet). Obdelava podatkov CIS GZS; Izračuni SKEP GZS.

Tudi podatki o bruto plači (Tabela 6) na zaposlenega opozarjajo na manjšo gospodarsko razvitost regij na vzhodu oziroma severovzhodu Slovenije. Razmeroma visok položaj Podravske regije glede višine bruto plač je v veliki meri posledica gospodarstva v Mariboru in ne tistega dela Podravske regije, ki sodi na slovensko-hrvaško obmejno območje.

Tabela 6: Bruto plača na zaposlenega po regijah območnih zbornic GZS (leto 1999)

Območna zbornica	Bruto plača na zaposlenega	
	v SIT	Index ravni SLO=100
Ljubljana	198.140	114
Koper	180.189	104
Novo mesto	167.475	97
Maribor	161.648	93
Celje	157.210	91
Posavje	153.060	88
Pomurje	147.785	85
SLOVENIJA	173.245	100,0

Vir: GZS.

Na večini obravnavanega ozemlja prevladujejo agrarna območja. Pri tem gre tako za območja z izrazito ekstenzivnim, predvsem lastni samooskrbi namenjenim kmetijstvom, kot tudi za najbolj tržno usmerjena slovenska agrarna območja z intenzivnim kmetijstvom. Na splošno predstavlja negativen dejavnik dejstvo, da prevladujejo majhne kmetije in zemljiška razdrobljenost. V tem gre iskati precejšen delež razlogov, zakaj je razmeroma majhen del agrarnih območij izraziteje tržno usmerjen.

Gozdarstvo je pomembno zlasti na gozdnatih dinarskih območjih, ki jih najdemo predvsem v Notranjsko-kraški regiji in regiji Jugovzhodna Slovenija. Ta območja so tudi v okviru celotne države najbolj gozdnata. Na bogate lesne zaloge se je marsikje že v preteklosti naslonila lesna industrija, obrati pa so nastali tudi v številnih manjših naseljih. Del teh obratov se je izkazal kot premalo konkurenčen, zato so nekateri v zadnjem desetletju morali zapreti vrata.

Čeprav na obravnavanem ozemlju manjka izrazitejših industrijskih območij oziroma gre predvsem za posamezne pomembnejše industrijske centre, je v marsikateri od občin

industrija dejavnost, v kateri je zaposlenega zdaleč največ prebivalstva. Mnoge industrijske obrate je na začetku devetdesetih let prizadela izguba trgov na območju nekdanje Jugoslavije in v Vzhodni Evropi. Številni med njimi so se uspeli preusmeriti na druge trge, precej podjetij pa zaradi premajhne konkurenčnosti tega ni bilo sposobnih. Mnoga podjetja si danes ponovno iščejo trge v državah, ki so nastale na tleh nekdanjih jugoslovanskih republik. Med pomembnejše industrijske centre sodijo obalna mesta Koper, Izola in Portorož, Ilirska Bistrica, Lož, Cerknica, Ribnica, Kočevje, Črnomelj, Metlika, Novo mesto, Krško, Brežice, Rogaška Slatina, Kidričevo, Ptuj, Ormož, Ljutomer in Lendava.

Na posameznih območjih je zelo pomemben turizem. Pri tem je treba v prvi vrsti omeniti obmorska turistična naselja, na drugi strani pa nekatera pomembna turistična središča, ki so nastala ob termo-mineralnih vodah na vzhodu obravnavanega območja. Gre tako za dokaj izrazite zdraviliške centre (Rogaška Slatina, Dolenjske Toplice itd.) kot tudi za kraje, ki so se v nekoliko večji meri usmerili v kopališko rekreacijo. Poleg tega obstaja na obravnavanem območju še vrsta manj pomembnih turističnih krajev, ki pa vseeno pritegnejo znatno število predvsem enodnevnih obiskovalcev.

Pregled po območjih

Obalno-kraška statistična regija

Gre za submediteransko območje, ki se je že v preteklosti zaradi svoje specifičnosti razvijalo drugače kot območja v notranjosti Slovenije, a tudi znotraj njega so obstajale precejšnje razlike. Tudi še danes so zanj značilne številne posebnosti. Gre za gospodarsko najbolj razviti del obravnavanega območja. Na gospodarski razvoj Obalno-kraške statistične regije je pozitivno vplival tudi njen položaj v bližini državne meje, saj so se razvile nekatere oblike čezmejnega sodelovanja z Italijo.

Še ob vstopu v Jugoslavijo po drugi svetovni vojni je bilo območje pretežno agrarno, danes pa izrazito prevladujejo terciarne in kvartarne dejavnosti (promet, turizem, trgovina...). Delež kmečkega prebivalstva je občutno pod slovenskim povprečjem. Gospodarske dejavnosti so se skoncentrirale v obalnih mestih. Notranjost regije je bolj agrarna. Razvito je tržno usmerjeno kmetijstvo, v bolj oddaljenih predelih pa najdemo tudi razmeroma zaostala agrarna območja z izrazito negativnim demografskim razvojem. Veliko je tudi dnevnih migrantov.

Temelj razvoja so v zadnjih desetletjih postale nekmetijske dejavnosti. Sprva se je razvijala predvsem industrija in nastala so močnejša industrijska središča, predvsem Koper, Izola, Dekani in Portorož. Z redkimi izjemami (Šmarje, Sežana) se v notranjosti regije niso razvili pomembnejši industrijski centri.

Posebnost Obalno-kraške regije je prisotnost dejavnosti, navezanih na morje. Sem sodijo ribištvo, pomorstvo in vedno bolj pomembna pristaniška dejavnost. Luka Koper, kjer je promet že presegel 10 mio. ton, postaja eno najpomembnejših pristanišč za srednjo Evropo. Posebnega pomena je obmorski letoviški turizem in v regiji je med drugim tudi napomembnejše slovensko turistično središče Portorož.

Notranjsko-kraška regija in Jugovzhodna Slovenija

Pri tem gre za dinarska območja, ki so večinoma bistveno redkeje poseljena in na splošno tudi gospodarsko manj razvita, čeprav tu najdemo nekaj pomembnih gospodarskih središč, med katerimi lahko omenimo Ilirsko Bistrico, Cerknico, Ribnico, Kočevje, Črnomelj, Novo mesto in druga. Ljudje so se že v preteklosti preživljali predvsem s skromnim kmetovanjem in izkoriščanjem gozdov. Ker za kmetijstvo razmere niso posebej ugodne, so se ljudje že zgodaj začeli ukvarjati tudi z različnimi dopolnilnimi dejavnostmi, npr. žagarstvom, oglarstvom, krošnjarstvom, lončarstvom... Zaradi neugodnih naravnih razmer (kraški svet) ter zemljiške in posestne razdrobljenosti kmetijska proizvodnja ni posebej dobičkonosna. Tržno kmetijstvo se je razvilo le na posameznih manj obsežnih območjih, npr. vinogradništvo v Beli krajini.

Zaradi skromnih razpoložljivih naravnih virov se na večjem delu ozemlja teh dveh regij v preteklosti industrija ni razvila v večji meri. Izjemo predstavlja lesna industrija, ki se je naslonila na bogate lesne zaloge obsežnih gozdov. Po drugi svetovni vojni pa se je industrija razvila v nekaterih regionalnih in lokalnih središčih, med katerimi je zdaleč najbolj pomembno Novo mesto z nekaterimi industrijskimi obrati, ki sodijo med najpomembnejše v državi (npr. Revoz, Krka). Velik del industrije s tega območja je izvozno usmerjen. Razmeroma precej industrije na tem območju pa je še zmeraj delovno intenzivne in del te industrije (npr. tekstilna, kovinska, elektroindustrija) se je na začetku devetdesetih let 20. st. znašel v težavah. Marsikje so zaradi enostranske zaposlitvene strukture težave industrije povzročile širše lokalne probleme. Na precejšnjem delu tega območja je delež zaposlenih v industriji nadpovprečen, kar je v veliki meri posledica pomanjkanja zaposlitve v drugih dejavnosti. Na podeželskih območjih je precejšen delež dnevnih migrantov. Zaradi delovno intenzivne industrije je zaradi pomanjkanja domače delovne sile v prejšnjih desetletjih začelo prihajati prebivalstvo s sosednjih hrvaških območij in iz drugih nekdanjih jugoslovanskih republik.

Na pomenu pridobiva tudi turizem, ki pa v glavnem nima pomembnejše vloge. Gre predvsem za izletniški turizem, ki v veliki meri temelji na razmeroma neokrnjeni naravi (pohodništvo, lov...). Obstaja pa tudi nekaj pomembnih izjem – turističnih krajev z različno usmeritvijo. Tako kaže omeniti zdravilišči Dolenjske in Šmarješke Toplice ali pa razmeroma razvit turizem ob Kolpi, ki je poleti primerna za kopanje, njena okolica pa omogoča še vrsto drugih dejavnosti.

Spodnje Posavje, Savinjska, Podravska in Pomurska regija - skupno

sodijo večinoma v okvir slovenskih subpanonskih pokrajin. Razen kvalitetnih kmetijskih zemljišč, rek, primernih za hidroenergetsko izrabo, ter termo-mineralnih voda, ki jih izkorišča zdraviliška dejavnost, imajo razmeroma skromne naravne vire.

Prebivalstvo se ukvarja predvsem s kmetijstvom in industrijo, razvila pa so se tudi posamezna središča s pomembnimi terciarnimi in kvartarnimi dejavnostmi. Za večino območja velja, da je zanj značilna izrazita usmerjenost v kmetijstvo (za Mursko ravnino, Slovenske gorice, Ptujsko polje, Vzhodne Haloze in Srednjesotelsko gričevje), v drugih predelih pa je pomen ostalih dejavnosti večji. A kljub razvoju industrije po 2. svetovni vojni, ki je povzročil močno deagrarizacijo, je subpanonska Slovenija ostala med vsemi slovenskimi območji še najbolj kmetijska. V nižinah prevladuje usmeritev v poljedelstvo in živinorejo, v gričevju pa v vinogradništvo, sadjarstvo ter živinorejo.

Spodnje Posavje

Predstavlja osrednji del Krško-Brežiškega polja pomembno razvojno os z razvito industrijo ter terciarnimi in kvartarnimi dejavnostmi, medtem ko so gričevnati predeli predvsem agrarni (v precejšnji meri gre za netržno, samooskrbno kmetijstvo). V regiji so prisotni strukturni in okoljski problemi, pa tudi razmeroma visoka nezaposlenost. Veliko je dnevnih migracij v zaposlitvena središča v ravnini. Nekdaj je bila glavna gospodarska panoga na Krški ravnini kmetijstvo, ki je zaradi ugodnih naravnih možnosti še danes za slovenske razmere nadpovprečno pomembno.

Po drugi svetovni vojni je vloga regionalnega centra pripadla Brežicam zaradi njihove terciarne in kvartarne infrastrukture (bolnica, srednja šola...), kasneje pa je zaradi svojega hitrejšega industrijskega razvoja ter proizvodnje električne energije (jedrska elektrarna) v ospredje prišlo Krško. Tudi danes je za Krško še značilna usmerjenost v sekundarne dejavnosti, za Brežice pa zmerna usmerjenost v terciarne dejavnosti. Več delovnih mest je še v nekaterih drugih krajih, npr. Šentjerneju, Kostanjevici, Dobovi (predvsem v prometu) in Čatežu ob Savi (predvsem v turizmu).

Slabost predstavlja še vedno precejšnje število delovnih mest v delovno intenzivnih industrijskih vejah. V zadnjem desetletju se je število delovnih mest (še posebej na področju kmetijstva, predelovalne industrije in gradbeništva) zmanjševalo, povečevala pa se je vloga terciarnega sektorja (povečevanje št. delovnih mest v trgovini, obrti, gostinstvu in državni administraciji).

Savinjska regija

(upravna enota Šmarje pri Jelšah). Do nedavnega je imelo najpomembnejšo gospodarsko vlogo kmetijstvo, ki pa je v zadnjih desetletjih izgubljalo na pomenu. Vedno bolj pomembne so storitvene dejavnosti, kjer se je delež zaposlenih močno povečal, nekaj manj pa pri kvartarnih dejavnostih.

Prisotnih je tudi nekaj industrijskih podjetij. Nekateri manjši obrati, ki so nastali kot podružnice večjih podjetij, so bili po letu 1991 ukinjeni ali preoblikovani. Zlasti v preteklosti je bilo precej zaposlenih, v glavnem dnevnih migrantov, iz sosednje Hrvaške, a njihovo število se je zaradi slabega ekonomskega položaja nekaterih podjetij in uvedbe delovnih viz občutno zmanjšalo. Oblikovanje nove državne meje po l. 1991 je obrobnost te pokrajine še nekoliko povečalo, po drugi strani pa so se s tem odprle nove razvojne možnosti. Zaradi ugodnejših nakupov številnih artiklov na slovenski strani meje je bila trgovina deležna tudi obiska številnih hrvaških kupcev. Pomembna dejavnost, ki ima že tradicijo, pa je turizem. Oba pomembnejša turistična kraja (Rogaška Slatina in Podčetrtek) sta nastala na osnovi termo-mineralnih voda.

Podravska regija

sodi na obravnavano območje njen južni del. Gre za pretežno agrarno območje z nekaterimi industrijskimi in storitvenimi centri (Ptuj, Ormož). V strukturi delovnih mest sta nadpovprečno pomembna primarni in sekundarni sektor, kar je v precejšnji meri posledica razmeroma skromne razvitosti terciarnega in kvartarnega sektorja. Čeprav je še zmeraj veliko samooskrbnega kmetijstva, je prisotno tudi izrazito komercialno usmerjeno kmetijstvo. Na ravnini je pomembnejša vloga poljedelstva in živinoreje, v

gričevju pa vinogradništva in sadjarstva. Del kmetijske proizvodnje se predela znotraj regije (mesnopredelovalna industrija, vinske kleti, tovarna sladkorja...). Na pomenu pridobiva tudi turizem, čeprav je v splošnem še zmeraj le skromno razvit, pomembnejši turistični kraj pa je predvsem Ptuj s termami. Industrijo najdemo v nekaj večjih naseljih (Ptuj, Ormož).

Pomurska regija

(oz. tisti njen del, ki spada v okvir obravnavanega območja) je pretežno kmetijsko z le nekaj večjimi industrijskimi obrati v večjih naseljih. Med njimi je največja Nafta iz Lendave, katere prihodnost pa je negotova. Kmetijstvo je glavna gospodarska aktivnost, kar je posledica ugodnih naravnih razmer. Določen pomen ima tudi predelava kmetijskih pridelkov. Pomembna sta tako poljedelstvo in živinoreja kot vinogradništvo. Lokalno ima pomembno vlogo tudi turizem (zlasti Terme Lendava), ki je marsikje navezan tudi na lokalno kmetijsko proizvodnjo (vinske ceste, gostinski obrati na kmetijah, prodaja lokalnih kmetijskih proizvodov), v splošnem pa sta terciarni in kvartarni sektor podpovprečno razvita. Med pomembnejša zaposlovalna središča sodita zlasti Lendava in Ljutomer.

1.3.2 Kmetijstvo, gozdarstvo, lov in ribolov

Naravne razmere za kmetijstvo se med posameznimi območji močno razlikujejo. Tako imamo zelo različno intenzivno kmetijstvo, od izrazito ekstenzivnega do najbolj intenzivnega, zastopan pa je tudi cel spekter različnih usmeritev. Submediteranska območja so že tradicionalno usmerjena v nekatere specialne kulture, katerih gojenje omogoča milejše podnebje kot v notranji Sloveniji. Na drugi strani predstavljajo subpanonska območja najbolj agrarne predele Slovenije, kjer pa najdemo tako zaostalo samooskrbno kmetijstvo, kot tudi sodobno, tržno kmetijstvo različnih usmeritev. Na preostalih območjih, ki sodijo v okvir dinarske Slovenije, so možnosti za razvoj kmetijstva bolj skromne.

Marsikje na obmejnem območju je glavna dejavnost še zmeraj ravno kmetijstvo. Njegov razvoj pa med drugim zavira tudi močna razdrobljenost kmetijske posesti. V splošnem prevladuje drobnolastniška zemljiško-posestna struktura. Najmanj ugodna posestna sestava je na ravninah. Zaradi zaostale socialno-posestne strukture je marsikje prihajalo do naglega opuščanja obdelovalnih zemljišč, a ta proces se je v zadnjih letih upočasnil ali zaustavil. Drobna posest in razgiban, za poljedelstvo na splošno ne preveč ugoden svet v gričevnatih območjih, povzročata tam, kjer ni usmerjenosti v vinogradništvo ali sadjarstvo, samooskrbnost in polikulturnost kmetijstva. Tudi stopnja tržne usmerjenosti pri poljedelskih pridelkih je na velikem delu obravnavanega območja zelo skromna. Zaostalost kmetijstva se ne kaže samo v polikulturnosti, temveč tudi v nizkih donosih. Na kmetijstvo je imelo posreden vpliv tudi nazadovanje industrije, saj je za polkmete postalo težje najti industrijsko zaposlitev, ki bi jim zagotavljala dodaten zaslužek in jim s tem omogočala preživetje.

Na obravnavanem območju je kmetijstvo najpomembnejše v Podravski regiji, nadpovprečno pomembno pa je tudi v Pomurski in Spodnjeposavski regiji. Delež delovnih mest in zaposlenih v kmetijstvu je v vseh teh regijah nadpovprečen, podobno

pa velja tudi za donosnost kmetijstva. Gospodarsko manj pomembno je kmetijstvo v Notranjsko-kraški regiji in v Jugovzhodni Sloveniji, kjer so naravne razmere zanj slabše, ter v Obalno-kraški in Savinjski regiji, kjer je večja vloga drugih dejavnosti.

Obalno-kraška regija

tradicionalne gospodarske dejavnosti so bile poljedelstvo, vinogradništvo in sadjarstvo v Koprskih brdih, živinorejsko-poljedelski s precejšnjim pomenom pašništva pa so bili višji predeli v zaledju. Največjo vlogo v kmetijski pridelavi imajo flišna območja z intenzivnim vinogradništvom, sadjarstvom (tudi južno sadje) in zelenjadarstvom. Pomembno je tudi gojenje oljke. Marsikje pa je še preživelo netržno, samooskrbno kmetijstvo. Precej nekdanj skrbno obdelanih zemljišč je danes opuščenih, zlasti tam, kjer so slabše naravne možnosti ali pa se je prebivalstvo odselilo.

Območja neposredno ob obali so bila v veliki meri navezana na morje (ribištvo, solinarstvo, pomorstvo), ta navezanost pa se je ohranila do danes, le da sta zdaj pomembna predvsem pomorski promet in turizem. V zadnjih desetletjih se je začelo razvijati tudi plantažno gojenje školjk in brancinov, pa tudi gojenje drugih morskih sadežev in rib.

Naravne razmere za kmetijstvo na kraškem delu Obalno-kraške regije so slabe. Obdelovalnih tal je le malo. Prevladujejo pašniki, gozdovi in travniki. Prisotno je tudi zaraščanje kmetijskih površin, ki je marsikje doseglo zelo velik obseg. Kraško površje omogoča njive večinoma le po raznovrstnih kraških kotanjah. Posest je zelo razdrobljena. Nižji kras je vinogradniško-živinorejski, živinoreja in gozdarstvo pa sta pomembnejša v višjih predelih kraškega sveta. Tu uspevajo pridelki, ki so običajni tudi v drugih pokrajinah na Slovenskem (npr. žito, koruza, krompir, zelje...). Pri sadovnjakih so pogoste breskve, češnje, slive in orehi. Pridelava je večinoma usmerjena v samooskrbo. Drugače je z vinogradi. Tu so znana območja pridelovanja kraškega terana. Tudi za živinorejo so na Krasu možnosti razmeroma neugodne. Kljub temu se je v povezavi z njo razvilo nekaj tržno zanimive proizvodnje, kot npr. proizvodnja kraškega pršuta (pršutarna v Kobjeglavi). Omembe vredna posebnost je še kobilarna v Lipici

Notranjsko-kraška regija in Jugovzhodna Slovenija

ki večinoma sodita v okvir dinarskih območij, velja, da izrazito prevladujejo gozdnata območja. Kmetijskih površin je zato malo. Poljedelstvo je bilo vseskozi namenjeno, in je še vedno, skoraj izključno samooskrbi. Uspevajo le bolj odporne poljščine, med katerimi so najpomembnejši krompir in druge okopavine, ki pa so namenjene tudi za krmo živine. Pomen sadjarstva je zelo majhen. Bolj pomembno je vinogradništvo v nizkem dinarskem svetu, a predvsem na tistih območjih, kjer je že prisoten subpanonski vpliv (Bela krajina, severovzhodni gričevnati del statistične regije Jugovzhodna Slovenija). V zadnjih letih se kakovost vin izboljšuje.

Že v preteklosti je bila na dinarskem območju nadpovprečno pomembna živinoreja in še pred 2. svetovno vojno je bilo močno razširjeno pašništvo. Na primorski strani visokega dinarskega roba je prevladovala ovčereja, ki je bila pomembna tudi v Beli krajini, drugod pa je bila v ospredju govedoreja. Razen na Kočevskem je živinoreja povsod nazadovala, kar se kaže tudi v občutnem zmanjšanju površin pašnikov. V zadnjem času se krepi vloga ovčereje (npr. na območju Vremščice, na Kočevskem, v Beli krajini).

Živinoreja se je po 2. svetovni vojni osredotočila v kmetijskih kombinatih. Velike farme so zlasti na Kočevskem (v Mlaki, Cvišlerjih, Livoldu, Kočevski Reki, Gotenici). Zasebna živinoreja je dokaj močna na Loškem polju in Blokah.

V notranjsko-kraški regiji in v Jugovzhodni Sloveniji je največ gozdov, zato je tudi gozdarstvo tu najpomembnejše – tako v relativnem kot absolutnem pomenu. Zaradi pomanjkanja možnosti za razvoj drugih dejavnosti je bilo gozdarstvo že v preteklosti ena pomembnejših dejavnosti, na katero se je naslonil tudi razvoj lesne industrije.

Spodnje Posavje, Savinjska, Podravje in Pomurje

Njihova skupna značilnost je, da sodijo v okvir Subpanonske Slovenije in da je v njih pomen kmetijstva nadpovprečen, so pa med njimi tudi precejšnje razlike. Na ravninah prevladuje intenzivno kmetijstvo, tako poljedelstvo kot živinoreja, za gričevnate predele pa je v večji meri značilno ekstenzivno kmetovanje, intenzivna pa so predvsem območja, ki so bolj ugodna za sadjarstvo in vinogradništvo. Na vseh subpanonskih območjih je na dobri petini površine Slovenije slaba polovica vseh njiv ter polovica vinogradov in sadovnjakov, vendar so pri tem zajeti tudi predeli zunaj obravnavanega območja. Njive zavzemajo dobro četrtino površine. Največ jih je na Murski, Dravski in Krški ravnini, manj pa v gričevju. Kot pomembnejši pridelki nastopajo žita, koruza, sladkorna pesa, krompir (katerega pridelava pa nazaduje)... Pridelovanje žit je sicer mogoče v večjem delu Slovenije, vendar je pridelava skoncentrirana na Dravskem, Ptujskem, Murskem in Prekmurskem polju, torej v Podravski in Pomurski regiji. V zadnjih letih je z razvojem živinoreje napredovala zlasti pridelava krmnih rastlin. Najbolj vinogradniška območja, kjer vinogradi presegajo desetino površja, najdemo v Slovenskih goricah, Vzhodnih Halozah, Krškem, Senovskem in Bizeljskem gričevju ter Lendavskih goricah. V naseljih na stiku ravnine in vinorodnega gričevja, npr. v Lendavi in Ljutomeru, so nastale vinske kleti. Najpomembnejše sadjarsko območje so Slovenske gorice (več kot desetina površine). Ponekod uvajajo tudi nasade z nekaterimi posebnimi, tržno zanimivimi kmetijskimi pridelki (ribez, jagode). Posebej znana je tudi vzgoja cvetja družbe Agraria cvetje iz Čateža. Delež travnikov in pašnikov je največji na vlažnih dolinskih in ravninskih območjih, na primer ob Sotli ali na Krški ravnini.

Glavno vlogo v živinoreji imajo mlečna in mesna govedoreja ter prašičereja, ne gre pa prezreti tudi pomembne vloge perutninarstva, osredotočenega predvsem na Dravskem in Ptujskem polju. Prireja perutnine je v veliki meri organizirana na kooperacijski način in kmetom kooperantom pomeni pomembno dopolnilno dejavnost. Vloga prašičereje proti severovzhodu narašča. Poleg farmske reje (velike prašičje farme so Pristava pri Leskovcu, Ljutomer, Cven, Draženci) je zelo razširjena tudi kmečka reja prašičev. Veliki hlevi goveje živine so med drugim v Pragerskem, Sobotincih in Središču ob Dravi. Po številu goveje živine na hektar je slovensko najbolj intenzivno govedorejsko območje Prekmurje, kjer pride na hektar obdelovalne zemlje več kot 1 GVŽ (glav velike živine) goveje živine. Intenzivnejša govedorejska območja so še Dravsko-Ptujsko polje in Brežiško-Krško polje (Šentjernejsko polje).

1.3.3. Industrija in obrt

Na obravnavanem območju ni tipičnih industrijskih območij oziroma gre predvsem za posamezne pomembnejše industrijske centre (Koper, Novo mesto...), dostikrat sredi

pretežno agrarne okolice. Kljub temu je na številnih območjih industrija dejavna, v kateri je zaposlenega zdaleč največ prebivalstva. Tudi delež industrije v regionalnem BDP-ju je marsikje visok, kar je v nekaterih primerih posledica res razvite industrije, drugod pa bolj splošne gospodarske šibkosti regije (npr. Pomurska regija). Številne industrijske obrate je na začetku devetdesetih let prizadela izguba trgov na območju nekdanje Jugoslavije in v Vzhodni Evropi. Nekatera podjetja so se uspela preusmeriti na druge trge, druga pa zaradi pomanjkanja konkurenčnosti tega niso zmogla. Na obravnavanem območju pa najdemo tudi nekatere najpomembnejše slovenske industrijske obrate, ki so hkrati tudi med najpomembnejšimi izvozniki. Zaradi raznolikosti obravnavanega območja naletimo na zelo različno industrijo z zelo različnimi značilnostmi in problemi.

Relativni pomen industrije je največji v Notranjsko-kraški in Posavski regiji, v Jugovzhodni Sloveniji in v Savinjski regiji, kar je tudi posledica slabše razvitosti terciarnega in kvartarnega sektorja, ki pa sta pomembna v Obalno-kraški regiji. Zato je tam pomen industrije relativno najmanjši.

Obalno-kraška regija

tam so nastala močnejša industrijska središča v naseljih ob obali ali v njeni bližini. Mednja sodijo Koper, Izola, Dekani, Portorož in Šmarje. Gre za raznovrstno industrijo, katere del je v preteklosti zašel v težave, a se je kasneje v precejšnji meri uspel prilagoditi novim razmeram.

Pomembnejši industrijski obrati so iz različnih gospodarskih panog (avtomobilska, kemična, živilska, kovinska...). Mednje sodijo:

- Cimos Commerce, Koper,
- Tomos, Koper,
- Kemiplas, Dekani,
- Droga, Portorož,
- Lama, Dekani.

Notranjsko-kraške regije in Jugovzhodna Slovenija

se je industrija v veliki meri razvila na temeljih bogatih lesnih zalog in tradicionalne žagarske obrti. Lesne tovarne najdemo v številnih večjih in manjših zaposlitvenih središčih. Marsikje so bile edini industrijski obrati, kar se je v obdobju prestrukturiranja gospodarstva pokazalo za precejšnjo pomanjkljivost, saj so zato stečajni teh tovarn imeli tudi širše socialne posledice (npr. na območjih Cerkljanskega polja in Loškega potoka). Industrija se je prostorsko širila tudi z odpiranjem manjših industrijskih obratov v posameznih manjših središčnih naseljih. Glavna industrijska središča so Ilirska Bistrica, Cerknica, Ribnica, Sodražica, Kočevje, Črnomelj, Metlika, Semič, Straža in seveda Novo mesto z vsestransko razvito industrijo. Vendar pa tovarne zaradi prestrukturiranja ne zagotavljajo dovolj delovnih mest, zato je veliko dnevnih migrantov, ki se vozijo na delo tudi v večja okoliška zaposlitvena središča, npr. Ljubljano ali Krško, ki ponujajo tudi večji izbor različnih delovnih mest. Omeniti velja še majhne obrate nekaterih velikih tovarn, ki so jih v sedemdesetih letih 20. stoletja načrtno postavili na prebivalstveno ogroženih območjih. Z delovnimi mesti so vsaj nekoliko zajezili odseljevanje mladega prebivalstva. Danes je v Jugovzhodni Sloveniji nadpovprečno število uspešnih malih podjetij. V zadnjih letih je postala pomembna tudi vloga tujega kapitala, ki je bil vložen v več raznovrstnih industrijskih obratov (npr. Revoz, Danfos...).

Nadpovprečno pomembna je avtomobilska, farmacevtska, lesna, tekstilna idr. industrija. Med najpomembnejšimi obrati so

Notranjsko-kraški regiji:

- Tib Petrol Transport Ilirska Bistrica d.d.
- Lesonit Ilirska Bistrica d.d.
- Kovinoplastika Lož d.d.
- Brest pohištvo Cerknica d.o.o.
- Novolit Nova vas d.o.o.

v Jugovzhodni Sloveniji:

- Revoz, Novo mesto
- Krka, Novo mesto
- TPV, Novo mesto
- Labod konfekcija Novo mesto d.d.
- Danfos Črnomelj, Črnomelj
- Inles, d.d., Ribnica
- Lik, d.d., Kočevje

Spodnje Posavje

najdemo raznovrstno industrijo v nekaj večjih in manjših naseljih. Najpomembnejši industrijski kraj je Krško z raznovrstno industrijo, na drugem mestu pa so Brežice. Več delovnih mest v industriji je še v Šentjerneju in Kostanjevici, nekaj manjših obratov pa je še po večjih vaseh, na primer v Jesenicah, Dobovi...

V industriji regije imajo pomembno mesto naslednje panoge in obrati:

- energetika (proizvodnja električne energije in premogovništvo): Jedska elektrarna Krško, Termoelektrarna Brestanica;
- celulozna in papirna industrija: VIPAP-Videm d.d., Aero Papiroti-Krško, Tespack-Brestanica ipd.;
- lesno predelovalna: izdelava lesenih elementov, pohištva, Pohištvo-Brežice d.d., Novoles Lipa d.o.o. - Kostanjevica;
- kovinsko predelovalna (filtri za zrak in druge čistilne naprave, naprave za kemijo, izdelovanje industrijskih hal i.p.d.), SOP IKON-Kostanjevica, Kovinarska P&P d.o.o.- Krško, Form-tehnik d.o.o.- Jesenice na Dol., I.H.S. d.o.o.-Krško, TIPS d.o.o.- Leskovec pri Krškem;

Savinjska regija

Tisti del Savinske regije, ki spada v okvir obravnavanega območja, ima razmeroma malo industrije. S skoraj 2000 zaposlenimi je steklarna v Rogaški Slatini največji proizvodni obrat in pomembna gonilna sila gospodarskega razvoja. Pomemben obrat je tudi Intermoda d.o.o. iz Šmarja pri Jelšah.

Podravska regija

Industrija je zelo neenakomerna razporejena. Koncentracije so v nekaj večjih naseljih, predvsem Ptuj in Ormož. Razvita je npr. prehrabena (v Ormožu je tudi tovarna sladkorja.), kovinska in druga industrija. Tu najdemo edino slovensko topilnico aluminija (Talum v Kidričevem).

Podravska regija ima še zmeraj tudi delovno-intenzivno industrijo z nizkimi plačami (npr. tekstilna industrija), katere večina pa se nahaja zunaj obmejnega območja s Hrvaško.

Med vodilne industrijske družbe sodijo:

- Talum d.d., Kidričevo
- Carrera Optyl d.o.o., Ormož
- Agis zavore d.o.o., Ptuj

Pomurska regija

V regiji se je razvilo nekaj industrijskih panog, med njimi živilska, kovinska in industrija gradbenega materiala. Na osnovi domačih kmetijskih pridelkov se je razvila živilsko-predelovalna industrija. Osredotočena je v nekaj večjih naseljih, npr. v Lendavi, manjši obrati pa so tudi drugje. Kovinska industrija se je razvila v Ljutomeru in Lendavi. V povojnem obdobju je dala Lendavi močan pečat predelava nafte z rafinerijo. Obrat Nafta zaposluje 620 oseb, zaradi tehnologije in cen pa ne more uspešno tekmovati s konkurenco - z večjimi in modernejšimi rafinerijami v sosednjih državah. Ob njej se je razvila tudi petrokemična industrija. Zaloge nafte so se kasneje močno zmanjšale. V Lendavi so se namestili tudi nekateri dislocirani obrati večjih podjetij iz Slovenije. Razvojni načrti so v veliki meri sloneli na višku prekmurske delovne sile, ki je bila sicer mlada, toda večinoma nekvalificirana. Del teh obratov je že prenehal delovati ali pa se bori s težavami. Obstoje vsaj dela te industrije je tako ogrožen. Naraščanje cen surovin in delovne sile ima negativne učinke na profitabilnost pomurske industrije.

Z rastjo industrijskih obratov v Lendavi in Ljutomeru ter v nekaterih manjših krajevnih središčih se je v zadnjih desetletjih možnost zaposlitve povečala, s tem pa se je zmanjšalo tudi izseljevanje. Danes nudi industrija zdaleč največ delovnih mest v Pomurski regiji, v njej pa so si našli zaposlitev tudi posamezniki s sosednjih območij.

Med najpomembnejše obrate v regiji sodijo naslednji:

- Ljutomerčan d.d. Ljutomer
- Varis d.d. Lendava
- Varstroj d.d. Lendava
- Heissenberger & Pretzler d.o.o. Ljutomer

1.3.4. Turizem

Območja ob meji s Hrvaško se po svojem turističnem pomenu med sabo močno razlikujejo, saj tu najdemo tako najbolj turistična območja v Sloveniji kot, na drugi strani, območja skoraj brez kakršnegakoli turizma. Prvo skrajnost predstavlja zlasti

obalno območje, kjer je med drugim največji slovenski turistični kraj (tako po nastanitvenih zmogljivostih kot po številu nočitev in turistov) Portorož. Na drugi strani so obsežna območja v notranjosti, kjer ni skoraj nikakršne organizirane turistične ponudbe, ki pa so deležna skromnega turističnega obiska zaradi razmeroma neokrnjene in dovolj privlačne narave. Poleg tega je mogoče na obravnavanem območju najti turistične kraje z zelo različnimi usmeritvami in vrstami ponudbe. Poleg že omenjenega obmorskega turizma (Portorož, Ankaran, Izola, Seča, Strunjan, Piran, Koper) najdemo tu še zdraviliške turistične kraje (Čatež, Podčetrtek, Rogaška Slatina, Dolenjske Toplice, Šmarješke Toplice...), območja s t.i. kmečkim turizmom, območja z lovskim in ribolovnim turizmom, ciljne kraje izletniškega turizma itd.

Tabela 7: Gostinstvo in turizem – turistične nastanitvene zmogljivosti, turisti in nočitve po upravnih enotah

Upravna enota	Nastanitveni objekti l. 1999	Ležišča l. 1999	Št. nočitev l. 1990	Št. nočitev l. 1999	Št. nočitev na prebivalca l. 1999
Brežice	12	3336	391521	418139	17.1
Cerknica	5	60	1798	1452	0.1
Črnomelj	8	1041	7892	6142	0.3
Ilirska Bistrica	5	89	8779	1214	0.1
Izola - Isola	13	3060	250423	295751	20.5
Kočevje	19	459	9809	11739	0.6
Koper - Capodistria	16	4593	330452	244905	5.2
Krško	5	251	31230	13228	0.5
Lendava - Lendva	4	325	42762	53889	2.1
Ljutomer	6	688	39906	82660	4.4
Metlika	5	311	6601	3634	0.4
Novo mesto	14	1346	230788	222810	3.7
Ormož	1	66	11793	5052	0.3
Piran - Pirano	95	14444	1521544	1207962	69.7
Ptuj	10	822	62209	53701	0.8
Ribnica	2	24	32	32	0.0
Sežana	10	919	179728	71108	3.0
Šmarje pri Jelšah	22	2945	552284	446964	14.2
Slovensko-hrvaško obmejno območje skupaj	252	34779	3681541	3140382	

Vir: SURS

Že podatki o turističnih zmogljivostih opozorijo na dejstvo, da je turistično najpomembnejše območje Obalno-kraška regija, ki ima precej več kot polovico vseh turističnih zmogljivosti slovensko-hrvaškega obmejnega območja. Že samo občina Piran z največjim slovenskim turističnim centrom Portorož ima več kot 40 % nastanitvenih zmogljivosti na obravnavanem območju. Na drugi strani so številne upravne enote, ki razpolagajo le z neznatnimi turističnimi kapacitetami (Ribnica, Cerknica, Ilirska Bistrica, Ormož), kljub temu, da je na njihovem ozemlju mogoče najti cilje enodnevnega, izletniškega turizma (npr. Cerkniško jezero, Sviščaki...).

Tudi podatki o turističnem prometu nam pokažejo podobno sliko. Več kot tretjino turističnega pometa celotnega obravnavanega območja zabeležijo v upravni enoti Piran, cela Obalno-kraška statistična regija pa krepko čez polovico. Kot turistično najmanj zanimiva se ob upoštevanju števila turistov in njihovih nočitev izkaže Notranjsko-kraška regija (oz. tisti njen del, ki je zajet v okviru obravnavanega območja). Tudi ob

upoštevanju števila nočitev na prebivalca se kot najbolj turistične izkažejo upravne enote ob morju (Piran – Pirano, Izola – Isola) ter upravni enota Brežice s Čateškimi Toplicami in Šmarje pri Jelšah s Podčetrtkom oziroma Termami Olimia.

Tabela 8: Prenočitvene zmogljivosti (31.8.99) po izbranih pomembnejših turističnih krajih

	Sobe	Ležišča
Portorož - Portorose	3833	9920
Ankaran	917	3400
Čatež ob Savi	1061	3237
Izola - Isola	1054	3060
Podčetrtek	585	1711
Strunjan - Strugnano	592	1689
Seča - Sezza	478	1429
Piran - Pirano	473	1386
Koper - Capodistria	472	1168
Rogaška Slatina	750	1130
Ptuj	277	668
Dolenjske Toplice	227	468
Otočec	198	433
Šmarješke Toplice	156	268
Sežana	113	239
Lendava	120	209

Vir: SURS

Med pomembnejšimi turističnimi krajji na obravnavanem območju so na prvih desetih mestih le obmorski in zdraviliški turistični krajji in v njih je zabeležena velika večina turističnega obiska na slovensko-hrvaškem obmejnem območju. Med zdraviliškimi turističnimi krajji so najpomembnejše Terme Čatež, med krajji, ki ne sodijo v omenjeni dve skupini turističnih krajev, pa Otočec, ki vključuje v svoji ponudbi casino, športni turizem, lov in ribolov.

Tabela 9: Turisti in prenočitve po pomembnejših krajjih na slovensko-hrvaškem obmejnem območju

	Turisti 1999	Nočitve 1990	Nočitve 1999
Ankaran	39867	188881	198405
Čatež ob Savi	90672	373359	412831
Dolenjske Toplice	11735	82098	91456
Izola	63476	250423	295751
Koper	18890	141571	46425
Lendava	9588	42723	50239
Otočec	17585	57527	34728
Piran	21182	112401	62393
Podčetrtek	47905	193809	245296
Portorož	248014	1252894	911806
Ptuj	14814	40329	45771
Rogaška Slatina	34973	357240	199884
Seča - Sezza	24579	8956	80298
Strunjan - Strugnano	24691	146876	152847
Šmarješke Toplice	9824	69535	84632

Vir: SURS

Z izjemo nekaterih najpomembnejših turističnih krajev (Portorož, Rogaška Slatina, Piran, Lendava, Otočec) povsod med obiskovalci prevladujejo domači gosti. Razlogov za obstoječe razmerje med tujimi in domačimi gosti je več, mednje pa sodi tudi ne najbolj ustrezna ponudba, pa tudi dejstvo, da so nacionalna promocijska prizadevanja osredotočena zlasti na že uveljavljene turistične destinacije, med katere sodita na obravnavnem območju predvsem Portorož in Lipica.

Obravnavano območje ima za turistični razvoj še precej neizkoriščenih potencialov. V njegovem okviru je več zavarovanih območij narave, ki so večinoma le slabo poznana, a potencialno turistično zanimiva. Podobno velja za številne objekte kulturne dediščine. Tudi obstoječa ponudba je pogosto med sabo nepovezana ali pa celo nekompatibilna, številna območja v bližini turističnih središč pa marsikdaj nimajo skoraj nikakršne turistične opremljenosti in so zato deležna le minimalnega turističnega obiska.

Obalno-kraška regija

tam so turistično pomembne predvsem upravne enote ob morski obali (Piran, Izola, Koper), čeprav so tudi na območju upravne enote Sežana nekatere pomembne turistične atrakcije (npr. Kobilarna Lipica, Škocjanske jame...). V preteklosti je zelo izrazito prevladoval klasični obmorski kopališki turizem, ki se je skoraj v celoti navezoval na prisotnost morja in sonca. Značilnost tovrstnega tipa turizma pa je bila tudi izrazita osredotočenost na poletno sezono, poleg tega pa je zlasti v devetdesetih prišlo do določenega nasičenja, k zmanjšanju gospodarske uspešnosti pa so bistveno pripomogli tudi politični dogodki na ozemlju nekdanje Jugoslavije, zaradi česar je prišlo do pomembnega osipa tujih gostov, ki ga tudi povečano povpraševanje domačih turistov ni moglo nadomestiti. Zato se je že v preteklosti ponudba skušala prilagoditi spremenjenim trendom na področju turističnega povpraševanja, hkrati pa so si prizadevali zmanjšati osredotočenost na poletno sezono, ki je še vedno prisotna, čeprav je danes manj izrazita. Zaradi množičnosti turizma so se z njim v zvezi pojavljali tudi različni problemi in konflikti, ki bi se jim bilo z ustreznim načrtovanjem in razvojem turizma mogoče ogniti.

Notranjsko-kraška regija

je turistično manj razvita. Bolj prisoten je predvsem izletniški turizem, določen pomen ima tudi lovski turizem, omeniti pa kaže še Cerknjsko jezero in Rakov Škocjan kot priljubljena cilja izletniškega turizma ter Sviščake s številnimi počitniškimi bivališči. Drugih pomembnejših turističnih ciljnih krajev skoraj ni, pač pa mnoge ljudi s sosednjih območij, tudi iz obmejnega dela Italije, privlačijo obsežna, razmeroma neokrnjena gozdnata območja. Ogleda vrednih je tudi nekaj objektov kulturne dediščine. Zato se je mnogokje razvil izletniški turizem, vezan na prosti čas ob koncu tedna.

Jugovzhodne Slovenije

je turistično le slabo razvit, najdemo pa tudi nekaj bolj razvitih krajev ali območij. Tako se turistična dejavnost v zadnjih letih pospešeno razvija v krajih ob Kolpi, kjer so uredili več turističnih kmetij in penzionov. Razmeroma pomembna rekreacijska dejavnost je tudi ribolov. Najstarejša in najpomembnejša oblika turizma pa je zdraviliški turizem, ki ima temelje v Dolenjskih in Šmarjeških Toplicah, katerih lastnica je podjetje Krka zdravilišča. Zdraviliški turizem je ob koncu sedemdesetih in v začetku osemdesetih let z obnovo objektov začel dobivati vedno večji pomen.

Marsikje so v novejšem času zrasla večja naselja počitniških hišic, precej zapuščenih hiš in v vinorodnih predelih tudi zidanic pa je bilo obnovljenih oziroma preurejenih v počitniška bivališča. Velika počitniška naselja so npr. na Travnici gori, okrog Dolenjskih Toplic in še ponekod drugod. V regiji je tudi smučarsko središče Rog-Črmošnjice, ki pokriva 45 hektarov, in ima kljub nizki nadmorski višini (700 to 965 metrov) pogosto ugodne snežne razmere. Omeniti kaže še različne pohodniške in druge poti (npr. "Poti dediščine Dolenjske in Bele krajine"), ki pritegnejo precejšnje število obiskovalcev.

Posavski regiji

je eno največjih slovenskih turističnih središč Terme Čatež, kjer so zdravilišče uredili že leta 1924. Po letu 1963 se je hitro razvijalo in se razširilo v velik in dobro opremljen turistično-rekreacijski kompleks. Toplo vodo izkoriščajo tudi za ogrevanje rastlinjakov s cvetjem, zelenjavo in sadjem, predvsem jagodami.. Drugače bolj velikopotezen turizem ni razvit, je pa veliko možnosti za izletniški in kmečki turizem. Precej gosto je omrežje planinskih in pohodniških poti ter vinskih cest. Velik je tudi delež počitniških stanovanj, zlasti na vinogradniških območjih, kjer lastniki z obdelovanjem vinogradov pomagajo tudi vzdrževati kulturno pokrajino. Regija predstavlja rekreacijsko zaledje Zagreba, kar se odraža tudi na turističnem obisku, zlasti glavne turistične destinacije Term Čatež, kjer je nadpovprečen delež hrvaških gostov.

Za turizem sta pomembni tudi bogata naravna in kulturna dediščina. Najpomembnejši del naravne dediščine je Krakovski gozd, med kulturno dediščino pa več dokaj dobro ohranjenih gradov.

Savinjska regija

tako kot v celotni Subpanonski Sloveniji, je pomemben zlasti zdraviliški turizem. Tu najdemo že staro zdravilišče Rogaško Slatino in Terme Olimia (Podčetrtek), ki so v zadnjem desetletju prišle med najbolj priljubljene slovenske zdraviliške turistične kraje. Z obstojem obeh turističnih centrov je povezanih tudi veliko delovnih mest. Rogaška Slatina sodi med tiste turistične kraje, v katerih prevladujejo tuji obiskovalci, v Podčetrtku pa je večina gostov iz Slovenije.

Čez območje ob hrvaški meji potekajo tudi različne sprehajalne poti in vinske ceste, ki pritegnejo večinoma enodnevne obiskovalce, služijo pa tudi kot dodatna ponudba za zdraviliške goste.

Podravska regija

oziroma njen obravnavani del sodi med turistično manj razvita območja. Kot izjemo kaže omeniti Terme Ptuj. Tu je tudi več vinskih cest s povezanim kmečkim turizmom. Posebna turistična privlačnost je tudi kurentovanje v pustnem času.

Razgibano vinorodno gričevje s številnimi zidanicami nudi številne možnosti za počitniška bivališča. Zato spadajo gričevnata območja regije med območja z največjo gostoto počitniških bivališč v Sloveniji.

Pomurska regija

Turizem v regiji sloni predvsem na mineralnih in termalnih vodah ter lovni divjadi. V zadnjih letih postajajo turizem in z njim povezane dejavnosti vse pomembnejši. Omeniti je treba zlasti Terme Lendava. Zdravilišče privablja vedno več gostov, med njimi tudi

tujih. Tako se je število gostov v Lendavi med letoma 1990 in 1999 povečalo z manj kot 43.000 na skoraj 54.000. Kljub temu je turizem v splošnem le skromno razvit.

1.3.5. Storitvene dejavnosti

Na obravnavanem območju igrajo storitvene dejavnosti različno pomembno vlogo, na splošno pa njihov pomen precej zaostaja za pomenom sekundarnega sektorja. Izjema je Obalno-kraška regija, kjer sta terciarni in kvartarni sektor glede na strukturo delovnih mest daleč pred sekundarnim sektorjem. Tovrstno stanje opozarja tudi na razmeroma skromno gospodarsko razvitost precejšnjega dela obravnavanega območja.

Ne glede na dosedaj povedano pa je vendarle mogoče zapisati, da je opremljenost z večino storitvenih dejavnosti v splošnem zadovoljiva. Dostopnost do različnih storitvenih dejavnosti je slabša predvsem na podeželskih območjih brez večjih središčnih naselij. Nekateri predeli obravnavanega območja se za zadovoljevanje potreb po storitvenih dejavnostih usmerjajo v večja centralna naselja v okolici, ki pa ležijo že zunaj obravnavanega območja (Celje, Murska Sobota, Postojna, Maribor, Ljubljana).

Večja koncentracija raznovrstnih storitvenih dejavnosti je na obravnavanem območju predvsem v Kopru, Novem mestu, Brežicah s Krškimi in na Ptuju.

Tabela 10: Delovna mesta 1996 po sektorjih po statističnih regijah

Statistična regija	Skupaj	Primarni sektor (%)	Sekundarni sektor (%)	Terciarni sektor (%)	Kvartarni sektor (%)	Skupaj %
Obalno-kraška	43674	1	23	39	36	100
Savinjska	9628	1	48	27	24	100
Spodnjeposavska	17272	6	38	26	29	100
Notranjsko-kraška	8491	3	54	25	18	100
Podravska	21890	14	37	25	25	100
Pomurska	12433	5	54	22	19	100
Jugovzhodna Slovenija	45869	4	53	20	23	100
Skupna vsota	159257	5	41	27	27	100

Opomba: Zajeti so le tisti deli statističnih regij, ki so na slovensko-hrvaškem obmejnem območju.

Dostop do bolnišničnih in izobraževalnih storitev je ustrezen. Podobno velja tudi za bančne in zavarovalniške storitve. Trgovina se je na splošno v zadnjih letih modernizirala, razširila ponudbo ter povečala prodajne površine. Pomemben pojav je gradnja večjih trgovskih objektov ter krepitev velikih trgovskih verig.

Na področju zadovoljevanja potreb po določenih storitvenih dejavnostih so pomembni tudi čezmejni tokovi v večja središča v sosednjih državah. Pri tem gre predvsem za potovanja, katerih cilj je nakupovanje, uporaba gostinskih ali pa nekaterih osebnih storitev. Tokovi so dvosmerni in jih generirajo razlike v obstoječi ponudbi in njeni ceni v posameznih državah.

1.4.Trg dela

1.4.1.Zaposlenost: razmere in trendi

Prehod v tržno ekonomijo je zaposlovanje na obmejnem območju s Hrvaško v začetku prizadel še nekoliko bolj kot celotno državo. Konec polne zaposlenosti je prizadel predvsem agrarna območja, kjer je bil nekmečki del prebivalstva zaposlen v industriji. Ti predeli, predvsem vzhodni del obmejnega območja, imajo še vedno višjo stopnjo brezposelnosti (tabeli 7 in 8). Brezposelnost na obmejnih območjih s Hrvaško je še vedno nad slovenskim povprečkom, v zadnjem obdobju pa je mogoče opaziti nekoliko višjo dinamiko nastajanja novih delovnih mest kot drugje v Sloveniji (tabeli 4 in 5), predvsem tam, kjer se hitreje razvijajo storitvene dejavnosti. Dodaten problem zaposlovanja in oblikovanja novih delovnih mest je nizka strokovna izobrazba delovne sile, zlasti na podeželju. Po drugi strani na območjih, ki so bila zaposlitveno izrazito usmerjena v industrijsko dejavnost, primanjkuje delovnih mest za nekatere izobrazbene profile. Med brezposelnimi je približno enak delež moških in žensk, prevladuje pa delovna sila s I. in II. stopnjo strokovne izobrazbe. Zaradi velikega števila upokojencev, ki so se upokojili pred iztekom polne zaposlitvene dobe, je dejanska brezposelnost še nekoliko višja. Brezposelnost na sosednjih hrvaških obmejnih območjih je še višja, kar je dodatno prizadelo del slovenske delovne sile, ki je dnevno gravitirala v smeri proti Zagrebu, Karlovcu in Reki.

Obalno-kraška regija

Dinamika nastajanja novih delovnih mest je z izjemo Sežane visoka. To rast gre pripisati predvsem razvoju terciarnih (promet, turizem) in upravnih dejavnosti. Regija sodi med tiste z najnižjim deležem zaposlenih v kmetijstvu. Povprečne plače zaposlenih so nad slovenskim povprečkom. Delež brezposelnih je nizek, nekoliko višji je v nekdanj industrijsko usmerjeni Izoli. Višji kot drugje je delež brezposelnih med delovno silo s VII. In VIII. stopnjo strokovne izobrazbe.

Notranjsko-kraška regija

Rast števila delovnih mest je visoka v Cerknici, Ilirska Bistrica pa je v obdobju 1997-2001 izgubila več kot 2 % delovnih mest. Tudi delež brezposelnih je v Cerknici nizek, v Ilirski Bistrici pa je nad slovenskim povprečkom. Slednje gre vsaj deloma pripisati krizi zaposlovanja na Reki, kamor je del delovne sile s tega območja dnevno gravitiral. Delež zaposlenih v kmetijstvu je nad slovenskim povprečkom.

Jugovzhodna Slovenija

Za območje je značilna nadpovprečna rast števila novih delovnih mest, predvsem v Črnomlju. Pomen zaposlitve v kmetijstvu je razen v Novem mestu in Kočevju večji kot sicer v Sloveniji. Problem agrarne setave pa je večinoma majhna in razdrobljena posest. V Metliki je še vedno močna dnevna migracija delovne sile iz Hrvaške. Plače zaposlenih v Beli krajini in na Kočevskem dosegajo le 80 % slovenskega povprečja. Delež brezposelnih je z izjemo Kočevja pod slovenskim povprečkom. Med brezposelnimi še bolj izrazito kot na nivoju celotne Slovenije prevladuje delovna sila z nizko kvalifikacijsko sestavo.

Spodnje Posavje

Število delovnih mest v zadnjem obdobju stagnira, upada v Brežicah in nekoliko narašča v Krškem. Delež zaposlenih v kmetijstvu je precej nad slovenskim povprečjem. Dnevna migracija hrvaške delovne sile, predvsem v Krško. Delež brezposelnih je visok, pogojen s problemi v strukturi lokalne industrije ter zmanjšanim zaposlovanjem v Zagrebu.

Savinjska regija

Na območju upravne enote Šmarje pri Jelšah se je število delovnih mest v obdobju 1997-2001 zmanjšalo za 1,5 %, delež brezposelnih pa je nad slovenskim povprečkom in narašča. V kmetijstvu je zaposlenih 15 % delovno aktivnih. Drobnoposestna sestava kmetij je izrazita. V primerjavi s Slovenijo so plače zaposlenih nizke (82 % povprečja). Močna delovna migracija iz sosednje Hrvaške.

Podravska regija

V zadnjem obdobju nekoliko nadpovprečna rast števila novih delovnih mest. Delež kmetov med zaposlenimi je še vedno visok in znaša 15 %. Brezposelnost presega 15 %. Visok delež brezposelnih je v veliki meri povezan s strukturnimi problemi mariborskega gospodarstva. V primerjavi s Slovenijo so plače zaposlenih nizke (82 % povprečja).

Pomurska regija

Kljub nekoliko nadpovprečni rasti števila novih delovnih mest je delež brezposelnih še vedno visok – 16 %. Lendava ima med vsemi upravnimi enotami vzdolž slovensko-hrvaške meje največ brezposelnih (17 %). Problematika zaposlovanja je povezana s težavami lokalne industrijske dejavnosti, počasno terciarizacijo gospodarstva in nizko kvalifikacijsko izobrazbo delovne sile. V kmetijstvu je zaposlene 15 % delovne sile. Zlasti v Prekmurju so kmetije majhne, z razdrobljenimi zemljišči. Plače zaposlenih dosega 85 % slovenskega povprečka.

Tabela 11: Spremembe števila delovnih mest v obdobju 1997/2001 in delež delovno aktivnih, ki so bili leta 2001 zaposleni na območju upravne enote bivanja

Upravna enota	Število delovnih mest 1997	Število delovnih mest 2001	% rasti 2001/1997	Število delovno aktivnih v upravni enoti 2001	Razmerje med št. Delovno aktivnih in delovnih mest v upravni enoti
Brežice	7752	7483	-3,5	8761	85,4
Cerknica	4636	4825	4,1	6520	74,0
Črnomelj	5874	6633	12,9	7480	88,7
Ilirska Bistrica	4187	4080	-2,6	5361	76,1
Izola	4958	5061	2,1	5806	87,2
Kočevje	5651	6031	6,7	7055	85,5
Koper	18708	19817	5,9	19345	102,4
Krško	10269	10667	3,9	10890	98,0
Lendava	7880	8139	3,3	9454	86,1
Ljutomer	6148	6413	4,3	6842	93,7
Metlika	3768	3688	-2,1	3851	95,8
Novo mesto	25078	25644	2,3	25116	102,1

Ormož	5375	5563	3,5	6683	83,2
Piran	6104	6482	6,2	6794	95,4
Ptuj	19846	20807	4,8	24765	84,0
Ribnica	3453	3561	3,1	4749	75,0
Sežana	8423	8420	0,0	9652	87,2
Šmarje pri Jelšah	10712	10548	-1,5	12814	82,3
SKUPAJ	158822	163862	3,2	179867	91,1
SLOVENIJA	740759	756631	2,1	756631	100,0

Vir:

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije

Tabela 12: Struktura delovnih mest obmejnega območja s Hrvaško po upravnih enotah, leto 2001

Upravne enote	Delovno aktivno prebivalstvo	Zaposlene osebe						Samoza poslene osebe							
		skupaj		v podjetjih, družbah in organizacijah		pri samozaposlenih osebah		skupaj		samostojni podjetniki posamezniki		osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost		kmetje	
		Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
Brežice	7483	5971	79,8	5166	69,0	805	10,8	1512	20,2	608	8,1	24	0,3	880	11,8
Cerknica	4825	4213	87,3	4020	83,3	193	4,0	612	12,7	294	6,1	16	0,3	302	6,3
Črnomelj	6633	5751	86,7	5242	79,0	509	7,7	882	13,3	344	5,2	21	0,3	517	7,8
Ilirska Bistrica	4080	3444	84,4	2951	72,3	493	12,1	636	15,6	342	8,4	15	0,4	279	6,8
Izola	5061	4448	87,9	3823	75,5	625	12,3	613	12,1	544	10,7	50	1,0	19	0,4
Kočevje	6031	5509	91,3	5007	83,0	502	8,3	522	8,7	352	5,8	32	0,5	138	2,3
Koper	19817	17674	89,2	16192	81,7	1482	7,5	2143	10,8	1484	7,5	278	1,4	381	1,9
Krško	10667	9098	85,3	7884	73,9	1214	11,4	1569	14,7	652	6,1	39	0,4	878	8,2
Lendava	8139	6497	79,8	5738	70,5	759	9,3	1642	20,2	393	4,8	19	0,2	1230	15,1
Ljutomer	6413	5027	78,4	4099	63,9	928	14,5	1386	21,6	414	6,5	11	0,2	961	15,0
Metlika	3688	3178	86,2	2719	73,7	459	12,4	510	13,8	256	6,9	10	0,3	244	6,6
Novo mesto	25644	22850	89,1	20287	79,1	2563	10,0	2794	10,9	1370	5,3	78	0,3	1346	5,2
Ormož	5563	4200	75,5	3834	68,9	366	6,6	1363	24,5	239	4,3	6	0,1	1118	20,1
Piran	6482	5702	88,0	5011	77,3	691	10,7	780	12,0	614	9,5	73	1,1	93	1,4
Ptuj	20807	16925	81,3	14460	69,5	2465	11,8	3882	18,7	1480	7,1	81	0,4	2321	11,2
Ribnica	3561	2975	83,5	2533	71,1	442	12,4	586	16,5	341	9,6	11	0,3	234	6,6
Sežana	8420	7450	88,5	6590	78,3	860	10,2	970	11,5	635	7,5	36	0,4	299	3,6
Šmarje pri Jelšah	10548	8203	77,8	6780	64,3	1423	13,5	2345	22,2	774	7,3	29	0,3	1542	14,6
SKUPAJ	163862	139115	84,9	122336	74,7	16779	10,2	24747	15,1	11136	6,8	829	0,5	12782	7,8
SLOVENIJA	756631	672352	88,9	607905	80,3	64447	8,5	84279	11,1	45145	6,0	5693	0,8	33441	4,4

Vir:

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije

Tabela 13: Primerjava neto plač zaposlenih na obmejnem območju s Hrvaško po upravnih enotah

Upravna enota	1995	2001	indeks (Slovenija=100)	1995	indeks (Slovenija=100)	2001
Brežice	62951	117387	89,4			89,3
Cerknica	64741	114559	91,9			87,1
Črnomelj	61643	107355	87,5			81,6
Ilirska Bistrica	63916	116922	90,8			88,9
Izola	65100	127771	92,5			97,2
Kočevje	62231	107568	88,4			81,8
Koper	75128	136928	106,7			104,1
Krško	67271	125531	95,5			95,5
Lendava	62428	111457	88,7			84,8
Ljutomer	62511	111781	88,8			85,0
Metlika	52968	105036	75,2			79,9
Novo mesto	71756	136738	101,9			104,0
Ormož	60839	105485	86,4			80,2
Piran	83248	138697	118,2			105,5
Ptuj	64328	115136	91,4			87,6
Ribnica	60009	112647	85,2			85,7
Sežana	72748	129822	103,3			98,7
Šmarje pri Jelšah	59882	107783	85,0			82,0
SKUPAJ	67027	122046	95,2			92,8
SLOVENIJA	70416	131486	100,0			100,0

Vir:

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije

1.4.2. Nezaposelnost

Delež brezposelnih je bil pojasnjen že v prejšnjem poglavju. V nadaljevanju so navedene nekatere očitne medregionalne razlike.

Tabela 14: Brezposelnost na obmejnem območju s Hrvaško po upravnih enotah

Upravna enota	Brezposelni 1995	Brezposelni 2001	Indeks 2001/1995	% brezposelnih 2001
Brežice	1685	1438	85,3	14,1
Cerknica	649	521	80,3	7,4
Črnomelj	941	934	99,3	11,1
Ilirska Bistrica	887	787	88,7	12,8
Izola	990	837	84,5	12,6
Kočevje	1561	1304	83,5	15,6
Koper	2445	1774	72,6	8,4
Krško	1934	1832	94,7	14,4
Lendava	1450	1950	134,5	17,1
Ljutomer	1270	1236	97,3	15,3
Metlika	327	281	85,9	6,8
Novo mesto	3066	2184	71,2	8
Ormož	1500	1097	73,1	14,1
Pira	985	623	63,2	8,4
Ptuj	6169	4682	75,9	15,9
Ribnica	971	569	58,6	10,7
Sežana	856	638	74,5	6,2
Šmarje pri Jelšah	1706	1881	110,3	12,8
SKUPAJ	29392	24568	83,6	12,9
SLOVENIJA	126759	97824	77,2	11,1

Vir:

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije

Vir: Podatki Statističnega urada Republike Slovenije

1.4.3. Čezmejne migracije delovne sile

Čezmejni dnevi migranti ne predstavljajo pomembnejšega dejstva v strukturi zaposlenih na obmejnem območju vzdolž slovensko hrvaške meje, so zelo pomemben indikator sodelovanja in obenem vsaj deloma tudi nosilec bodočega razširjenega neobregionalnega sodelovanja. Temeljni izhodišči čezmejnih delovnih migracij sta po eni strani odprta meja in na drugi komplementarna gospodarsko-socialna struktura omejnih območij. Na eni strani obstaja ponudba delovne sile, na drugi pa potreba delovnih mest. Med pomembnejše dejavnike pospeševanja čezmejnih delovnih migracij sodijo še prostorsko povezave, preprosta mejnih prehodov, lokalna infrastruktura, kulturno-socialna bližina, obstoj drugih ali predhodnih oblik delovnih migracij (radnja v tujini, delovnih mest zunaj lastnega območja in še posebej v tujini, vsa delovna mesta, pričakovani zadržki, obstoj drugih motivov (npr. želja po zaposlitvi v drugi državi, pridobivanje znanja in izkušenj ipd.), rodovne in prijateljske vezi, znanje in vsi drugi, prostorsko-socialni motivi.

Tabela 15: Struktura brezposelnosti obmejnega območja s Hrvaško po upravnih enotah, leto 2001

Upravna enota	% žensk med brezposelnimi	% s I. in II. Stopnjo strokovne izobrazbe med brezposelnimi	% III. In IV.	% V.	% VI.	% VII. In VIII.
Brežice	45,9	46,9	30,5	20,3	1,0	1,3
Cerknica	55,6	45,4	25,1	24,3	2,4	2,8
Črnomelj	45,6	63,5	20,9	13,1	1,3	1,2
Ilirska Bistrica	53,6	48,1	28,4	18,1	1,9	3,5
Izola	48,2	43,6	28,9	22,4	3,4	1,8
Kočevje	52,0	59,4	24,8	13,8	0,9	1,2
Koper	52,1	42,2	27,8	22,5	4,0	3,5
Krško	47,6	50,2	29,5	17,1	1,8	1,4
Lendava	46,6	54,3	24,1	19,2	1,4	1,0
Ljutomer	47,9	49,3	27,5	20,0	2,1	1,1
Metlika	50,6	58,4	27,0	13,5	0,7	0,4
Novo mesto	53,8	62,7	20,3	13,1	1,9	2,1
Ormož	51,5	49,6	26,8	20,8	1,2	1,6
Piran	43,9	34,6	30,0	26,0	4,8	4,5
Ptuj	51,7	48,5	27,1	21,7	1,2	1,4
Ribnica	49,2	46,4	35,1	15,9	1,7	1,0
Sežana	58,9	41,1	25,3	25,5	4,1	4,0
Šmarje pri Jelšah	51,1	53,3	29,0	15,8	0,7	1,1
SKUPAJ	50,3	50,7	26,8	19,0	1,8	1,8

Vir: Podatki Statističnega urada Republike Slovenije

1.4.3. Čezmejne migracije delovne sile

Čeprav čezmejni dnevni migranti ne predstavljajo pomembnejšega deleža v strukturi zaposlenih na obmejnem območju vzdolž slovensko hrvaške meje, so zelo pomemben indikator sodelovanja in obenem vsaj deloma tudi nosilci bodočega razširjenega medregionalnega sodelovanja. Temeljni izhodišči čezmejnih delovnih migracij sta po eni strani odprta meja in na drugi komplementarna gospodarsko-socialna struktura obmejnih območij. Na eni strani obstaja ponudba delovne sile, na drugi pa ponudba delovnih mest. Med pomembnejše dejavnike pospeševanja dnevnih delovnih migracij sodijo še prometne povezave, prepustnost mejnih prehodov, lokalna infrastruktura, kulturno-jezikovna bližina, obstoj drugih ali predhodnih oblik delovnih migracij, tradicija iskanja delovnih mest zunaj lastnega območja in še posebej v tujini, vrsta del, varnost delovnih mest, pričakovani zaslužki, obstoj drugih motivov (npr. želja po zaposlitvi v drugi državi, pridobivanje znanj in izkušenj ipd.), rodovne in prijateljske vezi, znanstva ter vrst drugih, pretežno osebnih motivov.

Slovensko hrvaška meja je bila do leta 1991 meja, ki je bila administrativno političnega značaja in je bil pretok delovne sile, kakor tudi druge oblike stikov, popolnoma odprti in odvisni zgolj od receptivnosti prebivalstva v obmejnem območju. Več kot polovica dolžine mejne črte je (z nekaj izjemami, ki so se v zgodovini spreminjale) nekako med Prezidom na jugozahodu in Razkrižjem na severovzhodu je stara več stoletij, vendar ni bila skoraj nikoli ostra carinska meja, temveč t.i. notranjepolitična meja (prej med avstrijskim in ogrskim delom Habsburške monarhije, kasneje pa med Slovenijo in Hrvaško v obdobju prve in druge Jugoslavije). Prebivalstvo je bilo in je navajeno na vrsto stikov tudi zaradi sorazmerno majhnih razlik v jeziku in kulturnih svojstvih, enaki veri, podobni in v nekaterih obdobjih skupni zgodovinski usodi itd. Načrtna industrializacija v obdobju po drugi svetovni vojni je bila v Sloveniji uspešnejša kot na Hrvaškem, zato je prebivalstvo s hrvaške strani prihajalo v Slovenijo v precej večji meri kot na Hrvaško. Poglavitna območja priseljevanja oziroma zaposlovanja hrvaškega prebivalstva v Sloveniji je zlasti na naslednjih območjih: v Lendavi, v Rogaški Slatini, v Brežicah in Krškem, v Beli krajini, v slovenskih obalnih mestih. Nasprotno je bilo nekaj več delovnih migracij na hrvaško edino proti Zagrebu in Reki.

Proti Lendavi so odhajali predvsem zaradi zaposlovanja pri črpanju nafte in plina ter petrokemični industriji. V pretežno agrarnem hrvaškem Medmurju (Medjimurju) je bilo delovne sile na pretek, na petrokemično industrijo pa so prihajali kot visok tehnični kader, ki se je izobraževal v Zagrebu (v Ljubljani dolgo ni bilo ustrezne šolske ponudbe. Zato je tudi zaposlovanje za Medmurce bilo razmeroma odprta. Na območju Rogaške so se zaposlovanje predvsem v steklarski industriji kot dobro usposobljena delovna sila in je bilo po njih povpraševanje. Na območju Krškega in Brežic je bila privlačna tamkajšnja industrija, sedaj pa tudi nuklearna elektrarna. Na območju Bele krajine so prihajali predvsem na dela v tekstilni industriji. Še najbolj raznovrstna dela so dobili na območju Slovenske Istre, posebej v Kopru.

Po osamosvojitvi je prišlo do recesije v gospodarstvu obmejnega pasu iz več razlogov (sprememba sistema, tehnološko – kapitalske spremembe, izguba jugovzhodnih tržišč, bližina vojne in vojaških spopadov, socialni pretresi). Zato se je število delovnih mest zmanjšalo in pogoji zaposlovanja zaostri. Vrsta delovnih mest je zato ostala in jih zasedajo dnevni migranti s Hrvaške. Medtem ko je območje Lendave zaradi lastnih težav manj privlačno, prihajajo v steklarno v Rogaško Slatino, v nuklearko v Krškem, nekatere obrate v Novem Mestu in širšem zaledju, še posebej pa na območju Slovenske Istre. Vendar sestavljalo pomemben del pretoka delovne sile tudi delovni dnevni migranti, ki prek slovenskega ozemlja potujejo proti ciljnim območje v Italiji in Avstriji. Močnejši tokovi so usmerjeni iz hrvaškega Medmurja proti Avstriji (zlasti mejna prehoda Gornja Radgona in Šentilj) ter iz Reke in Istre proti Trstu (mejni prehodi Fernetiči, Kozina in Škofije).

Po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje je registriranih dnevnih migrantov iz Hrvaške okrog 80. To se nanaša na osebe v rednih delovnih razmerjih, predvsem v različnih proizvodnih obratih. Poleg tega je še okrog 700 sezonskih delavcev, ki delajo posebej v kmetijstvu in gozdarstvu, vendar ne vsi v obmejnem območju. Zanesljivo pa je še vsaj nekaj sto bolj ali manj rednih dnevnih migrantov, ki se zaposlujejo pri različnih delih. Poleg tega se več kot 1000 prebivalcev s Hrvaške prevaža dnevno na delo v sosednji Avstrijo in Italijo. Skupaj gre torej za vsaj 2000 oseb dnevno v Slovenijo, predvsem v obmejno območje, od tega polovico naprej v sosednji državi. Vendar je število dnevnim

migrantov lahko tudi precej višje (podobne izkušnje so tudi pri slovensko italijanski in slovensko avstrijski meji), celo nekajkrat višje kot navedene. Potrebne bi bile podrobnejše terenske raziskave.

Migracij iz Slovenije na Hrvaško je precej manj in so omejene v glavnem na območje gravitacije velikih mest Zagreba in Reke. Poglavitna ovira je razlika v ceni dela. Pač pa je nekaj podjetnikov, ki imajo zaradi osebnih, tudi sorodstvenih zvez, opravljajo posle na hrvaški strani in se zato pogosto in celo dnevno prevažajo tja. Nasploh je treba poudariti pomen sorodstvenih in prijateljskih zvez kot izjemnega potenciala sedanjega in bodočega sodelovanja čez mejo. Posledice predhodnih čezmejnih porok in oblikovanje večjega števila mešanih zakonov so tudi dvolastništva. Te oblike močno pospešujejo nujno po čezmejnih stikih, katerih rezultat so slejkoprej tudi različne aktivnosti čezmejnega gospodarskega sodelovanja.

1.5. Infrastruktura

Obstoj ustreznega prometnega omrežja in druge infrastrukture je eden ključnih pogojev čezmejnega sodelovanja in stikov, saj omogoča racionalno izrabo lokalnih virov in komunikacijo med prebivalci z obeh strani meje, kakor tudi vpetost obmejnega območja v širše medregionalne in mednarodne povezave. Vendar so posebej avtoceste, ki imajo praviloma mednarodni značaj in omogočajo veliko tranzitnega prometa, obenem tudi grožnje sonaravnemu razvoju, ko posegajo za zemljišči in s prometom ter spremljajočimi dejavnostmi močno obremenjujejo okolje.

Infrastrukturno omrežje različnih vrst je treba gledati tudi v luči dediščine nekdanje skupne države. Administrativna notranjepolitična meja namreč ni ovirala izgradnje cest in železniških prog, energetskega omrežja in objektov, zato danes potekajo prometnice izmenično po eni in po drugi strani. Po drugi strani pa so te prometnice služile predvsem povezavi med regijami ter tudi v mednarodnem pogledu, manj pa obmejnemu območju. Obmejno območje je bilo v veliki meri periferno že prej in so jo nova dejstva mednarodne politične meje zatekla povsem nepripravljeno. Zato je za najdaljšo slovensko mejo značilno množica prometnic nižje ravni (lokalnih in regionalnih), medtem ko je medregionalnih precej manj. Mejni prehodi so se zato naslonili na pomembnejše prometnice in prav to je v nekaj primerih dokaj pomanjkljivo.

1.5.1. Cestno omrežje

Avtoceste

Najpomembnejša prometnica na sektorju slovensko hrvaške meje je brez dvoma »Ilirika« oziroma 10. Evropski prometni koridor, ki se večinoma drži doline Save in povezuje srednjo Evropo z Balkanom in Malo Azijo oziroma še dalje proti jugovzhodu. Čeprav trenutno še ni v stanju avtoceste, je ta načrtovana in z vidika čedalje pomembnejšega prometa po tem prometnem koridorju, ki se je ponovno vzpostavil po normalizaciji medetničnih konfliktov v na Hrvaškem, v Bosni, po deblokadi Jugoslavije in po vsaj delni rešitvi Kosovskega in zahodnomakedonskega problema. Ta prometnica med drugim povezuje tudi obe glavni mesti sosednjih držav Slovenije in Hrvaške.

Obmejno območje na obeh straneh meje je gosto naseljeno in gospodarsko aktivno, zato ima prometnica zelo pomemben lokalni vpliv.

Tranzitno zelo pomembna je Pyrnska cesta, ki poteka prek Linza, Gradca, Maribora na Zagreb in nato proti morju. Avtocesta je načrtovana. Za medregionalne povezave je to zelo pomembna prometna pot, njen vpliv na lokalne razmere pa je precej manjši, saj povezuje dve izrazito periferni območji: Haloze na slovenski in severno Zagorje na hrvaški strani.

Tretja, prav tako šele načrtovana avtocesta naj bi povezovala Reko s Trstom in se tako navezala tudi na »Sloveniko« pri Kozini ter pri Trstu na sistem italijanske avtocestne mreže. Za Slovenijo je vpliv te avtoceste sorazmerno skromen, za Hrvaško pa je izjemnega pomena. Avtocesta bi skrajšala potovalni čas in dosegljivost tako Trsta kakor Reke in obmejno območje bi s tem še bolj postalo gospodarsko zaledje obeh mest ter Kopra.

Magistralne ceste

Dravska magistrala, ki povezuje Ptuj z Ormožem in vodi dalje prti Čakovcu na Hrvaškem, je pomembna prečna pot na Pyrnsko smer in se navezuje na »Sloveniko«, obenem pa povezuje najpomembnejša regionalna in lokalna središča severovzhodne Slovenije in severne Hrvaške.

Dolenjsko povezuje z Belo krajino in dalje proti Karlovcu na Hrvaškem magistralna cesta, ki vodi od Novega mesta proti Metliki in Karlovcu, kjer se navezuje na avtocestno povezavo med Reko in Zagrebom. pri Novem Mestu se navezuje na »Iliriko«. Za povezanost obmejnega območja in tudi v širšem prostoru ima velik pomen.

Tretja je istrska magistrala; je značilen primer litoralne ceste, saj povezuje predvsem najpomembnejša gospodarska središča ob zahodnoistrski obali in seže od Trsta prek Kopra na Poreč, Rovinj do Pulja. V kontekstu čezmejne komunikacije in sodelovanje je še toliko pomembnejša, ker povezuje območja na tromeji.

Regionalne ceste

Regionalna cesta Lendava – Čakovec, ki vodi dalje proti Varaždinu in Zagrebu na jugu oziroma proti Nagykanizi prti severovzhodu, povezuje Prekmurje in Medmurje, s priključitvijo na vzhodni krak »Slovenike« pa bo imela tudi znaten mednarodni pomen.

Regionalna cesta med Celjem, Rogaško Slatino in Krapino v hrvaškem Zagorju je predvsem regionalno pomembna prometnica na slovenski in manj na hrvaški strani. Zmanjšuje periferni značaj Obsotelja. Na to se navezuje tudi njej prečna obsotelska regionalna cesta, ki poteka med Rogaško Slatino in ki je izključno slovenskega značaja in povezuje kraje ob Sotli in na Kozjanskem.

Pomemben medregionalni prometni pomen ima tudi cesta med Kočevjem in Delnicami. Lahko bi ji lahko pripisali tudi magistralni pomen (povezuje Ljubljano in Reko). Manj

ugodna je zaradi poteka po sorazmerno visokem (nad 900 m) površju Gorskega Kotarja na Hrvaškem ter gozdnate, redko obljudene pokrajine.

Medregionalni pomen pridobiva tudi južni podaljšek »Keltike«, ki poteka od Cerknice in Blok prek Prezida v dolino Kolpe in je že zaradi samega poteka (poteka po slovenski in hrvaški strani zgornje Kolpe in Čabranke) izziv čezmejnemu sodelovanju.

Znatno medregionalni in tudi mednarodni značaj pa ima cesta, ki se v Postojni odcepi proti Ilirski Bistrici in Reki, pač zaradi navezave na 10 evropski prometni koridor ter dosegljivost pomembnejšega severnojadranske luke na Reki.

Notranjost Istre povezuje regionalna cesta, ki poteka od Kopra proti Buzetu in dalje proti Pazinu ter Pulju. Je tudi cesta z izrazito sezonskim utripom in največjimi prometnimi obremenitvami med junijem in septembrom.

Lokalno cestno omrežje

Lokalno cestno omrežje je močno razpredeno predvsem v gričevnatem svetu severnega dela obmejnega območja, torej na območju Pomurja, Podravja, Posotelja in Posavja, kjer prevladujejo razložena naselja, samotne hiše in zaselki in je zato za medsebojno komunikacijo gosta mreža cest neobhodno potrebna. Reke kot do Mura, Drava in Kolpa ter nekoliko manj Sotla so resna ovira, ki jo prečka le manjše število cest lokalnega značaja. Vendar so potrebe sorazmerno velike prav v teh nižjih, praviloma gosteje naseljenih predelih. Posebnega pomena so prometnice lokalnega pomena (ceste z mostovi, brvmi, splavi oziroma brodom), ko gre za probleme dvolastnikov. Ti morajo dostikrat uporabljati služnostne poti, ki jim močno podaljšajo potovalno razdaljo, porabljeni čas in povečujejo stroške. Ta problem je prisoten na Dravi, Muri in Sotli.

Na Gorjancih sežejo lokalne poti le do naselij oziroma objektov na eni strani meje, ker enostavno ni potreb po poteh, ki bi prečkale ta obsežni gozdnati, redko poseljeni predel. Povsem enako sliko ponuja tudi predel Kočevske ob Kolpi in predel Snežnika, ki se nadaljuje v Gorski kotar. V teh območjih so zgrajene predvsem gozdne služnostne poti, ki so prilagojene dostopu do izkoriščanja lesnega bogastva. Le redko ceste prečkajo državno mejo.

Na Kolpi in Čabranki, ki razmejujeta slovensko in Hrvaško stran, se je dolina zaradi kanjonskih značilnosti in reliefne pregraje proti notranjosti izoblikovala v svojsko povezovališče. Zaradi redke poselitve, pomanjkanja prostora in nuje po sodelovanju tudi prometnice potekajo deloma po slovenski in deloma po hrvaški strani.

V predelu Matarskega podolja, Čičarije in Istre je mreža lokalnih poti prilagojena gostoti poselitve oziroma številu naselij. Bolj kot gostota omrežja je problematična njihova kakovost, saj komaj omogoča osebni promet (ozke ceste, ostri ovinki, nagibi, majhna nosilnost vozišč, ogrožanje zaradi usadov (v Istri).

1.5.2. Železniško omrežje

V obmejnem območju ob slovensko hrvaški meji je železniško omrežje večinoma razpredeno tako, da se meji približa in večinoma tudi prečka. Le v dveh primerih meji nekaj časa sledi. Glede na obseg prometa in s tem izraženo prometno vlogo v širšem okolju je mogoče izdvojiti dva tipa železniških povezav: tiste z mednarodnim in tiste z medregionalnim značajem.

Mednarodne

Glavna dvotirna proga, ki sledi savskemu prometnemu koridorju in povezuje Srednjo Evropo z Balkanom, Malo Azijo in naprej proti vzhodu, je brez dvoma najpomembnejša železniška proga, ki prečka slovensko hrvaško mejo. Na svoji poti prečka več evropsko pomembnih vozilišč: Muenchen, Beljak, Ljubljano, Zidani Most, Zagreb, Beograd, Sofijo, Istanbul itd. Pomen proge je poudarjen tudi zaradi tega, ker sledi slovenski populacijski prečni osi, večjim gospodarsko pomembnim območjem in ker je vzporedna z avtocesto. Proga ima vse možnosti za dobro izkoriščanje intermodalnosti.

Proga od Ljubljane proti Kopru je del najstarejše slovenske železniške proge Ljubljana – Trst. Proti Kopru je bila zgrajena v šestdesetih letih po drugi svetovni vojni, vzporedno z rastjo luke. Pridobiva predvsem zaradi naraščanja tovarnega prometa.

Medregionalne

Istrska proga, ki povezuje Ljubljano s Koprom oziroma Trstom (Dunaj – Trst) in se blizu Kozine odcepi tudi proti Pulju, je v slovenskem delu zaradi naraščajočega prometa v luki Koper čedalje pomembnejša. Osnovna proga proti Kopru je mednarodnega pomena in bo dobila v prihodnosti še drugi tir, medtem ko proga proti Hrvaški Istri precej bolj sameva.

Proga proti Reki, se prav tako odcepi od osnovne Ljubljana – Koper oziroma proti Trstu in v severno Italijo, je razmeroma frekventna in ima vse možnosti povečati svoj pomen.

Kočevska proga seže do Kočevja in je bila pretežno gospodarskega in vojaškega značaja. Po zaprtju premogovnika je njen pomen še oslabel.

Belokranjska proga povezuje Novo mesto s Karlovcem. Je izrazit primer medregionalne železnice.

Obsotelska proga povezuje dve vzdolžni progi, namreč savski koridor in progo Celje – hrvaško Zagorje – Zagreb. Čeprav poteka po slovenski strani, kar nekajkrat prečka okljuke Sotle in s tem preide na Hrvaško.

Proga med Celjem in kraji v Hrvaškem Zagorju je izrazit primer medregionalne železniške proge, ki je bila namenjena tako potniškemu prometu (proti staremu zdravilišču Rogaški Slatini) kakor tudi tovarnemu prometu (oskrba steklarne v Rogaški).

Dravska proga je vzporedna savskemu prometnemu koridorju, vendar precej manjšega pomena. V Pragerskem se odcepi od najstarejše železniške proge Dunaj – Trst in vodi dalje proti Čakovcu in Varaždinu. Z naraščanjem prometa proti Kopru in severni Italiji narašča tudi pomen te proge. V Ormožu se odcepi proti Ljutomeru in dalje v Prekmurje.

Železniška proga proti Lendavi je del dravske proge, ki se v Čakovcu odcepi proti severu. Do Lendave sploh ne vodi proga po slovenski strani, kar predvsem slabo vpliva na razvoj znotraj obmejnega pasu.

1.5.3. Energetika

Redkeje se omenjajo v okviru infrastrukture tudi energetski objekti. Vendar je to potrebno storiti predvsem zaradi pomena teh objektov ne le v ožjem obmejnem območju, temveč na nacionalni ravni obeh držav in celo širše.

Nuklearna elektrarna Krško je najpomembnejši energetski objekt celotnega območja. Zgradili sta ga skupaj obe državi, vzdržuje pa ga Slovenija v precej večji meri, saj mora poleg vsega skrbeti za skladiščenje in odvoz radioaktivnih odpadkov.

Hidroelektrarne na Dravi so drugi energetski objekti. Medtem ko je Ptujška vodna akumulacija v celoti na slovenski strani, je pri Ormožu večina jezera na slovenski, elektrarna pa na hrvaški strani. Projekt murskih elektrarn se ni uresnil.

1.5.4. Mejni prehodi

Ob meji s Hrvaško ima Slovenija 24 mednarodnih mejnih prehodov ter 13 meddržavnih mejnih prehodov. Mejni prehodi sodijo med najbolj pomembno infrastrukturo obmejnega območja, predvsem pa je nujni predpogoj slehernega legalnega meddržavnega in medregionalnega sodelovanja. Gostota mejnih prehodov, raznolikost njihovih pristojnosti in obveznosti, pa tudi režim na meji (prepustnost) so indikatorji odprtosti / zaprtosti meje.

Tabela 16 : Mednarodni in meddržavni mejni prehodi z Republiko Hrvaško

Mednarodni mejni prehodi	Meddržavni mejni prehodi
Sečovelje	Podplanina
Dragonja	Slovenska vas
Sočerga	Rigonce
Rakitovec (žel.)	Orešje
Starod	Imeno
Jelšane	Rogatec
Ilirska Bistrica (žel)	Zg. Leskovec
Babno polje	Ormož
Petrina	Razkrižje
Vinica	Gibina
Metlika	Podgorje
Metlika (žel)	Meje
Obrežje	
Dobova (žel)	
Bistrica ob Sotli	
Imeno (žel)	
Rogatec (žel)	
Dobovec	
Gruškovje	
Zavrč	
Središče ob Dravi	
Središče ob Dravi (žel)	
Petišovci	
Lendava (žel)	

Prišteti je treba še tri pomorske mejne prehode (Koper, Izola, Piran) ter letalskega (Portorož). Vsi so mednarodni.

1.6. Izobraževanje in znanost

V sklopu družbenih dejavnosti je izobraževalni del izjemno pomemben. Naraščajoči pomen znanja in potrebe po višjih kvalifikacijah ter nujna nenehna dopolnjevanja in dodatnega usposabljanja postavlja izobraževalni sistem pred čedalje zahtevnejše naloge. Za obmejna območja, ki so dostikrat opredeljena kot periferna, je izboljševanje kvalifikacijske strukture eden najpomembnejših razvojnih momentov.

Mreža osnovnih šol pokriva celoten teritorij Slovenije in tako tudi obmejno območje glede na razporeditev naselij in gostoto poselitve. Namenjen je lokalnemu prebivalstvu in mora mlado generacijo usposobiti za nadaljnje poklicno izobraževanje. Šolski objekti in deloma tudi učni kader ima pomembne druge funkcije v prostoru, saj se tam odvija vrsta kulturnih, športnih, zabavnih, političnih in drugih aktivnosti, zato je šolska mreža večfunkcionalna.

Glasbene šole so locirane praviloma v krajih urbanega značaja in nekoliko večjega števila prebivalstva. Ker so predvsem organizacijske in ne posedujejo prostorov, je njihov domet predvsem kulturnega značaja.

Poklicne, srednje tehnične šole in gimnazije so del poklicnega izobraževalnega sistema, ki usposablja za poklice neposredno, ali pa je (v čedalje večji meri) priprava na univerzitetno in visokošolsko izobraževanje, usposabljanje, in specializacijo. Močnejša jedra srednjih šol so v obalnih mestih (Koper, Izola, Piran, Portorož), v Postojni, v Kočevju, V Črnomlju, Novem Mestu, Brežicah, Rogaški Slatini, Ptuj in Lendavi. Vendar je celovitejša ponudba različnih programov poklicnih, srednjih šol in gimnazij omejen na tri mesta: obalno somestje z jedrom v Kopru, Novo mesto in Ptuj. Pri ostalih prej naštetih središčih so le posamezne šole. V celoti gledano je srednješolska mreža razmeroma šibka, primerjalno s hrvaško stranjo.

Višje in visoke šole ter univerze niso krepka stran obmejnega območja ob slovensko hrvaški meji. Izpostave Pedagoške fakultete v Kopru in Novem mestu so skromen potencial. V Kopru se uspešno razvija univerza, ki zajema nekatere specifične programe s tematiko obmorske regije. Njena povezanost z regionalnim gospodarskim, kulturnim okoljem je zato nujna, prav tako pa tudi s podobnimi ustanovami v regiji, torej tudi z univerzama v Pulju in na Reki. Ostalih višješolskih, visokošolskih ustanov ter malih univerz v onmejnem prostoru zaenkrat ni. Seveda je treba računati na bližnja Celje in predvsem Maribor, ki ga obmejna tematika zadeva s treh strani: avstrijske, madžarske in hrvaške meje.

Znanstvene inštitucije so vezane praviloma na pomembnejša urbana središča, torej regionalna središča, kjer so locirane tudi izobraževalne ustanove (posebej univerze ter višje in visoko šolstvo) ali pa večji gospodarski subjekti, ki so zainteresirani za kontinuirano znanstveno podporo. Taki pogoji so zaenkrat v Kopru (Znanstvenoraziskovalno središče), izjemoma v Postojni (Inštitut za raziskovanje krasa), Novem mestu (v okviru industrije) ter na Ptuj (Zavod Bistra). Odpirajo se možnosti zasebnih raziskovalnih ustanov in pobud (samostojni raziskovalci) ter predvsem razširitev v okviru izobraževalnih ustanov.

1.7. Okolje in prostorski razvoj

Slovensko-hrvaško območje je glede številnih značilnosti zelo raznoliko. Na eni strani imamo območja, za katera so značilni upadanje števila prebivalstva in posledični socio-ekonomski in naselbinski problemi, na drugi strani pa so območja, ki se uspešno razvijajo, kjer pa so pogosto prisotni problemi s preveliko koncentracijo raznovrstnih dejavnosti na razmeroma majhnem prostoru, z omejenim razpoložljivim prostorom za širitev naselij ali pa različni okoljski problemi. Ravno tako se območja med sabo razlikujejo tudi po svojih naravnogeografskih značilnostih, ki so v precejšnji meri vzrok družbenogeografskim razlikam.

Kljub vsej heterogenosti tega območja pa je mogoče opozoriti na nekaj skupnih značilnosti. Za velik del obravnavanega območja (a vendarle ne za celotno območje) so tako značilni lega na obrobju državnega ozemlja, relativna oddaljenost od državnega centra, razmeroma skromni naravni viri za razvoj industrije, velike razlike med območji

z ugodnimi razvojnimi viri in potenciali ter območji brez njih, na splošno preveč poudarjena samooskrbna funkcija kmetijstva (kljub temu, da imamo tudi izrazito tržno usmerjena območja), ki marsikje niti nima ustreznih pogojev za izboljšanje situacije, relativno neonesnaženo in dovolj privlačno naravno okolje, neuravnotežen prebivalstveni razvoj, razpršena poselitev, neugodna starostna struktura, podpovprečen delež visokokvalificiranih strokovnjakov...

Ker slovensko-hrvaško obmejno območje po svojih značilnostih nikakor ni enotno, je treba biti pozoren na dejstvo, da so viri in potenciali za razvoj zelo različni. Čeprav so marsikje dovolj ugodni, imamo tudi obsežna območja z nizko stopnjo rasti in z le skromnimi razvojnimi potenciali, katerih značilnost je tudi perifernost. Nedvomno bi si bilo treba prizadevati, da bi se razlike med enimi in drugimi območji vsaj nehale povečevati. Pri tem ne zadostuje le klasična pomoč razvojno šibkim območjem, temveč si je predvsem treba prizadevati, da aktivirajo lastne razvojne potenciale. Seveda pa slovensko-hrvaškega obmejnega območja ni mogoče obravnavati izolirano in pri tem prezreti vseh njegovih povezav z notranjostjo države in z območji na drugi strani meje.

Posebno pozornost si zasluži stanje okolja, ki predstavlja osnovo za razvoj različnih človekovih dejavnosti ter za zagotavljanje kakovostnih življenjskih pogojev. Tudi v tem pogledu je za obravnavano območje značilna izrazita raznolikost. Pri tem gre tudi za veliko raznolikost obstoječih rab in biotopov, kar je povezano z močno različnimi naravnogeografskimi danostmi. Na skrajnem zahodu imamo tudi edini morski ekosistem, ki si že zaradi tega zasluži posebno pozornost. O veliki biološki raznolikosti priča dejstvo, da so številne rastlinske vrste endemične. Notranjsko-kraška statistična regija in Jugovzhodna Slovenija sodita tudi med najbolj gozdnata območja Slovenije.

Na obravnavanem obmejnem območju je tudi več **zavarovanih območij narave** z različnim statusom varovanja. Mednje sodijo:

- 🐾 Strunjan
- 🐾 Sečoveljske soline
- 🐾 Beka
- 🐾 Škocjanske jame
- 🐾 Mašun
- 🐾 Graščinski kompleks Snežnik
- 🐾 Lahinja
- 🐾 Kolpa
- 🐾 Kozjanski regijski park
- 🐾 Boč, Donačka gora, Plešivec
- 🐾 Drava
- 🐾 Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice
- 🐾 Šturmovci
- 🐾 Ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice.

Po drugi strani je obravnavano območje deležno zelo različnih človekovih obremenitev. Pri tem so udeležene vse človekove dejavnosti in prizadete vse okoljske sestavine. Tako kot so različne dejavnosti v posameznih regijah različno pomembne, so tudi različne pokrajinske sestavine različno obremenjene in prizadete.

Ozračje obremenjujejo zlasti industrija, promet in gospodinjstva, zato so največje obremenitve praviloma prisotne na območjih največjih urbanih zgostitev in najbolj gostih prometnih tokov, problemi pa so največji, če gre pri tem za relativno zaprta in slabo prevetrena kotlinska območja, kakršna pa so na obravnavanem območju razmeroma redka. Vode poleg industrije in komunalnih odplak v veliki meri onesnažuje tudi intenzivno kmetijstvo, kar je omembe vreden problem na precejšnjem delu slovensko-hrvaškega obmejnega območja. Prsti neposredno obremenjuje zlasti intenzivno kmetovanje, posredno pa onesnaževanje ozračja in voda, katerega vir so industrija, promet, energetika, gospodinjstve emisije idr.

Do prostorskih konfliktov in večjih okoljskih problemov prihaja predvsem tam, kjer prihaja do velike zgostitve različnih človekovih dejavnosti, ali pa tam, kjer so v razmeroma občutljivem naravnem ali deloma naravnem okolju prisotne dejavnosti, ki predstavljajo pretirano okoljsko obremenitev.

Obalno-kraška regija

je treba izpostaviti predvsem obstoj edinega morskega ekosistema v Sloveniji, ki si zaradi tega zasluži posebno pozornost, ter skoncentriranost velikega števila različnih dejavnosti na malo obsežnem območju ob obali. Zaradi tega prihaja do prostorskih konfliktov ter do pretiranih obremenitev okolja.

Sloveniji, katere morska obala je dolga okrog 46,6 km, pripada del Tržaškega zaliva, površina slovenskega dela pa ne dosega niti 200 km². Morje je razmeroma plitvo. Njegova povprečna globina je 19 m in večinoma ne presega 25 m globine. Kljub temu so samočistilne sposobnosti morja precejšnje.

Slovensko morje je deležno raznovrstnih obremenitev, ki izvirajo tako od industrije in prometa kot kmetijstva, gre pa tudi za znatne količine komunalnih odplak. Na problem precejšnje potencialne in dejanske obremenjenosti Tržaškega zaliva opozarja že dejstvo, da živi okrog Tržaškega zaliva kar okoli 400.000 prebivalcev, kar vpliva na temu ustrezne količine odplak. Skupno priteka v slovensko obalno morje že zdaj 20 l/sek komunalnih in industrijskih odplak. Med negativne pojave, ki so vsaj občasno prisotni, sodijo eutrofikacija, kalnost vode in zablatenost morskega dna, v vodah Koprškega zaliva pa lahko opazimo tudi naraščanje koncentracij nekaterih toksičnih kovin in pesticidov.

Onesnaženje ozračja in prsti na območju Obalno-kraške regije v splošnem ne predstavlja resnejšega problema. To pa ne velja za nekatera manjša območja, zlasti vzdolž najbolj prometnih cest, kjer je občasno mogoče pričakovati zaskrbljujoče koncentracije posameznih polutantov, pa tudi ponekod drugod.

Notranjsko-kraška regija

ima razmeroma malo avtohtonih onesnaževalcev okolja, saj je redko poseljeno in le malo je gospodarskih dejavnosti, ki bi bile pomembneje razvite, zato v regiji ni nadpovprečnih okoljskih obremenitev. Omeniti pa kaže precejšnjo občutljivost kraškega sveta na določene vrste obremenitev (nadpovprečna občutljivost kraških voda), zato lahko že ne posebej intenzivno obremenjevanje povzroči dovolj resno okoljsko škodo.

Tako so bile zlasti v preteklosti močno prizadete tudi Škocjanske jame, ki so uvrščene na Unescov seznam naravne in kulturne dediščine.

Jugovzhodna Slovenija

gre v veliki meri za skoraj neposeljena območja brez omembe vrednih človekovih obremenitev. Kljub temu so na posameznih območjih (posamezna zgoštevna območja z raznovrstnimi obremenitvami) prisotni precejšnji okoljski problemi. Ti so na eni strani povezani z nadpovprečno občutljivostjo kraškega okolja, na drugi strani pa z lokalnimi koncentracijami različnih človekovih dejavnosti. Tovrstne (vsaj potencialno) povečane obremenitve so deloma povezane z industrijo in prometom, na drugi strani pa tudi s kmetijstvom (npr. nekaj večjih farm na Kočevskem). Kljub povedanemu obremenjenosti okolja v velikem delu regije ni mogoče označevati kot pretirane.

Spodnje Posavje

ki ima zlasti v ravnini intenzivno razvito kmetijstvo (poljedelstvo-zelenjadarstvo), to nastopa kot obremenjevalec okolja, saj zaradi velike količine uporabljenih kemičnih sredstev predstavlja grožnjo podtalnici. Nekajkrat so že bile ugotovljene precejšnje količine škodljivih snovi, ki jih uporabljajo v kmetijstvu. Poleg tega kmetijstvo nastopa kot ploskovni onesnaževalec in ne točkovni, kakor npr. posamezni industrijski obrati.

Poseben okoljski problem predstavlja tudi prisotnost jedrske elektrarne. Čeprav njeni neposredni učinki zaradi strogih varnostnih ukrepov niso pomembnejši, pa vseeno predstavlja veliko potencialno grožnjo okolju, poleg tega pa ostaja problem ravnanja z radioaktivnimi odpadki tudi še dolga desetletja in celo stoletja potem, ko bo elektrarna že prenehala obratovati.

Precej razvita industrija in obsežni prometni tokovi tudi prispevajo svoje k obremenjevanju okolja, a zaradi precejšnjih samočistilnih sposobnosti ozračja trenutno ni večjih negativnih učinkov.

Savinjska regija

Tisti del obravnavnega območja, ki sodi v okvir te regije, ni deležen večjih negativnih okoljskih vplivov, saj gre za večinoma agrarno območje s še vedno velikim deležem samooskrbnega kmetijstva, ki ne vpliva pomembneje na okolje. Tudi industrije je le malo, prometni tokovi pa so razmeroma malo obsežni. Med destruktivnimi naravnimi procesi pa je treba na prvem mestu omeniti usade, ki so značilni za velik del subpanonskih gričevnatih območij.

Spodnje Podravje

oziroma v tistem njenem delu, ki sodi na slovensko-hrvaško obmejno območje, je industrija manj pomemben obremenjevalec okolja kot marsikje v osrednji Sloveniji, čeprav najdemo tudi industrijske obrate, ki si tudi s tega vidika zaslužijo posebno pozornost (npr. Talum). Tudi prometnic, ki bi sodile med najbolj obremenjene v Sloveniji, ni. Stanje ozračja je tako dovolj ugodno, kar je tudi posledica reliefne odprtosti in s tem povezane dobre prevetrenosti.

Na okoljske obremenitve najbolj občutljive med pokrajinskimi sestavinami so vode, še posebej podtalnica in manjši vodni tokovi, za katere je značilen zelo nizek poletni odtok.

V regiji najdemo številna območja, namenjena intenzivnemu kmetijstvu, kjer prihaja do raznovrstnih kmetijskih obremenitev tako s strani poljedelstva kot živinoreje. To pomeni grožnjo kakovosti podtalnice, saj je Ptujsko polje tudi pomemben vir podtalnice. Ker območja s podtalnico predstavljajo zelo pomemben naravni vir vodne oskrbe, bo morala biti raba tal prilagojena ekološki ranljivosti voda, kar še posebej velja za kmetijstvo, ki pogosto preveč obremenjuje območja s podtalnico. Eden pomembnih ekoloških problemov Podravske regije je tako onesnaženje površinskih vod, ki se mu včasih pridruži tudi povečana onesnaženost podtalnice. Tudi kvaliteta vodnih tokov je neustrezna. Naravne samočistilne sposobnosti Drave so bile pomembno zmanjšane z gradnjo verige hidroelektrarn. Drava je tako tudi precej spremenjena in daleč od naravnega stanja.

Med negativnimi naravnimi procesi izstopajo poplave (v ravninskih predelih) in usadi (na gričevnatih območjih).

Pomurska regija

Tam so (kljub prisotnosti posameznih industrijskih obratov) najpomembnejši vplivi na okolje povezani z intenzivnim kmetovanjem ter lokalno s pomembnejšimi prometnicami. Kljub temu ne gre za eno izmed tistih regij, kjer bi bili okoljski problemi najbolj pereči.

Zaradi intenzivnega kmetijstva je ogrožena podtalnica in večkrat so že bile ugotovljene pretirano povečane koncentracije pesticidov (npr. pri Benici, Krapju). Tudi kakovost Mure kot glavnega rečnega toka ni ustrezna, vsaj občasno povišane koncentracije nitratov pa so našli tudi v drugih vodotokih (npr. Ledavi). V njeni vodi so tako že ugotovili nitrate, sulfate, detergente in mineralna olja. Posegi v Muro (izravnavanje toka, osuševanje) so imeli negativne okoljske vplive, saj je bil nivo gladine znižan, to pa bo imelo dolgoročno škodljive učinke na okolje.

Okoljski konflikti so povezani tudi z izkopavanjem peska, kar za sabo pogosto pušča poplavljenе jame, ki bi ob ustreznem upravljanju lahko predstavljale celo okoljsko pridobitev kot habitat za ptice in ribe, vendar običajno ostajajo le onesnažena jezera.

II. OCENA PREDNOSTI IN SLABOSTI

2.1. Poglavitni procesi, trendi ter problemi obmejnega območja

2.1.1. Procesi in trendi obmejnega območja

Obalno-kraška regija

Za regijo je značilna nizka rodnost (dosega le polovico enostavne reprodukcije; pod slovenskim povprečjem) in še njeno nadaljnje zniževanje. Smrtnost je povprečna glede na slovenske razmere, vendar se bo ob čedalje večjem deležu starega prebivalstva v prihodnosti povečala. Ostarevanje celotne populacije je izrazit trend, h kateremu prispeva tudi visoka stopnja neto imigracije. Priseljevanje je omejeno na ožji obalni urbani in suburbani pas, medtem ko ima zaledno gričevje ter območje Krasa z izjemo Kozine in Sežana poteze stagnacije ali celo odseljevanja. Ker se priseljuje pretežno zrela kvota, se že trenutno in še bolj v prihodnosti stopnjuje delež starega prebivalstva. Med imigranti prevladujejo tisti iz predelov nekdanje Jugoslavije. K selitvenim tokovom je treba prišteti tudi opazno litoralizacijo, selitev prebivalstva v bližino obale, v katerem je udeleženo zlasti starejše prebivalstvo. Podobne, čeprav manj izrazite težnje zasledimo tudi na Krasu

Območje Istre in nekoliko manj Krasa je cona intenzivne terciarizacije. Čeprav je bila vloga prometa, trgovine in turizma kot najbolj razširjenih v sklopu terciarnih dejavnosti najbolj razširjena, je s krepitvijo pomorskega prometa in s tem povezanih dejavnosti cestnega in železniškega transporta, zavarovalništva, bančništva, različnih uslug in storitev ter drugih podpornih dejavnosti izrazito narašča. Turizem ostaja poglavitna dejavnost obalnega pasu. Poleg uveljavljenega kopališkega turizma v poletni sezoni se krepijo druge oblike z več uslug in človeškega dela ter pokritimi bazeni, ki podaljšajo sezono čez vse leto. Čedalje pomembnejši je kongresni turizem, še posebej izven glavne sezone. Zelo pomemben je izletniški turizem, tako kopališki v sezoni kakor tudi obiski kraškega predela, zaradi kulinarike, pohodništva in drugih pobud. Kmetijstvo ima v gospodarskem pogledu pomembno vlogo zaradi specializacije v pridelovanje kultur, ki zaradi sredozemskega podnebja uspevajo samo tu. Moč mu daje tudi združna organiziranost. Oddaljene posesti v Koprskem gričevju ter še posebej na Krasu se močno zaraščajo (ozelenjevanje njiv, ogozdovanje travnikov in pašnikov) in s tem propada kulturna pokrajina. Med kulturami je opazen porast površin pod vinsko trto tako iz komercialnih kakor iz ljubiteljskih pobud. Ribištvo je zaradi majhnega akvatorija precej omejeno in se skuša reševati z gojišči rib in školjk. Solinarstvo ostaja dejavnost, tesno povezana z varstvom naravne in kulturne dediščine (na tradicionalen način). Industrija ostaja zelo pomembna gospodarska dejavnost z nekaj uspešnimi večjimi podjetji.

Število delovnih mest v regiji nadpovprečno narašča, in sicer predvsem na račun poklicev v terciarnih dejavnostih. Brezposelnost je v regiji nizka; izjema je do neke mere le Izola, vendar še vedno nad slovenskim povprečjem. Izobrazbena struktura se izboljšuje in je že nad slovenskim povprečjem. Doseljevanje zaradi delovnih mest iz tujine (predvsem predelov nekdanje Jugoslavije) je opazno tudi zaradi verižnih migracij. V celoti beleži regija dinamično rast. V prihodnosti je mogoče predvidevati nadaljevanje teh trendov, glede na rastoč mednarodni pomen predvsem Kopa z luko in

obluškimi dejavnostmi. V prostoru je sorazmerno veliko čezmejnih dnevnih migrantov, tako iz Slovenije v Italijo (predvsem različna gospodinjstva dela v Trstu, dela v storitvenem sektorju, pa tudi poslovneži), narašča pa tudi tok iz Trsta proti Kopru (različni poklici). Veliko je tudi tranzita čezmejnih delovnih migracij iz sosednje Hrvaške proti Trstu; struktura je enaka kot pri slovenski delovni sili.

Prometna vloga regije izjemno narašča tako zaradi širitve luške dejavnosti kakor zaradi izboljševanja prometne infrastrukture, ki do luke in do obale nasploh vodi. Predvsem pa se zaradi odpiranja srednje in vzhodne Evrope širi strateško zaledje Slovenske istre in Kopra. Izboljševanje prometnih zvez se krepi tudi v smeri proti severni Italiji, Trstu ter zaradi ponovno rastočega turističnega povpraševanja proti Istri tudi proti jugu. Vendar trenutno omrežje cestne in železniške infrastrukture še ni ustrezno dograjeno. Letališče v Portorožu nudi le omejeno logistično podporo. Regionalne in lokalne povezave z bližnjim zaledjem so bistveno slabše tako glede prometnih povezav kakor tudi telefona, računalniških omrežij.

Notranjsko-kraška regija

Opazne so velike razlike med Ilirskobistriškim in Cerknjskim predelom v vseh demografskih pogledih. Območje v celoti se sooča z nizko rodnostjo, kar je sicer tudi trend v državi kot celoti. Vendar beleži Cerknjski del s Postojno skromno pozitivno selitveno bilanco in ima tudi višji koeficient rodnosti ter stopnjo enostavne reprodukcije kot pa Ilirskobistriški. Ostarevanje prebivalstva je evidentno posebej za višje ležeče predele.

Regija je ekonomsko in populacijsko šibka, s precej enostransko gospodarsko strukturo. Pomen kmetijstva se ohranja kot vzporedne dejavnosti s polkmečko strukturo, poleg ekonomskega pa je poudarjen tudi pomen vzdrževanja kulturne pokrajine. Zelo pomembna dejavnost je gozdarstvo, ki ima na razpolago obširne in kvalitetne gozdove. Delež gozdov neprestano narašča zaradi ogozdovanja kmečkih zemljišč, kar po eni strani ustvarja še obsežnejše gozdne komplekse, po drugi pa zaradi divjadi ogroža kmetijstvo. Mestoma je kulturna pokrajina že propadla in se vrnila v prvotno – gozdno stanje. Na gozdno bogastvo se naslanja žagarstvo in lesna industrija, ki se je že opomogla po tranzicijskem šoku, deloma tudi po zaslugi zasebnega drobnega podjetništva. Turizem se naslanja na nekaj turističnih točk (kraški park, Postojnska jama), sicer pa je omejen na izletništvo, ki uporablja lokale in kmečke turizme ter se naslanja zlasti na t.i. rekreacijo v zelenem. Je v izrazitem porastu. Terciarnih dejavnosti je manj in so omejene pretežno regionalna središča Postojno, Cerknico, Rakek, Postojno in Ilirsko Bistrico.

Regija ima dva izrazita pola, ki ju loči privlačnost Ljubljane (Cerknjski del) in Koprski del (Ilirska Bistrica). Prvega označuje nizka brezposelnost, rast števila delovnih mest pa gre tako na račun širitve storitvenega sektorja kakor tudi drobnega podjetništva in revitalizacije industrije, predvsem lesne. Izobrazbena raven je precej pod slovenskim povprečjem. V Ilirskobistriškem delu je stanje bistveno slabše in pri sorazmerno šibki kvalifikacijski strukturi delovne sile je brezposelnost nad slovenskim povprečjem. V luči kvalifikacijske sestave je to predvsem strukturni in torej dolgoročni problem. Čezmejnih delovnih migracij je malo v obe smeri.

Z naraščanjem vloge Kopra kot strateške luke s širokim zaledjem Srednje in vzhodnje Evrope ter Ljubljane kot prometnega križišča makroregionalnega evropskega pomena se krepi tudi vloga Notranjske kot tranzitne regije. Opazna je širitev vpliva Ljubljane in prav temu se ima regija v Cerkljanskem delu zahvaliti za pozotovne gospodarske in prebivalstvene trende. Notranje omrežje je šibko, kar pa je spričo redke poselitve in obširnih nenaseljenih onmočij tudi razumljivo. Slabo razvita je zlasti druga infrastruktura (telefonska, kabelska TV, računalniška mreža).

Jugovzhodna Slovenija

Med vsemi obmejnimi regijami ob slovensko hrvaški meji je ta največja in najbolj raznolika, kar se zrcali tudi v demografskih trendih in procesih. Skupno število prebivalstva stagnira, trend ostarevanja je opazen, naravni prirastek je nizek, prav tako so nizki tudi koeficienti rodnosti. Vendar so ti procesi precej bolj negativni na Kočevskem in v zgornjem Pokolpju ter Suhi krajini, zmernejši v osrednjem predelu Bele krajine razmeroma ugodni (nad slovenskim povprečjem) na območju Ribnice in ožjega območja Novomeške kotline. Migracijska bilanca je v perifernih območjih negativna, v osrednjem delu okrog Novega Mesta pa rahlo pozitivna.

Regija sodi med območja s še močno prisotno polkmečko strukturo, ki je posledica nekoliko zapoznele socialne preselitve, razdrobljene kmečke posesti in prevlade malih kmetij, ki ne morejo preživeti samo s kmetijstvom in deloma še kulturne tradicije. Do komercializacije je prišlo predvsem pri vinogradništvu, sadjarstvu (manj) in govedoreji. Na kraških, hribovitih predelih je zaradi ostarelosti in odseljevanja močno ogozdovanje in s tem propadanje podeželske kmečke kulturne pokrajine. Ponekod je ta zaradi zgodovinskih razlogov (Kočevska) že dosegla svoj maksimalni obseg. Prisotni so poskusi gojenja zelenjave. V industriji izstopa nekaj močnih in uspešnih podjetij ter uspešna mala podjetja. Pomembno vlogo pri tem imajo tudi podjetja v tuji lasti. Pomen industrije prav zaradi slednjih narašča. Terciarnе dejavnosti se naslanjajo predvsem na zdravilišča ter storitve v mestih in lokalnih središčih. Krepi se vloga izletniškega turizma, zlasti na osnovi dokaj ohranjenih naravnih ambientov na Kočevskem, v Pokolpju ter na Gorjancih. Precejšen pomen imajo tudi počitniška bivališča, posebej v območjih uspevanja vinske trte. Čeprav je končni gospodarski učinek majhen, so pomembni, ker vzdržujejo kulturno pokrajino.

Regijo zaznamuje v povprečju nizka brezposelnost, vendar z velikimi notranjimi razlikami. Vbrezposelnost je sorazmerno visoka na kočevskem in v Beli krajini, v širšem zaledju Novega Mesta pa nizka. Število delovnih mest narašča povsod zaradi uspešnih manjših podjetij in samozaposlovanja. Tudi dinamika gospodarske rasti je nad slovenskim povprečjem. Čezmejne delovne migracije so močno prisotne zlasti na območju Bele krajine, posebej pri Metliki. Drugod tega pojava skoraj ni. Dolgoročni strukturni problem je nizka kvalifikacijska struktura (razen samega Novega Mesta).

Spodnje Posavje

Kot v drugih regijah nizki koeficienti rodnosti in negativen naravni prirastek, posledično ostarevanje celotne populacije. Migracijska bilanca je izenačena za območje – regijo kot celoto; negativna za območje Krškega in pozitivna za Brežice. Pri slednjem gre predvsem za doseljevanje iz sosednje Hrvaške. Zato narašča število mešanih zakonov, ki so kasneje privlačni element novega doseljevanja.

Regija izstopa po svojem energetskega pomenu (nuklearka), ki bo po izgradnji verige savskih elektrarn še pomembnejši. Premogovništvo je v zapiranju, saj so ležišča izčrpana in nerentabilna. Industrija je v splošnem šibka, saj premore le nekaj uspešnih srednje velikih podjetij, medtem ko je gigant (papirnica) v krizi. Kmetijstvo, ki ima za gojenje nekaterih kultur in živine tu dobre pogoje, je uspešno (vinogradništvo, sadjarstvo, zelenjava, cvetličarstvo in vrtnarstvo; svinjereja) in se njegova vloga celo povečuje. Terciarni sektor se naslanja predvsem na rastočo vlogo termalnega kopališča (Čatež) in z njim povezanih dejavnosti, naraščanje tranzita ob obsavski prometnici ter oskrbo domačega prebivalstva.

Gospodarska stagnacija, ki je predvsem posledica zastoja pri večjih obratih (npr. papirnica) uvršča regijo med tiste v Sloveniji z nadpovprečno brezposelnostjo. Zaradi šibke izobrazbene sestave je brezposelnost dolgoročni strukturni problem. Delovna mesta se odpirajo nekaj v turizmu in nekaj celo v kmetijstvu (vrtnarije, stekleniki) ter ob naraščajoči vlogi tranzita ob obsavski prometnici (trgovina, različni servisi). Čezmejne delovne migracije imajo precejšnjo vlogo (v nuklearki, med drugim), verjeten pa je tudi porast zaposlovanja v Zagrebu oziroma opravljanje različnih storitev za to aglomeracijo.

Savinjska regija

Območje Posotelja je depopulacijsko z zmanjševanjem števila prebivalstva zaradi negativne selitvene bilance ter nizke rodnosti. Priseljujejo se skoraj izključno iz sosednjega Zagorja na Hrvaškem, in sicer v okviru že sedaj razširjenih družinskih vezi. Čezmejne poroke so bile v preteklosti pogost pojav, zato so sorodstvene in prijateljske vezi močne in se generacijsko obnavljajo, kar seveda pomeni tudi odseljevanje iz Slovenije na Hrvaško. Ostarevanje celotne populacije je pglavitni proces spreminjanja starostne sestave prebivalstva.

Čeprav daje pokrajina izrazito kmečki, zaradi prevlade vinogradov in sadovnjakov celo idiličen kmečki videz, je vloga kmetijstva bolj obrobna. Posesti so namreč premajhne in preveč razdrobljene za racionalno rabo. Ogozdovanje in ozelenjevanje sta posebej v notranjosti na Kozjanskem zelo močna. Pač pa se kmetijstvo, kakršno pač je, odlično vklaplja v turistično ponudbo območja. Turizem, naslonjen prvenstveno na dve zdravilišči, poosega tudi po kulturni in podeželski ponudbi območja. Razvita je tudi obrt in drobno podjetništvo ter različne storitvene dejavnosti, ki večinoma pokrivajo potrebe lokalnega prebivalstva. Industrije je malo, vendar je pomembna (steklarna) in znana ter ohranja svoj pomen.

Za regijo je značilna skromna gospodarska rast, izgubljanje delovnih mest in naraščanje brezposelnosti. Ob razmeroma nizki izobrazbeni strukturi je to dolgoročni strukturni problem. Med posameznimi kraji in območji znotraj regije so precejšnje razlike, saj npr. Podčetrtek in Rpogaška Slatina izkazujeta rast v skoraj vseh pogledih, Rogatec, Šmarje in Kozje pa podpovprečno. Veliko socialno stisko blažijo z zaposlovanjem v kmetijstvu (polkmečka struktura). Največje prespektive se odpirajo na področju turizma in z njim povezanih dejavnosti (zdravilišči, bogata kulturna dediščina, ohranjena kulturna pokrajina). Zelo značilna za regijo je sorazmerno močna dnevna čezmejna delovna migracija, predvsem zaradi opravljanja specifičnih del v steklarni. Le-ta je močna tudi aradi številnih sorodstvenih vezi.

Podravje

Skupno število prebivalstva v obmejnem območju Podravja stagnira. Koefficienti rodnosti so nizki, smrtnost nad slovenskim povprečjem, naravni prirastek je zato negativen. Opazno je močno ostarevanje prebivalstva. Selitvena bilanca izdvaja aktivnejši del okrog Ptuja in pasivnejši del Ormoža in Haloz. Migracije potekajo pretežno znotraj območja severovzhodne Slovenije. Priliva iz sosednje Hrvaške je malo.

Območje je zadržalo ne le kmečki videz in s tem privlačnost tudi za rekreacijske in turistične potrebe, temveč tudi funkcije. Kmetijstvo je močno, organizirano in tržno usmerjeno, prvenstveno z usmeritvijo na žitne kulture, okopavine (sladkorna pesa), sadjarstvo in vinogradništvo. Živinoreja je sicer razvita, vendar manj pomembna. Pomen kmetijstva se ohranja v gospodarski strukturi. Nastopajo pa velike razlike med gričevjem in ravninskimi predeli, kjer slednji krepijo svojo vlogo, v gričevju pa zaradi močne depopulacije nazaduje. Pomen industrije, usmerjene predvsem v živilskopredelovalno ter v metalurgijo, nazaduje. Podjetja so večinoma majhna (razen Taluma). Pomen prometa, gostinstva in trgovine narašča, čeprav praviloma zadovoljuje predvsem potrebe lokalnega prebivalstva. Turizem se naslanja na zdravilišče ter bogato tradicijo (npr. kurenti) ter bogastvo kulturne in arhitekturne dediščine. Oboje se skupaj povezuje tudi s turistično ponudbo podeželja in kmetijstva (kmečki turizem, vinske ceste ipd.).

Visok delež kmečkega prebivalstva in polkmetov (nad 15 alio celo nad 20 %) je vsekakor značilnost trga delovne sile v Podravju. Polkmečka struktura izdatno blaži socialno krizo visoke brezposelnosti, ki je zaradi nizke kvalifikacijske strukture (nad polovica brez poklicne izobrazbe) dolgoročni strukturni in razvojni problem. Vendar pa je prisoten trend rasti delovnih mest in rahlega zniževanja brezposelnosti, kar je treba gledati po eni strani v luči predhodne še višje brezposelnosti (izguba delovnih mest v Mariboru), po drugi strani pa predvsem v rasti drobnega podjetništva, ki povzema v opazni meri tudi dela na področju storitev in turizma. Čezmejnih delovnih migrantov iz Hrvaške je malo. Območje ima veliko delovno aktivnih na začasnem delu v tujini.

Pomurje

Celotno območje Pomurja in zato tudi obmejno območje izkazuje zelo nizko rodnost, negativen naravni prirastek, močno ostarevanje prebivalstva ter odseljevanje. Odseljevanje je bilo že v preteklosti izrazit trend prebivalstvenih gibanj, neke vrste tradicija, ki pa so jo priselitveni tokovi iz drugih območij ter sorazmerno visoka rodnost do neke mere uspešno nadomeščali. Število prisotnega in stalno naseljenega prebivalstva zato nazaduje.

Pomurje je še zadržalo vlogo kmetijsko razvite pokrajine, prvenstveno z usmeritvijo na žitarice in okopavine, v gričevju pa predvsema na vinogradništvo. Kmetijstvo ima ugodne naravne pogoje, tradicijo in je primerno organizirano. Industrija je bila zelo enostransko orientirana – petrokemična na podlagi domače nafte in plina. Po izčrpanju zalog (skoraj) dejavnost nazaduje. Terciarnе dejavnosti so v močnem vzponu zaradi naraščajoče prometne vloge ter rasti trgovine (zaradi tranzita; po izgradbi avtoceste bo še bistveno višja), po drugi pa zaradi turistične dejavnosti, ki se naslanja na kopališča – zdravilišča, po drugi pa zlasti na turizem na podeželju (vinske ceste ipd.).

Brezposelnost je ena največjih težav regije, ki jo pesti že dalj časa. Ker imamo opraviti s sorazmerno nizko kvalifikacijsko strukturo, prilagojena za industrijsko družbo in polkmečki način življenja, je problem dolgoročnejši. Število delovnih mest predvsem zaradi usihanja petrokemične industrije še naprej pada in je ne morejo zaustaviti niti pozitivni trendi rasti delovnih mest v trgovini, prometu in gostinstvu. Dolgoročno je mogoče predvideti, da bo rastoči pomen tranzita prinesel tudi več priložnosti na storitvenem sektorju in obrnil splošni trend padanja števila delovnih mest. Čezmejne delovne migracije so bile v preteklosti zelo močne, sedaj pa so bolj izjema kot pravilo. Precej pa je tranzita v Avstrijo, kakor tudi zaposlovanja v tujini nasploh; to območje ima najvišje odstotke delovne sile na začasnem delu v tujini (ki se rado prevesi v trajno izseljenost).

2.1.2. Ključni problemi razvoja obmejnega območja

Obalno-kraška regija

- konfliktna raba prostora; pomorski in kopenski promet, tržno usmerjeno kmetijstvo, ribištvo, turizem, industrija se na ozkem obalnem prostoru včasih ovirajo drug drugega (so pa tudi sinergijski učinki).
- še neizgrajene prometnice, predvsem avtocesta in dvotirna moderna železnica do luke
- šibke prometne povezave z bližnjim zaledjem, ki zato ne more izkoristiti niti svojih turističnih potencialov
- zelo nizka rodnost, ki je dolgoročno tudi znatna imigracija ne bo mogla izravnati

Notranjsko-kraška regija

- brezposelnost, posebno v južnem (Ilirskobistriškem) predelu
- negativni demografski procesi (nizka rodnost, odseljevanje) in zato izrazito nadpovprečno visok delež ostarelega prebivalstva
- pomankljiva infrastruktura
- v povprečju razmeroma nizka izobrazbena raven prebivalstva

Jugovzhodna Slovenija

- razmeroma visoka brezposelnost v Kočevskem in obkolpskem predelu
- nizka rodnost, odseljevanje mladih in naraščanje ostarelega prebivalstva v prometno odmaknjenih ruralnih predelih
- slaba notranja prometna povezanost regije; slabi tudi regionalno središče
- v povprečju nizka izobrazbena raven prebivalstva
- pomankanje mejnih prehodov nižje ravni (meddržavni, lokalni, kmetijski)
- glede na še močno prisotnost polkmečke strukture preveč razdrobljena kmečka posest, na slabših naravnih pogojih (kras) ter premalo uveljavljeni tržni principi

Spodnje Posavje

- visoka brezposelnost
- nizka rodnost in s tem povezano ostarevanje prebivalstva
- realne in predvsem pričakovane še višje ekološke obremenitve; verjetno bodo predstavljale oviro prizadevanjem za sonaravno gospodarjenje
- v povprečju razmeroma nizka izobrazba

- pomanjkanje mejnih prehodov nižje ravni
- še ne izgrajena prometna infrastruktura (avtocesta, potreba po modernizaciji železnic; posebej soteljska proga)
- že obstoječa konfliktna raba prostora v savskem prometno-populacijskem – energetske koridorju: nuklearka, veriga savskih elektrarn (načrtovano), velik tranzitni promet, industrija, intenzivno kmetijstvo, koncentracija turistične (zdraviliške) dejavnosti

Savinjska regija

- visoka brezposelnost
- nizka izobrazbena raven prebivalstva
- močno razdrobljena kmečka posest
- pomanjkanje mejnih prehodov nižje ravni
- zelo nizka rodnost in odseljevanje prebivalstva; ostarevanje postaja eden ključnih problemov
- oddaljenost od pomembnejših urbanih središč s ponudbo storitev višje ravni
- slabše prometne povezave z večjimi središči zunaj regije

Podravje

- izrazito razdrobljena kmečka posest in majhni obrati pri sicer zelo uveljavljenem kmetijstvu je ena ključnih strukturnih ovir
- v povprečju nizka izobrazbena raven prebivalstva
- še razmeroma znatna brezposelnost
- zelo nizka rodnost, odseljevanje in s tem povezan napdpovprečno visok delež ostarelega (vzdrževanega) prebivalstva
- strukturne slabosti širšega regionalnega središča Maribora, ki zato ne more ustrezno oskrbovati proučevanega dela regije
- mestoma slaba infrastruktura, posebej v nekaterih predelih Slovenskih goric ter v Halozah
- pomanjkanje lokalnih mejnih prehodov za dvolastnike

Pomurje

- visoka stopnja brezposelnosti
- zelo nizka rodnost in naglo se povečajoči delež ostarelega prebivalstva
- močno odseljevanje; deloma prek začasnega zaposlovanja v tujini (zdomstva); so tudi prednosti!
- nizka izobrazbena raven prebivalstva
- razmeroma enostranska ponudba delovnih mest v industriji, kar se maščuje posebej v obdobju krize.

2.2.SWOT analiza prednosti in slabosti obmejnega območja

Obalno-kraška regija

Področje	Prednosti	Slabosti
Gospodarska struktura in trendi	<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Eno gospodarsko bolj razvitih območij v državi. ☞ Nadpovprečno pomembna vloga terciarnega in kvartarnega sektorja, zlasti prometa in turizma. ☞ Pomen obmorske lege regije. ☞ Tromejna regija. 	<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Pretirana osredotočenost gospodarskih dejavnosti na ozek obalni pas. ☞ Gospodarsko skromno razvito zaledje. ☞ Šibka povezanost z zaledjem.
	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Ugodne naravne razmere za gojenje nekaterih posebnih kultur (zgodnja zelenjava, bolj občutljivo sadje, oljke, vinska trta). ☞ Posebni in prepoznavni kmetijski izdelki (kraški pršut, kraški teran) tudi v kmetijsko manj razvitih delih regije. ☞ Precejšen tržni pomen kmetijstva. ☞ Bližina trga (stalno prebivalstvo v bližnjih mestih in množice turistov v poletni sezoni). ☞ Intenzivno kmetijstvo s precejšnjo produktivnostjo. ☞ Edina slovenska regija z ribištvom in solinarstvom. ☞ Pomembna vloga kmetijstva kot vzdrževalca kulturne pokrajine. ☞ Dobro organizirano združništvo. 	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Številne ugodne kmetijske površine so bile izgubljene zaradi urbanizacije, turizma in prometa. ☞ Neugodni pogoji za kmetijstvo v kraškem delu regije. ☞ Zaraščanje površin, primernih za kmetijstvo.

	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Razvita raznovrstna industrija na ugodni lokaciji ob pomorski poti. ☛ Prisotnih nekaj uspešnih in izvozno usmerjenih industrijskih podjetij. 	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Del industrije je imel težave s prilagajanjem na spremenjene razmere. ☛ Prisotnost industrije na istem prostoru kot poselitev in turizem.
	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Nadpovprečno ugodne naravne razmere za razvoj turizma (lega ob morju, blago podnebje, dobra dostopnost). ☛ Prisotnost turistično zanimive kulturne dediščine. ☛ Turistično nadpovprečno razvito območje z najbolj obiskanim krajem v državi – Porotrožem. 	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Še zmeraj prevelika sezonska navezanost na poletni čas. ☛ Premajhna povezanost z zaledjem, ki nima skoraj nikakršne turistične opremljenosti. ☛ Pogosto nezadostna dodatna ponudba.
	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Nadpovprečna razvitost storitvenih dejavnosti. ☛ Pomembno in uspešno pristanišče v Kopru. ☛ Storitveni sektor je najpomembnejši kreator delovnih mest. 	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Nezadostna prometna povezanost Luke Koper z notranjostjo države.
<p>Človeški viri, trg delovne sile</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Visoka prostorska in socialna mobilnost prebivalstva ☛ Kvalificirana delovna sila ☛ Nizka brezposelnost ☛ Multikulturno območje (italijanska manjšina) ☛ Univerza v Kopru ☛ Dvojezičnost prebivalstva ☛ Znanje tujih jezikov ☛ Tradicija čezmejnega sodelovanja ☛ Tradicija čezmejnih stikov prebivalstva 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Zelo nizka rodnost ☛ Zgoščanje poselitve in drugih dejavnosti na istem območju ☛ Socialni problemi starih mestnih jeder ☛ Depopulacija podeželja ☛ Neskladna regionalna razvitost
<p>Okolje in naravni viri</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Razmeroma velike samočistilne sposobnosti ozračja. ☛ Prisotnost nekaterih 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Velika skoncentriranost različnih dejavnosti na omejenem prostoru. ☛ Velike prometne

	<p>pomembnih zavarovanih območij narave.</p> <ul style="list-style-type: none"> Prisotnost specifičnih biotopov. 	<p>obremenitve.</p> <ul style="list-style-type: none"> Morje je deležno precejšnjih in raznovrstnih obremenitev. Nadpovprečno občutljivo kraško okolje v kraškem delu regije. Pomanjkanje vode.
Infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> velik pomen pomorskega prometa in njegova rast zelo ugodna mikro in makrolokacija koprške luke 	<ul style="list-style-type: none"> slabe povezave (železnica, avtocesta) s strateškim zaledjem šibke prometne povezave zlasti s Hrvaško Istro prevelika skoncentriranost prometnih poti na ožji obalni pas in zanemarjanje bližnjega gričevnatega zaledja

	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Obstaja nekaj uspešnih in uspešno usmerjenih industrijskih obratov. 	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Precej infrastrukturalna razviti industrije. Razviti je le nekaj industrijskih pasov.
	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ugodne možnosti za razvoj zlasti izletniškega turizma. Razpisovna obsejna turistična okolja. 	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> Odsotnost pomembnejše turistične infrastrukture. Prevlada enodnevnega izletniškega turizma.
	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> Razvite osnovne storitvene dejavnosti, predvsem v lokalnih sredstvih. 	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> Pomanjkanje zahtevnejših in bolj specializiranih storitvenih dejavnosti.
<p>Človeški viri, trg delovne sile</p>	<ul style="list-style-type: none"> Tradicionalna obrtniška zanjsa. Vključevanje v reformne procese večjih urbanih centrov. Tradicionalno častovito življenje prebivalstva. 	<ul style="list-style-type: none"> Nizka rodnost v celotnem območju. Nizka prostorska in socialna mobilnost prebivalstva določeno območje. Depopulacija nekaterih območij. Nizkovalificirana delovna sila. Geografska heterogenost. Pomanjkanje specializiranih izobraževalnih ustanov. Ekonomski in demografski krizi v petdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja.

Notranjsko-kraška regija

Področje	Prednosti	Slabosti
Gospodarska struktura in trendi	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Ugoden prometni položaj. 	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Delež regije v državnem BDP se zmanjšuje. ☛ Pomanjkanje nadpovprečno razvitih gospodarskih vej. ☛ Gravitacijska heterogenost in perifernost.
	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Obsežni gozdovi so dobra osnova za razvoj gozdarstva. ☛ Poskusi oživljanja in modernizacije pašništva. 	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Neugodni pogoji za kmetijstvo. ☛ Zaraščanje že tako maloobsežnih kmetijskih površin.
	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Obstoj nekaj uspešnih izvozno usmerjenih industrijskih obratov. 	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Precej enostranska razvitost industrije. ☛ Razvitih je le nekaj industrijskih panog.
	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Ugodne možnosti za razvoj zlasti izletniškega turizma. ☛ Razmeroma ohranjeno naravno okolje. 	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Odsotnost pomembnejše turistične infrastrukture. ☛ Prevlada enodnevnega izletniškega turizma.
	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Razvite osnovne storitvene dejavnosti, predvsem v lokalnih središčih. 	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Pomanjkanje zahtevnejših in bolj specializiranih storitvenih dejavnosti.
Človeški viri, trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Tradicionalna obrtniška znanja ☛ Vključevanje v suburbane procese večjih urbanih centrov ☛ Tradicija čezmejnih stikov prebivalstva 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Nizka rodnost dela območja ☛ Nizka prostorska in socialna mobilnost prebivalstva dela območja ☛ Depopulacija hribovitih območij ☛ Nizkovalificirana delovna sila ☛ Gravitacijska heterogenost ☛ Pomanjkanje specializiranih izobraževalnih ustanov ☛ Ekonomska in demografska šibkost v primerjavi s sosednjo regijo na Hrvaškem

<p>Okolje in naravni viri</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Razmeroma dobro ohranjeno naravno okolje (obsežni gozdovi, prisotnost redkih živalskih vrst). ☛ Razmeroma skromno obremenjevanje okolja s strani človeka. 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Nadpovprečno občutljivo kraško okolje. ☛ Propadanje kulturne pokrajine.
<p>Infrastruktura</p>	<p>-lega ob prometno zelo ugodnih prostorskih vratih z izhodišči proti Gorici, Kopru, Trstu, Reki</p> <p>-dobra povezanost z Ljubljano kot makroregionalnim središčem evropskega pomena</p>	<p>-slabe notranje povezave, predvsem prečne</p> <p>-s hrvaškim delom je zaradi konfiguracije terena ter sistema poselitve povezan le na robovih</p> <p>-razmeroma skromna mreža mejnih prehodov, zlasti tistih nižje ravni (meddržavni, lokalni)</p>

Jugovzhodna Slovenija

Področje	Prednosti	Slabosti
Gospodarska struktura in trendi	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Nadpovprečna izvozna usmerjenost gospodarstva. ☛ Po dodani vrednosti na zaposlenega je regija druga v državi. 	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Velike razlike med območji z ugodnimi viri oziroma potenciali za razvoj ter območji brez njih.
	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Obstoj nekaj območij z ugodnimi pogoji za gojenje posebnih kultur. ☛ Nekaj uveljavljenih kmetijskih proizvodov. ☛ Obsežni gozdovi kot osnova razvitega gozdarstva. 	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Malo ugodni pogoji za kmetijstvo v večjem delu regije. ☛ Neugodna zemljiško-posedna sestava. ☛ Velik delež polkmetov.
	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Prisotnost nekaj pomembnih, uspešnih in izvožno usmerjenih podjetij. ☛ Zanimanje tujega kapitala za vlaganje v industrijo. ☛ Precejšnje število uspešnih malih podjetij. 	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Deloma še zmeraj delovno intenzivna in tehnološko zastarela industrija. ☛ Nekaj tradicionalnih industrijskih obratov z negotovo prihodnostjo.
	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Termo-mineralne vode kot osnova za zdraviliški turizem. ☛ Počitniška bivališča, zlasti na vinogradniških in območjih, pomagajo vzdrževati kulturno pokrajino. ☛ Obsežna območja ohranjenega pretežno naravnega okolja. ☛ Razvitost ribolovnega turizma. ☛ Pokrajinska pestrost kot dejavnik privlačnosti za turiste. 	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Pomanjkljiva turistična ponudba na večjem delu regije. ☛ Prevlada enodnevnega izletniškega turizma. ☛ Nizek delež tujih turistov. ☛ Neurejenost obmejnih vprašanj ovira za razvoj turizma na posameznih območjih (Kolpa).
	Storitvene dejavnosti: Zadovoljiva opremljenost z večino storitvenih dejavnosti in njihova dovolj dobra dostopnost.	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Pomanjkanje nekaterih specializiranih storitev.

Človeški viri, trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Razmeroma stabilni demografski trendi ☞ Kvalificirana delovna sila v zaposlitvenih središčih ☞ Tradicionalna obrtniška znanja ☞ Tradicija čezmejnega stikov prebivalstva 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Gravitacijska heterogenost območja ☞ Depopulacija hribovitih in odročnih predelov ☞ Nekvalificirana delovna sila na podeželju ☞ Visok delež kmetov z majhnimi kmetijami
Okolje in naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Ohranjena obsežna območja pretežno naravnega okolja. ☞ V pretežnem delu regije le skromno obremenjevanje okolja s strani različnih dejavnosti. ☞ Počitniška bivališča na vinogradniških območjih pomagajo vzdrževati kulturno pokrajino. 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Obsežna območja z nadpovprečno občutljivim kraškim okoljem
Infrastruktura	<p>-dobra povezanost z Ljubljano in Zagrebom</p> <p>-v osnovi izgrajen sistem magistralnih in regionalnih cest</p>	<p>-slabe prečne povezave (regija splohe ne deluje kot celovita regija)</p> <p>-železniško omrežje je zastarelo in premalo učinkovito</p> <p>-na nekaterih obširnih sektorjih meje skoraj ni čezmejnih prometnih poti</p> <p>-premalo mejnih prehodov, posebej nižje ravni (lokalni)</p>

Spodnje Posavje

Področje	Prednosti	Slabosti
<p>Gospodarska struktura in trendi</p>	<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Prisotnost pomembnih energetskega objektov. ☛ Čez regijo potekajo pomembne prometne povezave. ☛ Potenciali, povezani z bližino Zagreba. 	<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Ni enotnega regionalnega centra. ☛ Relativna oddaljenost od državnega centra. ☛ Ne najbolj zadovoljivi poslovni rezultati regijskega gospodarstva. ☛ Slabe transverzalne prometne povezave. ☛ Nevarnosti, povezane z bližino Zagreba v primeru neustrezne razvojne in regionalne politike.
	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Ugodni naravni pogoji za kmetijstvo. ☛ Številni kakovostni kmetijski proizvodi. ☛ Kmetijstvo je pomemben ohranjevalec kulturne pokrajine. 	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Velika zemljiško-posestna razdrobljenost.
	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Prisotnost nekaj velikih podjetij. 	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Negotov gospodarski položaj nekaterih pomembnih podjetij.
	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Termo-mineralne vode kot osnova za zdraviliški in kopališki turizem. ☛ Povezovanje zdraviliškega turizma in kmetijskih dejavnosti (vinske ceste, kmečki turizmi ipd.). ☛ Privlačne lokacije za počitniška bivališča na vinogradniških območjih. ☛ Bogata kulturna dediščina. 	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Še neizkoriščeni naravni in kulturni potenciali za razvoj turizma.

	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Zadovoljiva opremljenost z večino storitvenih dejavnosti in njihova dovolj dobra dostopnost. ☛ V zadnjem obdobju se storitvene dejavnosti nadpovprečno razvijajo. 	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☛ Nevarnost, da se zaradi bližine Zagreba ne razvijejo nekatere pomembne storitvene dejavnosti.
Človeški viri, trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Kvalificirana delovna sila v zaposlitvenih središčih ☛ Tradicija čezmejnega stikov prebivalstva ☛ Možnosti razvoja gospodarstva zaradi bližine Zagreba 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Nazadovanje števila prebivalstva ☛ Visoka brezposelnost ☛ Visok delež kmetov z manjšimi kmetijami ☛ Ekonomska in demografska šibkost v primerjavi s sosednjo regijo na Hrvaškem
Okolje in naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> ☛ V splošnem dovolj dobro ohranjeno okolje. ☛ Razmeroma dobre samočistilne sposobnosti zraka. 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Prisotnost nuklearne elektrarne predstavlja potencialno grožnjo onesnaževanja okolja.
Infrastruktura	<p>-lega ob prometno izjemno dinamičnem obsavskem koridorju in v bližini velike zagrebške aglomeracije</p> <p>-zadovoljive notranje povezave z regionalnimi in lokalnimi cestami</p>	<p>-prometna infrastruktura najvišje ravni (avtocesta, železnica) še ni izgrajena, velik tranzit povzroča vrsto problemov</p> <p>-pomanjkanje lokalnih in kmečkih mejnih prehodov za dvolastnike</p> <p>-železniška proga ob Sotli je zastarela, poteka po obeh straneh meje</p>

Savinjska regija

Področje	Prednosti	Slabosti
Gospodarska struktura in trendi	<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Razvoj precejšnjega števila dovolj uspešnih majhnih podjetij. 	<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Pomanjkanje večjih urbanih središč.
	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Ugodni pogoji za vinogradništvo in sadjarstvo. ☛ Kmetijstvo je pomemben ohranjevalec kulturne pokrajine. 	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Velika zemljiško-posestna razdrobljenost. ☛ Še zmeraj velik delež samooskrbnega kmetijstva. ☛ Velik delež polkmetov.
	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Prisotnost nekaj uspešnih podjetij. 	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ V splošnem slabo razvita industrija.
	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Termo-mineralne vode kot osnova za zdraviliški turizem. ☛ Prisotnost dveh pomembnih in uspešnih zdraviliških krajev. ☛ Navezovanje ostalih vrst turistične ponudbe na zdraviliško ponudbo. ☛ Bogata kulturna dediščina. ☛ Turistično privlačna pokrajina. 	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Še zmeraj razmeroma enostranska turistična ponudba. ☛ Precej neizkoriščenih turističnih potencialov.
	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Zadovoljiva opremljenost z večino osnovnih storitvenih dejavnosti. 	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☛ Podpovprečna razvitost številnih storitvenih dejavnosti. ☛ Zaradi odsotnosti ustreznega centra slabša dostopnost številnih storitvenih dejavnosti.
Človeški viri, trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Tradicija čezmejnega stikov prebivalstva ☛ Tradicionalna obrtniška znanja ☛ Tradicija čezmejnega sodelovanja 	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Nizka prostorska in socialna mobilnost prebivalstva ☛ Nizka stopnja urbaniziranosti ☛ Nekvalificirana delovna sila na podeželju ☛ Visok delež kmetov z majhnimi kmetijami ☛ Visoka brezposelnost

		<ul style="list-style-type: none"> ☞ Pomanjkanje specializiranih izobraževalnih ustanov
Okolje in naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> ☞ V splošnem dovolj dobro ohranjeno okolje. ☞ Večina človekovih dejavnosti obremenjuje okolje le v manjši meri. 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Usadi kot negativen naravni pojav.
Infrastruktura	<p>-navezava na železniške proge medregionalnega pomena</p>	<p>-prometno slabo dostopna tako po cesti kakor po železnici</p> <p>-zastarelo železniško omrežje</p> <p>-premalo mejnih prehodov nižje ravni</p>
	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Ena kmetijsko najbolj razviten območij v državi ☞ Številni kulturni proizvodi (vino ipd.) ☞ Dobra organiziranost kmetijstva ☞ Kmetijstvo je pomemben dejavnik ohranjanja kulturne pokrajine 	<p>Kmetijstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Velik delež polkmetov.
	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Izkazano zanimanje tujega kapitala za vlaganje v regijsko industrijo. ☞ Naraščajoča industrijska obratovalnost 	<p>Industrija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Pogosto še zmeraj nizka delovna produktivnost. ☞ Razpisane skromne razvite industrijske
	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Rastel zdravilski turizem ☞ Privlačne lokacije za počitniška bivališča na vinogradniških območjih. ☞ Turistična prvinecna kulturna pokrajina 	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Skromna splošna razvite turizma. ☞ Nizek delež njih turizma. ☞ Prosti nizkouradnih potencialov
	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Zastavljiva razvite osnovnih storitvenih dejavnosti. 	<p>Storitvene dejavnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Podpovprečna razvite številnih storitvenih dejavnosti.
Okolje in naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> ☞ V splošnem dovolj dobro ohranjeno okolje. ☞ Razmeroma dobre samočištilne sposobnosti voda 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Intenzivna kmetijsko razmeroma močno obremenjuje okolje (pudalnica, pašni...) ☞ Najpogostejši je teka Drava je daleč od naravnega stanja.

Podravje

Področje	Prednosti	Slabosti
Gospodarska struktura in trendi	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Razmeroma ugodna prometna lega. 	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Ne zadostna gravitacijska moč regionalnega centra.
	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Ugodni naravni pogoji za različne vrste kmetijstva. ☞ Eno kmetijsko najbolj razvitih območij v državi. ☞ Številni kakovostni proizvodi (vina ipd.). ☞ Dobra organiziranost kmetijstva. ☞ Kmetijstvo je pomemben dejavnik ohranjanja kulturne pokrajine. 	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Velika zemljiško-posestna razdrobljenost. ☞ V splošnem razmeroma nizka produktivnost in s tem povezana nekonkurenčnost. ☞ Velik delež polkmetov.
	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Izkazano zanimanje tujega kapitala za vlaganje v regijsko industrijo. ☞ Nekaj uspešnih industrijskih obratov. 	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Pogosto še zmeraj nizka delovna produktivnost. ☞ Razmeroma skromna razvitost industrije.
	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Razvit zdraviliški turizem. ☞ Privlačne lokacije za počitniška bivališča na vinogradniških območjih. ☞ Turistično privlačna kulturna pokrajina. 	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Skromna splošna razvitost turizma. ☞ Nizek delež tujih turistov. ☞ Precej neizkoriščenih potencialov.
	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Zadovoljiva razvitost osnovnih storitvenih dejavnosti. 	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Podpovprečna razvitost številnih storitvenih dejavnosti.
Okolje in naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> ☞ V splošnem dovolj dobro ohranjeno okolje. ☞ Razmeroma dobre samočistilne sposobnosti zraka. 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Intenzivno kmetijstvo razmeroma močno obremenjuje okolje (podtalnico, prsti...). ☞ Najpomembnejša reka Drava je daleč od naravnega stanja.

Infrastruktura -lega ob zelo ugodni Pyrnski prometni smeri (koridorju) -lega ob dravski prometnici (magistrali) ter železnici	-zastarelo železniško omrežje -preskromno regionalno notranje prometno omrežje -posebej v gričevnatih predelih Haloz in Slovenskih goric je lokalno omrežje potrebno modernizacije in obnove
	-zastarelo železniško omrežje -preskromno regionalno notranje prometno omrežje -posebej v gričevnatih predelih Haloz in Slovenskih goric je lokalno omrežje potrebno modernizacije in obnove
	-zastarelo železniško omrežje -preskromno regionalno notranje prometno omrežje -posebej v gričevnatih predelih Haloz in Slovenskih goric je lokalno omrežje potrebno modernizacije in obnove
	-zastarelo železniško omrežje -preskromno regionalno notranje prometno omrežje -posebej v gričevnatih predelih Haloz in Slovenskih goric je lokalno omrežje potrebno modernizacije in obnove
	-zastarelo železniško omrežje -preskromno regionalno notranje prometno omrežje -posebej v gričevnatih predelih Haloz in Slovenskih goric je lokalno omrežje potrebno modernizacije in obnove
	-zastarelo železniško omrežje -preskromno regionalno notranje prometno omrežje -posebej v gričevnatih predelih Haloz in Slovenskih goric je lokalno omrežje potrebno modernizacije in obnove

Pomurje

Področje	Prednosti	Slabosti
Gospodarska struktura in trendi	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Ugodni naravni pogoji za kmetijstvo. ☞ Tromejna regija. ☞ Prisotnost tranzitnih prometnih tokov kot priložnost. 	Splošno: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Nezadostna gravitacijska moč regionalnega centra. ☞ Pomanjkanje izvozno usmerjenih podjetij. ☞ Glede dodane vrednosti na zaposlenega je regija na zadnjem mestu v Sloveniji. ☞ Nezadostna podjetniška pobuda.
	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Ugodni naravni pogoji za različne vrste kmetijstva. ☞ Eno kmetijsko najbolj razvitih območij v državi. 	Kmetijstvo: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Velika zemljiško-posestna razdrobljenost. ☞ V splošnem razmeroma nizka produktivnost in s tem povezana nekonkurenčnost. ☞ Velik delež polkmetov. ☞ Pomanjkanje lastne pobude med kmeti.
	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Nekaj uspešnih manjših podjetij. 	Industrija: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Pogosto še zmeraj nizka delovna produktivnost. ☞ Največji industrijski obrat z negotovo prihodnostjo. ☞ Razmeroma skromna razvitost industrije.
	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Razvit zdraviliški turizem. ☞ Privlačne lokacije za počitniška bivališča na vinogradniških območjih. 	Turizem: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Skromna splošna razvitost turizma.
	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Zadovoljiva razvitost osnovnih storitvenih dejavnosti. 	Storitvene dejavnosti: <ul style="list-style-type: none"> ☞ Pomanjkanje nekaterih zahtevnejših in specializiranih storitvenih dejavnosti.

Človeški viri, trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Tradicija čezmejnega sodelovanja ☞ Tradicija čezmejnega stikov prebivalstva ☞ Multikulturno območje (madžarska manjšina) ☞ Dvojezičnost prebivalstva 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Upadanje števila prebivalstva ☞ Nizka stopnja urbaniziranosti ☞ Nizka prostorska in socialna mobilnost podeželskega prebivalstva. ☞ Visok delež kmetov z majhnimi kmetijami. ☞ Visoka brezposelnost.
Okolje in naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> ☞ V splošnem dovolj dobro ohranjeno okolje. ☞ Razmeroma dobre samočistilne sposobnosti zraka. ☞ Prisotnost specifičnih biotopov. 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Intenzivno kmetijstvo razmeroma močno obremenjuje okolje (podtalnico, prsti...). ☞ Le malo ohranjenih pretežno naravnih območij.
Infrastruktura	<p>-potencialno zelo velik pomen območja po izgradnji »Slovenike« in spojitve s sistemom madžarskih avtocest</p>	<p>-trenutno zelo slabe cestne in železniške (te še posebej) z večjimi regionalnimi središči v Sloveniji, še posebej z Ljubljano</p> <p>-slabe povezave čez Muro in tudi v Slovenskih goricah</p> <p>-pomanjkanje mejnih prehodov nižje ravni</p>

III. ČEZMEJNO SODELOVANJE

3.1. Institucionalni okvir čezmejnega sodelovanja

Institucionalni okvir čezmejnega sodelovanja predstavljajo različne oblike medlokalne, medregionalne povezanosti in področnega (tematskega) sodelovanja, ki dajejo prebivalstvu obmejnih območij na obeh straneh meje formalne možnosti in s tem pravno kritije, institucionalno logistično podporo, zagotavljajo medijsko prisotnost in pokritost in sodelujejo na nacionalni in mednacionalni delitvi dela. Na obmejnem območju ob slovensko hrvaški meji so to predvsem:

- **Phare** (združuje praviloma lokalne pobude z obeh strani meje s ciljem izboljševanja materailanih pogojev živiljenja in dela, medkulturne izmenjave in povezanosti, izboljševanja kakovosti bivanja, varstva okolja ter varstva naravne in kulturne dediščine. Partnerji so praviloma občine, locirane neposredno ob meji, pa tudi tiste bolj v notranjosti.)
- **Interreg** (praviloma združuje interese in pobude na medregionalni ravni in je zanesljivo enarazvojno najzanimivejših formalnih okvirov sodelovanja in povezovanja, še posebej v luči nadaljnjega širjenja EU proti vzhodu in jugovzhodu. Razvojni programi so tematsko zelo široki in zasledujejo splošnokoristne cilje. Območje se s tem vključuje v širši evropski kontekst.)
- **Koncept evroregij** (iniciative širšega regionalnega okvira, ki se praviloma nanaša na območja določenih problemov in skupnih interesov in posredno ustvarjajo tudi nove oziroma obujajo stare regionalne identitete. Dostikrat imajo evroregije transnacionalni značaj. Že ponujeni koncepti regije je npr. Istra.)
- **Alpe-Jadran** (je prva tovrstna »evroregija«, ki datira še v sedemdeseta leta in je združevala dežele, županije, regije in republike treh socialnoekonomskih in političnih sistemov: zahodnega kapitalističnega, realsocializem in samoupravni socializem. Področja delovanja so različna. Po svoji organiziranosti je to delovna skupnost, razdeljena po delovnih področjih. Zaradi novih integrativnih pobud je v zadnjem desetletju precej v senci, čeprav je še vedno aktualna in odprta za aktivnosti, ki zadevajo celotno širši makroregionalni interes.)
- **Severni Jadran** (pobuda, ki se nanaša predvsem na reševanje problematike na akvatoriju severnega Jadrana in njegovega širšega zaledja na treh področjih: varstva okolja, turizem, varovanje naravne in kulturne dediščine).
- **Podonavska iniciativa** (zajema predvsem tematike gospodarske izrabe vodnih potencialov in njihovega varstva, posredno pa tudi druge gospodarske aktivnosti v porečju Donave in pritokov)
- **Bilateralno sodelovanje** (za območje slovensko hrvaške meje je pomembno predvsem zaradi zagotavljanja prioritet reševanja tekočih problemov v obmejnih območjih obeh držav, upoštevanja lokalnih in regionalni iniciativ in njihovo umeščanje v druge formalne okvire. Predvsem pa lahko na ta način državi usmerjata aktivnosti in prizadevanja na tistih področjih in območjih, ki so iz različnih razlogov izpadla iz sistemske podpore drugih okvirov.)

3.2. Izkušnje s čezmejnimi sodelovanjem in povezovanjem

Slovensko hrvaška meja sodi med starejše v Evropi, vendar v svoji zgodovini skoraj nikoli ni pomenila ostre ločnice. Komunikacija med slovensko in hrvaško stranjo je torej že v luči zgodovinskega razvoja tradicija, ki je preživela zelo različne oblike sodelovanja. Ne nazadnje ju družijo zelo podobna in v veliki meri skupna zgodovinska usoda bivanja v okviru večnacionalnih držav, kot sta bili Habsburška monarhija in Jugoslavija. V zadnjih desetletjih je bilo tudi več formalnih in neformalnih skupnih ali koordiniranih aktivnosti in projektov. Posebej je potrebno izpostaviti naslednje:

- gradnja nuklearne elektrarne Krško** (začeto v sedemdesetih letih, z načrtom poznejše dopolnitve s še enim objektom na Hrvaškem; dogovori in delno izvajanje načrtov glede energetske oskrbe, okoljskih standardov, zaposlenosti, izobraževanja, skrbi za nizko- in srednjeradioaktivne odpadke)
- gradnja dravskih elektrarn** (posebej pri Ormožu)
- sodelovanje **pri izkoriščanju nafte in plina** na polju Petišovci – Peklenica (še več je bilo načrtov)
- načrtovanje **skupne izrabe ležišč lignita** pri Peklenici in pri Petišovcih (samo načrti)
- železniška dostopnost in povezave do Pulja** samo po slovenski strani; pa tudi oskrba obmorskih istrskih turističnih krajev prtežno z blagom slovenske proizvodnje
- usmerjanje letalskega prometa** v sektorju letališča v Pulju iz slovenskega zračnega prostora
- dostopnost do Lendave** z železnico samo po hrvaški strani
- sporazumi **o turistični izrabi piranskega zaliva** (po osamosvojitvi obeh držav)
- sporazumi o ribištvu** in dostop slovenskim ribičem do akvatorija v hrvaškem delu
- oblikovanje **Spominskega parka Trebče** na Kozjanskem in v hrvaškem Zagorju (ohranjena naravna in kulturna dediščina, gradovi, ohranjena kmečka kulturna pokrajina, še posebej pa ureditev spominskega parka nekdanjega jugoslovanskega predsednika Tita v Kumrovcu)
- oblikovanje **krajinskega parka Žumberak – Gorjanci** (obsegal višji, kraški gozdnati del tega območja na obeh straneh meje)
- načrti o **narodnem parku Snežnik – Risnjak** (ohranjen gozdni ekotop, s pragozovi)
- čezmejno zaposlovanje delovne sile** (posebej na območju Kopra oziroma obalnih mest ob slovenski obali, Metlike, Krškega, Rogaške Slatine in Lendave)
- medijska podpora in sodelovanje pri **varovanju italijanske manjšine** (nektre ustanove, ki so jih pripadniki manjšine uporabljali ne glede na republiko (in sedaj državo) bivanja)
- sodelovanje obeh republik v »jugoslovanskem« obdobju in po letu 1991 držav v okviru **delovne skupnosti Alpe-Jadran**.

3.3.Perspektive čezmejnega sodelovanja

Obalno-kraška regija

Turistična izraba severnoistrskega akvatorija.	Z obstojem meddržavne morske meje so povezani nekateri problemi, ki otežujejo turistično izrabo severnoistrskega akvatorija. Ustrezne oblike sodelovanja na tem področju bi povečale turistično privlačnost regije.
Oblikovanje skupne turistične izrabe zaledja.	Zaledje istrske obale razpolaga z vrsto turistično privlačnih lokacij in območij, ki so marsikdaj v premajhni meri vključena v turistično ponudbo na drugi strani meje in so turistom tudi premalo poznana. Čezmejno sodelovanje pri turistični izrabi zaledja in vključevanje izletniških točk na drugi strani meje v turistično ponudbo oziroma oblikovanje skupne, enotne turistične ponudbe bi prispevalo k povečanju turistične privlačnosti zaledja, hkrati pa bi tudi obogatilo turistično ponudbo obmorskih krajev.
Varovanje naravne dediščine.	Na obeh straneh meje so naravna območja, ki so vredna zakonske zaščite in ki so deloma že zavarovana. Varovanje naravne dediščine bi bilo učinkovitejše v primeru oblikovanja skupnih območij varstva narave, ki bi vključevala ozemlja na obeh straneh meje, ki dostikrat predstavljajo naravnogeografsko celoto (npr. dolina Dragonje), in njihovega skupnega upravljanja.
Ribiška dejavnost in skupna sonaravna raba morja.	S sodelovanjem na področju ribiške dejavnosti (vključno z marikulturo) je mogoče prispevati k sonaravni rabi morja ter olajšati upravljanje dejavnosti posameznikom, ki se ukvarjajo z njo.
Promet.	V interesu slovenske in hrvaške strani je tudi sodelovanje na področju prometa. Eno pomembnih vprašanj je potek obalne ceste Trst-Poreč-Pula. S sodelovanjem pri njenem načrtovanju je mogoče doseči, da bo v večji meri zadovoljevala potrebe območij na obeh straneh meje.

<p>Tranzit čezmejnih dnevnih migrantov.</p>	<p>Precej prebivalcev je zaposlenih na drugi strani meje, precej pa je tudi državljanov Hrvaške, ki se preko slovenskega ozemlja vozijo na delo v Italijo. S sodelovanjem na področju urejanja problematike dnevnih migracij bi lahko prispevali k izboljšanju položaja tega prebivalstva.</p>
<p>Področje kulture in izobraževanja italijanske manjšine.</p>	<p>Na obeh straneh slovensko-hrvaške meje prebivajo predstavniki italijanske manjšine, ki imajo podobne probleme, ki bi jih bilo lažje reševati ob ustreznem medsebojnem sodelovanju.</p>
<p>Skupno varovanje pred naravnimi nesrečami.</p>	<p>Na obeh straneh meje so prisotni nekateri tipi naravnih nesreč, zlasti požari, katerih preprečevanje bi bilo učinkovitejše v primeru ustreznega medsebojnega sodelovanja.</p>

Notranjsko-kraška regija

Promet.	Med pomembna vprašanja s področja prometa, kjer bi bilo dobrodošlo sodelovanje območij na obeh straneh meje, sodi v prvi vrsti načrtovanje prometne povezave Ljubljana-Postojna-Reka, saj gre za najpomembnejšo povezavo, ki prečka regijo, in ki je povrh tega pomembna tudi za obe državi v celoti.
Varstvo naravne dediščine.	Na obeh straneh meje se razprostirajo obsežna gozdnata območja (Snežnik, Gorski Kotar), ki so ohranjena v pretežno naravnem stanju, njihovo varovanje in upravljanje pa bi bilo bolj učinkovito v primeru čezmejnega sodelovanja.
Upravljanje in varovanje skupnih območij varovanja naravne dediščine.	Na obeh straneh meje se razprostirajo obsežna kraška gozdnata območja (gozdovi na Kočevskem, Gorski Kotar), ki so ohranjena v pretežno naravnem stanju, in ki so tudi habitat nekaterih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Uspešno upravljanje v temi območji je zato posebnega pomena tudi z vidika ohranjanja biodiverzitete. Njihovo varovanje, upravljanje, pa tudi turistična izraba bi bilo bolj učinkovito v primeru čezmejnega sodelovanja na področju reševanja te problematike.
Ljudskostniški	Na obeh straneh meje so klevani posamezniki (predvsem na območju Belo krajino), ki imajo kmetijska zemljišča na drugi strani meje in morajo za to plačati pogosto prečkanje meje. Okrepitve čezmejnega sodelovanja pri reševanju s tega povezano problematiko bi prispevalo k izboljšanju njihovega položaja in k lažjemu upravljanju kmetijskih dejavnosti.

Jugovzhodna Slovenija

Promet.	Na območju Jugovzhodne Slovenije sta s področja prometa kot vprašanji, ki bi ju bilo koristno urejati tudi s čezmejnim sodelovanjem, pomembni zlasti problematiki cestne povezave ob Kolpi in povezave Ljubljana-Kočevje-Delnice-Reka.
Urejanje turizma ob Kolpi.	Kolpa je mejna reka, na njej in ob njej pa se je zadnja leta razvila dovolj pomembna turistična dejavnost, za katero pa predstavlja oviro vrsta problemov, ki so povezani s premajhnim sodelovanjem pri urejanju s turizmom povezanih vprašanj, pa tudi širše problematike, ki je povezana s celovitim, sonaravnim upravljanjem reke.
Oblikovanje in upravljanje skupnih območij varovanja naravne dediščine.	Na obeh straneh meje se razprostirajo obsežna kraška gozdnata območja (gozdovi na Kočevskem, Gorski Kotar), ki so ohranjena v pretežno naravnem stanju, in ki so tudi habitat nekaterih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Ustrezno upravljanje s temi območji je zato posebnega pomena tudi z vidika ohranjanja biodiverzitete. Njihovo varovanje, upravljanje, pa tudi turistična izraba bi bili bolj učinkoviti v primeru čezmejnega sodelovanja na področju reševanja te problematike.
Dvolastniki.	Na obeh straneh meje so številni posamezniki (predvsem na območju Bele krajine), ki imajo kmetijska zemljišča na drugi strani meje in morajo iz tega razloga pogosto prečkati mejo. Okrepljeno čezmejno sodelovanje pri reševanju s tem povezane problematike bi prispevalo k izboljšanju njihovega položaja in k lažjemu opravljanju kmetijske dejavnosti.

Spodnje Posavje

Promet.	Prometna (cestna, železniška) povezava na območju savskega koridorja je velikega pomena za obe državi in seveda tudi za obmejno območje ob slovensko-hrvaški meji. Zaradi pomena tega vprašanja in učinkovitejšega urejanja s tem povezane problematike je nujno sodelovanje obeh strani meje pri načrtovanju prometnic.
Urejanje problematike jedrske elektrarne Krško.	JE Krško je velikega pomena za obe državi, pri urejanju z njo povezanih vprašanj pa morata nujno sodelovati obe strani, saj je le tako mogoče zagotoviti ne le njeno nemoteno delovanje, ampak tudi reševanje različnih problemov (npr. odlaganje radioaktivnih odpadkov).
Celovito upravljanje z reko Savo.	Sava je izrabljana na različne načine, deležna je obremenitev, povezanih z različnimi človekovimi dejavnostmi (kmetijstvo, industrija, komunalne odplake, energetika), povzročča pa tudi različne probleme (npr. poplave, onesnažena voda hrani tudi podtalnico na hrvaški strani meje), ki niso omejeni samo na eno stran meje. Skupno, celostno upravljanje z Dravo bi olajšalo odvijanje številnih dejavnosti in prispevalo k njeni sonaravni rabi.
Dvolastniki.	Na obeh straneh meje so številni posamezniki, ki imajo kmetijska zemljišča na drugi strani meje in morajo zato pogosto prečkati mejo. Večje čezmejno sodelovanje pri reševanju njihove problematike bi prispevalo k izboljšanju njihovega položaja in k lažjemu opravljanju kmetijske dejavnosti.
Urejanje čezmejnih dnevnih migracij.	Številni prebivalci so zaposleni na drugi strani meje in se dnevno vozijo na delo v zaposlovalno središče v drugi državi. Z ustrežno ureditvijo njihovega položaja oziroma problematike prehajanja meje bi lahko pomembno prispevali k izboljšanju njihovega položaja.

Savinjska regija

Naravna in kulturna dediščina.	Območje je bogato s številnimi objekti kulturne dediščine na obeh straneh meje (npr. številni gradovi), prisotna pa so tudi nekatera območja, ki so pomembna z vidika varovanja naravne dediščine (npr. Donačka gora).
Turizem.	Meja omejuje gibanje turistov, ki obiščejo turistične kraje (npr. zdravilišča) na eni ali drugi strani meje, s tem pa je zmanjšana kakovost turističnega doživetja. Poleg tega bi turistična ponudba precej pridobila na svojem pomenu, če bi vanjo vključevali tudi lokacije na drugi strani meje (npr. posamezne objekte kulturne dediščine).
Urejanje čezmejnih dnevnih migracij.	Številni prebivalci so zaposleni na drugi strani meje in se dnevno vozijo na delo v zaposlovalno središče v drugi državi. Z ustreznoureditvijo njihovega položaja oziroma problematike prehajanja meje bi lahko pomembno prispevali k izboljšanju njihovega položaja.
Dvolastniki.	Na obeh straneh meje so številni posamezniki, ki imajo kmetijska zemljišča na drugi strani meje in morajo iz tega razloga pogosto, celo vsakodnevno, prečkati mejo. Čezmejno sodelovanje pri reševanju njihove problematike bi prispevalo k izboljšanju njihovega položaja.
Upravljanje obsotelske železnice.	Obsotelska železnica nekajkrat prečka mejo, njeno koristnost pa zmanjšujejo s tem povezani problemi. Njihove negativne učinke bi bilo mogoče zmanjšati z ustreznim čezmejnimsodelovanjem in dogovarjanjem, kar bi prispevalo k povečanju uporabnosti železnice za lokalno prebivalstvo.

Podravje

Promet.	Čezmejno sodelovanje na področju prometa bi bilo zlasti aktualno v zvezi z urejanjem problematike phyrnske ceste, ki ni pomembna le za obmejno območje, temveč predstavlja tudi pomembno tranzitno povezavo.
Celostno upravljanje z Dravo.	Reka Drava je izrabljana na različne načine (npr. hidroenergetska izraba), povzroča pa tudi različne probleme (npr. poplave), ki niso omejeni samo na eno stran meje. Skupno, celostno upravljanje z Dravo bi olajšalo odvijanje številnih dejavnosti in prispevalo k njeni sonaravni rabi.
Naravna in kulturna dediščina.	Na obeh straneh meje so naravna območja, ki so vredna zakonske zaščite in ki so deloma že zavarovana. Varovanje naravne dediščine bi bilo učinkovitejše v primeru oblikovanja skupnih območij varstva narave, ki bi vključevala ozemlja na obeh straneh meje, ki dostikrat predstavljajo naravnogeografsko celoto (npr. Haloze), in njihovega skupnega upravljanja.
Turizem.	Podravska regija ima več turistično privlačnih ciljev, ki so v premajhni meri (oziroma sploh ne) vključeni v turistično ponudbo na drugi strani meje. Poleg tega se iz ene v drugo državo nadaljujejo pokrajine, ki bi lahko predstavljale del enovite turistične ponudbe. V sklop skupne turistične ponudbe bi bilo mogoče vključiti tudi bogato kulturno dediščino na obeh straneh meje (npr. tudi mesti Ptuj in Varaždin).

Pomurje

Celostno upravljanje z Muro in varovanje biotopov.	Mura je izrabljana na različne načine in je hkrati vir problemov (npr. poplave), ki niso omejeni samo na eno stran meje. Skupno, celostno upravljanje z reko bi olajšalo odvijanje številnih dejavnosti in prispevalo k njeni sonaravni rabi. Poleg tega so ob Muri pomembni biotopi, katerih varovanje zahteva čezmejno sodelovanje.
Dvolastniki.	Tako na slovenski kot na hrvaški strani meje so posamezniki, ki imajo kmetijska zemljišča na drugi strani meje in morajo zaradi tega pogosto prečkati mejo. Večje čezmejno sodelovanje pri reševanju njihove problematike bi prispevalo k izboljšanju njihovega položaja.
Kultura in izobraževanje madžarske manjšine.	Na obeh straneh slovensko-hrvaške meje prebivajo predstavniki madžarske manjšine, katerih status v obeh državah se sicer razlikuje, imajo pa številne podobne probleme, ki bi jih bilo lažje reševati ob ustreznem medsebojnem sodelovanju.
Turizem.	Turistična ponudba regij na slovenski in hrvaški strani bi pridobila z vključevanjem turistične ponudbe na nasprotni strani meje, povrh tega pa bi bilo mogoče na številnih področjih oblikovati skupno turistično ponudbo (npr. čezmejne vinske ceste).

IV. SPLOŠNE SKUPNE USMERITVE

4.1. Splošne smernice za pospeševanja čezmejnega sodelovanja

Kakovost in obseg čezmejnega sodelovanja dveh držav je odvisno od številnih družbenih, gospodarskih, kulturnih, političnih in fizičnogeografskih (oziroma širše prostorskih) dejavnikov. Pri slovensko hrvaški meji je treba izrecno omeniti tudi vlogo tradicije sodelovanja, saj je meja sicer stara več stoletij (sektor od Čabranke do Mure), vendar ni nikoli resneje ovirala pretoka ljudi, blaga, storitev in informacij, kljub opaznim družbenopolitičnim razlikam, ki so ustvarile razmeroma ostro etnično mejo. Med dejavnike, pomembne za razvoj čezmejnega sodelovanja so posebej pomembni:

- odprta meja** (zajema predvsem režim na meji: prepustnost za ljudi z različnimi motivi prehajanja meje, pretok blaga, storitev, kapitala, spodbujanje in upoštevanje lokalnih iniciativ in podobno)
- gostota mejnih prehodov** različnih vrst (mednarodni, meddržavni, maloobmejni (lokalni), kmetijski oziroma drugi služnostni (navadno »na ključ«))
- prometna in druga infrastruktura**, ki je v obmejnem območju, posebej še povezave mejnih prehodov in obmejnih območij s pomembnejšimi središči v zaledju
- raven bilateralnih odnosov** med državama (praviloma zagotavlja posebno skrb obmejnemu območju, da bi se izognili škodi, ki jo prinese obmejni, največkrat periferni položaj obmejnih območij)
- odsotnost zgodovinsko pogojenih in / ali sedanjih konfliktov**, bodisi zaradi strukture prebivalstva (manjšine), zaradi teritorialnih pretenzij ene ali obeh držav (narodov), poteka mejne črte, gospodarskih, socialnih in političnih neravnovesij in drugih razlogov
- pozitivne izkušnje z različnimi oblikami bilateralnega ali multilateralnega sodelovanja**
- informiranost** obmejnega prebivalstva, medijska pokritost s celovitimi in uporabnimi informacijami; mediji imajo pomembno mobilizacijsko vlogo (so servis)
- obstoj narodnih manjšin**, njihova organiziranost, pravni, politični in stvarni položaj
- obstoj mešanih zakonov** v obmejnih območjih (širi krog tistih, ki so za čezmejno sodelovanje najbolj zainteresirani in vpeti v lokalno okolje)
- jezikovna in kulturna bližina**, ki olajšuje komunikacijo
- nuja reševanja skupnih problemov** ali perspektiv (npr. obsežnejši gradbeni posegi zaradi prometa, energetike, varovanja meje, ogroženosti zaradi naravnih nesreč, ekološke grožnje ali škode ipd.)
- gostota poselitve** (večja gostota poselitve obmejnega območja spodbuja k iskanju optimalnih rešitev regionalnega razvoja, ki tičijo med drugim tudi v potencialu čezmejnega sodelovanja)
- značilnosti reliefa, vodnih razmer** in drugih fizičnogeografskih svojstev obmejnega območja (nižje, odprte, manj gozdnote pokrajine, ki ju ne ločijo široke reke ali močvirja, imajo boljše možnosti čezmejnih komunikacij in sodelovanja)
- pripravljenost lokalnega prebivalstva** za sodelovanje, pozitivni stereotipi o lastni skupini ter o sosednji (na drugi strani meje)
- državne ali regionalne vzpodbude** (subvencije, programi usposabljanja, razvojni programi, različne podpore; spodbudna davčna zakonodaja)

-**ustrezna administrativna organiziranost** (enako močni po populacijskih, kulturnih, gospodarskih in prostorskih značilnostih) obmejnih območij. Oblikovanje regij je tu zelo pomembno.

-primerljiva, še boljše **skladna regionalna prostorska in družbena struktura** na obeh straneh meje

-**aktivno prebivalstvo** v obmejnem območju; človeški potencial v smislu nosilcev in iniciatorjev čezmejnih aktivnosti

-**obstoj institucij** z usposobljenim kadrom v obmejnem prostoru na obeh straneh.

4.2.Smernice za razvoj obmejnega območja ob slovensko hrvaški meji

Obalno-kraška regija

- Koordiniran nastop turističnih podjetij na področju turistične ponudbe. Preučitev možnosti organizacije čezmejnega potniškega prometa z obliko in funkcijo medkrajevnega prometa (Koper/Poreč).
- Skupni (koordiniran) informativni in propagandni material s področja turistične ponudbe (obmorski turizem, promocija in razvoj turizma v zaledju).
- Preučitev možnosti organizacije čezmejnega potniškega prometa z obliko in funkcijo medkrajevnega prometa (Krško/Zagreb).
- Koordinirano upravljanje in režim varovanja območij naravne dediščine in biodiverzitete (kraški rob, submediteranske biocenoze, vodni viri, morski ekosistemi – sodelovanje morskih bioloških postaj v Portorožu in Rovinju).
- Sodelovanje na področju urejanja ribištva in marikulture.
- Skupni raziskovalni projekti (univerzi v Kopru in Pulju).
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov.
- Ureditev prehajanja meje za delovne dnevne migrante.
- Koordinirano delo pri zagotavljanju delovanja kulturnih in izobraževalnih inštitucij italijanskih narodnih manjšin v obeh državah.

Notranjsko-kraška regija

- Koordinirano urejanje prometne infrastrukture na komunikaciji Ljubljana-Postojna-Reka.
- Koordinirano upravljanje in režim varovanja območij naravne dediščine in biodiverzitete (kraški gozd, vodni viri na območju Snežnik/Gorski kotar).
- Ureditev prehajanja meje za delovne dnevne migrante.

Jugovzhodna Slovenija

- Koordinirano urejanje prometne infrastrukture na komunikaciji Ljubljana-Kočevje-Reka.
- Koordinirano upravljanje in režim varovanja območij naravne dediščine in biodiverzitete (kraški gozd, vodni viri na obmejnih območjih Kočevsko/Gorski kotar in Gorjanci/Žumberak).

- Skupno urejanje vodarske, ribolovne in turistične izrabe reke Kolpe – možnosti sodelovanja na nivoju lokalnih lovskih, ribiških in turističnih društev.
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov na območjih Pokolpja in Bele krajine.
- Ureditev prehajanja meje za delovne dnevne migrante na območju Bele krajine.

Spodnje Posavje

- Meddržavni sporazum o jedrski elektrarni – upravljanje, zaposlovanje, energija.
- Koordinirano urejanje prometne infrastrukture na evropsko pomembnem cestnem in železniškem koridorju Srednja/Jugovzhodna Evropa.
- Preučitev možnosti organizacije čezmejnega potniškega prometa z obliko in funkcijo medkrajevnega prometa (Krško/Zagreb).
- Meddržavni sporazum o koordiniranem urejanju vodotoka Save kot energetskega, namakalnega, plovnega sistema in njenega vpliva na zaloge pitne vode.
- Ureditev prehajanja meje za delovne dnevne migrante.
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov (na območju Brežic).

Savinjska regija

- Koordiniran nastop turističnih podjetij na področju turistične ponudbe (kulturna dediščina, vinorodna območja). Skupni material za propagiranje in informiranje.
- Ureditev infrastrukture skupnih turističnih poti, cest in temu prilagojenih točk prehajanja državne meje.
- Ureditev statusa in regionalnega ter lokalnega pomena obsotelske železnice.
- Meddržavni sporazum o skupnem urejanju vodotoka Sotle in njenega vpliva na zaloge pitne vode.
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov (v Posotelju).
- Ureditev prehajanja meje za delovne dnevne migrante.

Podravje

- Skupno trženje bogate kulturne dediščine območij na obeh straneh meje.
- Koordinirano urejanje prometne infrastrukture na evropsko pomembnem cestnem koridorju Phyrenske avtoceste.
- Meddržavni sporazum o skupnem urejanju vodotoka Drave kot energetskega in namakalnega sistema in njenega vpliva na zaloge pitne vode.
- Koordinirano upravljanje z vodnimi in mokriščnimi ekotopi vzdolž reke Drave.
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov (v Posotelju).
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov.

Pomurska regija

- Meddržavni sporazum o skupnem urejanju vodotoka Mure kot energetskega in namakalnega sistema in njenega vpliva na zaloge pitne vode.
- Koordinirano upravljanje z vodnimi in mokriščnimi ekotopi vzdolž reke Mure.
- Oblikovanje območij ter infrastrukture maloobmejnih in kmetijskih mejnih prehodov.
- Ureditev prehajanja meje za delovne dnevne migrante.

4.3.Vloga čezmejnega sodelovanja v regionalnem razvoju obmejnega območja

Čezmejno sodelovanje ima pomembno vlogo v regionalnem razvoju obmejnih območij. Čeprav so obmejne lege praviloma periferne, torej s številnimi šibkostmi demografske, gospodarske in družbene sestave in pomanjkljive infrastrukture, je mogoče prav z aktivnim pristopom prispevati k hkrati usklajeni sanaciji problemov na obeh straneh. Čezmejno sodelovanje ima pomembno težo predvsem na naslednjih področjih oziroma iz naslednjih razlogov:

- spodbujanje lokalnih iniciativ in njihova realizacija
- racionalna izraba lokalnih potencialov
- usmerjanje lokalnih in regionalnih spodbud na obeh straneh meje k skupnim projektom; na ta način se rešujejo skupne razvojne težave, predvsem pa prihaja do aktivnejšega pristopa in podpore prebivalstva; mobilizacija lokalnih človeških potencialov
- krepitev lokalnih in regionalnih središč v obmejnem prostoru pomeni praviloma povečevanje njihovega gravitacijskega območja (lahko pa je tudi zmanjšanje!)
- uvajanje programov, ki vodijo k odpravljanju značilnih slabosti perifernih območij
- okrepitev lokalne in regionalne infrastrukture na obmejnem območju kot podpornega sistema gospodarstvu in družbenim dejavnostim.

V. LITERATURA IN VIRI

- Bufon, M., 1995: Prostor, meje, ljudje. SLORI, Trst, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.
- European Spatial Development Perspectives, 1992, Bruselj
- Nove možnosti podeželja (več avtorjev). Geographica Slovenica 31, Inštitut za geografijo, 1999. Ljubljana.
- Podatki Gospodarske zbornice Slovenije.
- Podatki Statističnega urada Republike Slovenije.
- Pokrajinsko ranljiva območja v Sloveniji (več avtorjev). Geographica Slovenica 33-1, Inštitut za geografijo, 2000. Ljubljana.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev, stanovanj in kmečkih gospodarstev v Republiki Sloveniji v letu 1991. Rezultati raziskovanja 617. Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana 1994.
- Prebivalstvo Slovenije 1994, 1995, 1996, 1997, 1998 in 1999. Rezultati raziskovanj, Statistični urad Republike Slovenije.
- Slovenija : pokrajine in ljudje (več avtorjev). Ljubljana : Mladinska knjiga, 1998
- Slovensko-hrvaški obmejni prostor: življenje ob meji (več avtorjev). Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1999.
- Socialnogeografska problematika obmejnih območij ob slovensko-hrvaški meji (več avtorjev). Dela 16, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2001.